

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ต่างกัน หลังการจัดกิจกรรมการเล่นนิทานประกอบภาพด้วยการตอบคำถามและด้วยการแสดงบทบาทสมมติ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการทำงานวิจัยโดยมีรายละเอียดตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การศึกษาปฐมวัย
 - 1.1 ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย
 - 1.2 จุดมุ่งหมายการศึกษาปฐมวัย
 - 1.3 มาตรฐานและตัวบ่งชี้
 - 1.4 การจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัย
 - 1.5 การประเมินพัฒนาการ
2. การเล่นนิทาน
 - 2.1 ความหมายของนิทาน
 - 2.2 ความสำคัญของการเล่นนิทาน
 - 2.3 รูปแบบ และประเภทของนิทาน
 - 2.4 หลักเกณฑ์การเลือกนิทานให้เหมาะกับเด็กปฐมวัย
 - 2.5 เทคนิคการเล่นนิทาน
 - 2.6 การจัดกิจกรรมหลังจากเล่นนิทานจบ
3. การใช้คำถาม
 - 3.1 ความหมายของคำถาม
 - 3.2 ความสำคัญของการใช้คำถาม
 - 3.3 ลักษณะของคำถาม
 - 3.4 ระดับของคำถาม และประเภทของคำถาม
 - 3.5 เทคนิคและหลักการในการใช้คำถาม
4. การแสดงบทบาทสมมติ
 - 4.1 ความหมายการแสดงบทบาทสมมติ

- 4.2 ความสำคัญของการแสดงบทบาทสมมติ
- 4.3 ประเภทของการใช้บทบาทสมมติ
- 4.4 หลักการนำกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติมาจัดการเรียนรู้
- 4.5 ขั้นตอนการแสดงบทบาทสมมติ
- 5. ความฉลาดทางอารมณ์
 - 5.1 ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์
 - 5.2 ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์
 - 5.3 องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์
 - 5.4 ความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย
 - 5.5 การวัดความฉลาดทางอารมณ์
- 6. พฤติกรรมทางสังคม
 - 6.1 ความหมายของพฤติกรรมทางสังคม
 - 6.2 ทฤษฎีพัฒนาการด้านพฤติกรรมเด็กปฐมวัย
 - 6.3 องค์ประกอบของการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม
 - 6.4 ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 6.5 ความสำคัญของพฤติกรรมทางสังคม
- 7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การศึกษาปฐมวัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (กรมวิชาการ. 2546 : 1- 2) ได้ระบุถึงความสำคัญของการศึกษาปฐมวัยไว้ว่า สภาพวิกฤติทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และรุนแรง ได้สร้างความกดดันให้เกิดความจำเป็นอย่างยิ่งในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของไทย ให้สามารถผลิตผู้ที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมและจริยธรรม ทั้งรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างมีคุณภาพ มีนักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญได้ค้นคว้าวิจัยและพบว่าพัฒนาการทุกๆด้านของบุคคลล้วนมีรากฐานมาจากการพัฒนาในวัยเด็ก โดยเฉพาะในช่วงอายุ 0 – 5 ปี

1.1 ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

1.2 จุดมุ่งหมายการศึกษาปฐมวัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

1.3 มาตรฐานและตัวบ่งชี้

ในการวิจัยนี้ผู้ทดลองเลือกมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมที่ต้องการวัดดังนี้

มาตรฐานที่ 3 มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข

ตัวบ่งชี้ มฐ.3/1 แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับวัยและสถานการณ์

มฐ.3/2 มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

มาตรฐานที่ 4 มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม

ตัวบ่งชี้ มฐ.4/2 ซื่อสัตย์สุจริตและยอมรับความผิดพลาดของตนเองและผู้อื่น

มฐ.4/3 มีความเมตตากรุณา และช่วยเหลือแบ่งปัน

มาตรฐานที่ 6 ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย

ตัวบ่งชี้ มฐ.6/1 ช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน

มฐ.6/2 ระมัดระวัง และดูแลตนเองให้ปลอดภัย

มฐ.6/3 ปฏิบัติตามข้อตกลง

มาตรฐานที่ 7 รักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย

ตัวบ่งชี้ มฐ.7/2 อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

มฐ.7/3 อนุรักษ์ความเป็นไทย

มาตรฐานที่ 8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ตัวบ่งชี้ มฐ.8/1 เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

มฐ.8/2 ปฏิบัติตนเบื้องต้นในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.4 การจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จะจัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยมีแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

1. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

2. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้ คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3. จัดประสบการณ์ในรูปแบบการบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

4. จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำและนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

5. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้อสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆกัน

6. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

7. จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

8. จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

9. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน สนับสนุน สื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

10. จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

1.5 การประเมินพัฒนาการ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (กรมวิชาการ. 2546 : 43) ได้ระบุถึงการประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3 – 5 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็กโดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณาปรับปรุง และวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตร การประเมินพัฒนาการควรรยึดหลักดังนี้

1. ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก
2. ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
3. สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน
4. ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้เครื่องมือและจัดบันทึกไว้เป็น

หลักฐาน

5. ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายๆด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ

สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กที่มีอายุ 3 – 5 ปี ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บอย่างเป็นระบบ

2. การเล่านิทาน

นิทานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อเด็กปฐมวัย เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้ด้วยการฟังนิทาน การฟังนิทานเป็นสิ่งที่เด็กชื่นชอบและตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติของเด็ก ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ทางภาษา ช่วยให้เด็กปรับตัวและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การเลือกนิทานที่เหมาะสมแก่เด็ก จะช่วยให้เด็กได้ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆในชีวิตประจำวัน สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

2.1 ความหมายของนิทาน

จากการศึกษาหนังสือและงานวิจัยเกี่ยวกับนิทาน มีผู้ให้ความหมายของนิทานไว้หลายท่านดังนี้

ฉวีวรรณ กินาวงศ์ (2526 : 124) ได้ให้ความหมายนิทานไว้ว่า นิทานหมายถึง นิทานที่เล่าต่อ ๆ กันมาเป็นเวลานานแล้วแต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มมีตั้งแต่เมื่อไรการเล่านิทานก็เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและให้ความรู้เพื่อเป็นคนดีของสังคม

ศุภาวดี ไยพิมล (2533 : 24) และ ทรงพร สุทธิธรรม (2534 : 56) ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า หมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา หรือมีผู้แต่งขึ้นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินสอดแทรกความคิดคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามเข้าสู่จิตใจเด็กและเป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกที่ควรในการดำรงชีวิตในสังคม

กัญญาพร นิตยประภา (2534 : 32) และวายุภา จิตต์สิงห์ (2534 : 20) กล่าวว่านิทานคือ เรื่องเล่าที่ต่อกันมา ที่มีได้เจาะจงแสดงความเป็นมาของเรื่อง จุดใหญ่เล่าเพื่อความสนุกสนานของผู้เล่าและผู้ฟัง มุ่งที่จะตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของผู้ฟัง ในบางครั้งก็สอดแทรกคติสอนใจเอาไว้ด้วย

จันทร์เพ็ญ สุภาพล (2535 : 26) กล่าวว่า นิทานหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาโดยอิงความจริงหรือจินตนาการ มีวัตถุประสงค์ให้ความสนุกสนาน แฝงความคิดสอนใจเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เนื้อหาจากนิทาน

เกริก ชื่นพันธ์ (2539 : 8) และ ทศนีย์ อินทรบำรุง (2539 : 14) กล่าวว่า นิทานหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นการผูกเรื่องขึ้นเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและสอดแทรกคติสอนใจลงไป

ครุรักษ์ ภิรมย์รักษ์ (2540 : 45) กล่าวว่า นิทานเป็นเรื่องเล่าที่สืบต่อกันมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม ความรู้ความคิด หรือค่านิยมบางอย่างให้ผู้ฟัง พร้อมทั้งสอดแทรกความสนุกสนานเพลิดเพลินไปพร้อมๆกัน

สมศักดิ์ ปริบูรณ์ (2542 : 48) สรุปความหมายของนิทานไว้ดังนี้

1. เป็นเรื่องที่ผูกขึ้น
2. เป็นเรื่องที่เล่าใช้วาจาเป็นสื่อถ่ายทอด หรือเขียนทำนองการเล่าด้วยปากเปล่า
3. เป็นบทประพันธ์ที่มีลีลาการเล่าแบบเป็นกันเอง ทำนองการเล่าด้วยวาจา
4. เป็นเรื่องเล่าที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อความบันเทิง มีสิ่งสอนใจเป็นจุดประสงค์รอง

สรุปได้ว่า นิทานคือ เรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาเพื่อให้เด็กเกิดความสุขสนทนและความบันเทิง ซึ่งนิทานอาจเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องที่สมมติขึ้น ทำให้เด็กเกิดจินตนาการจากเรื่อง ได้แง่คิด คติสอนใจ เด็กสามารถนำไปเป็นต้นแบบต่อการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันและใช้ในอนาคตได้

2.2 ความสำคัญของการเล่านิทาน

นิทานมีอิทธิพลและคุณค่าต่อเด็กปฐมวัยมาก การที่พ่อแม่และครูได้ใกล้ชิดกับเด็กโดยการเล่านิทาน จะเป็นเครื่องช่วยให้เด็กเข้าใจสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพราะการเล่านิทานจะช่วยสร้างเสริมพัฒนาการทางภาษา ความคิด จินตนาการเกิดความสุขสนทนาเพลิดเพลินมีความรู้สึกรอบอุ้มและใกล้ชิด

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2520 : 39 - 37) และ จวีวรรณ กินาวงศ์ (2526 : 125 - 126) ได้กล่าวว่า คุณค่าของนิทาน จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ช่วยให้เกิดความอบอุ่นมีที่พึ่งทางใจ รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เพราะขณะที่ฟังนิทานเด็กจะได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ พี่น้องหรือครูและเพื่อนๆ การเล่านิทานจึงเป็นเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่แสดงซึ่งความรักความเอาใจใส่ที่ผู้ใหญ่มีต่อเด็ก

ทัศนีย์ อินทรบำรุง (2539 : 21 - 22) ได้กล่าวถึงคุณค่าของการเล่านิทานไว้ดังนี้

1. ช่วยปูพื้นฐานทางด้านจิตใจของเด็ก คุณค่าทางสังคม และจริยธรรมต่างๆที่เราต้องการปลูกฝังให้แก่เด็ก
2. เสริมสร้างบุคลิกภาพ นิทานบางเรื่องเมื่อเด็กได้ฟัง จะสามารถกระตุ้นให้เด็กเกิดความมั่นใจ และกล้าแสดงออก
3. ให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติ
4. การเลือกนิทานที่ดีเหมาะสมกับวัย และความสนใจของเด็กช่วยปลูกฝังค่านิยมที่ดีในการฟัง และสามารถเข้าใจภาษาได้ถูกต้องเหมาะสม
5. ช่วยฝึกการสำรวมใจให้จดจ่ออยู่กับเรื่องที่ฟัง เป็นช่วงที่ยืดความสนใจของเด็กให้นานยิ่งขึ้น
6. เนื้อหาสาระของนิทานบางเรื่องอาจช่วยแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา
7. ส่งเสริมหรือกระตุ้นพฤติกรรมที่ต้องการให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติได้ดียิ่งขึ้น

รวิวรรณ รังสียาพันธ์ (2533 : 9) และ วรณี ศิริสุนทร (2539 : 30) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเล่านิทานไว้ดังนี้

1. เป็นการเร้าทางสื่อภาษา การเล่านิทานทำให้เด็กได้เข้าใจรูปแบบของภาษา ในการเล่าเรื่อง การสนทนาต่าง ๆ และเป็นการเพิ่มความรู้ในคำศัพท์ใหม่ ๆ ซึ่งเมื่อเห็นคำศัพท์นั้นๆ ในหนังสือก็จะเข้าใจง่ายขึ้น

2. เกิดการเร้าทางการฟังเสียงและสำเนียง การเล่านิทานที่มีบทบรรยายบทสนทนาที่มีเสียง มีจังหวะที่แปรเปลี่ยนไป จะจูงใจให้เด็กตั้งใจฟัง และสามารถจับความหมายในน้ำเสียงได้

3. เป็นการเร้าทางสายตา จากรายการนิทานที่ใช้สื่อประกอบ เช่น หุ่นหนังสือ รูปภาพ อีกทั้งตัวผู้เล่นเอง โดยมองเห็นสีหน้าท่าทางกิริยาที่แสดงออกเป็นสิ่งเร้าที่เกิดการรับรู้ อันส่งผลให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกกลัว รัก หรือเกลียด เปลี่ยนไปตามท้องเรื่อง

4. เกิดการรับรู้เกี่ยวกับสังคม นิทานทำให้เด็กได้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชนแต่ละหมู่ ศีลธรรมจรรยา รูปแบบการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมต่างๆของคนในสังคม

5. ช่วยปลูกฝังคุณธรรม ความดี ความเป็นสุภาพชน ความละเอียดอ่อนขึ้นในจิตใจของเด็ก

6. การเล่านิทานเป็นการโน้มน้าวให้รู้จักหนังสือดี ๆ และมีนิสัยรักการอ่านไปด้วย

7. เน้นการสร้างเสริมความคิดริเริ่ม และการเลียนแบบที่ดีให้เด็กกระทำ

8. ฝึกให้เด็กเป็นผู้รู้จักฟัง มีสมาธิ รู้จักสำรวจอริยาบถของตนเอง

9. ทำให้เด็กได้ผ่อนคลายอารมณ์ ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและเพิ่มพูนความรู้จากการฟัง

10. ช่วยเพิ่มพูนความรู้ทางภาษา เด็กรู้จักคำมากขึ้น รู้จักเก็บใจความและเนื้อหา

11. ช่วยให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น มีที่พึ่งทางใจ รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทำให้เด็กเกิดจินตนาการจากเรื่องราวที่ได้ฟัง เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับนางฟ้า เรื่องสัตว์ต่างๆ และเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติต่างๆ ช่วยให้เกิดได้รู้จักโลกจากแง่มุมเล็กๆ น้อยๆ จากนิทานที่ได้ฟัง

12. ทำให้สามารถตัดสินใจในด้านการแสดงออกและสนองตอบต่อเหตุการณ์ต่างๆ ได้ถูกต้อง

จากความสำคัญของนิทานที่มีต่อเด็กนั้นจึงสรุปได้ว่า นิทานช่วยในการพัฒนาทักษะภาษา ทักษะการฟัง รู้จักฟังอย่างมีสมาธิ ช่วยให้เกิดความรู้ด้านภาษาและการใช้สายตาสื่อความหมาย นิทานยังช่วยให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของการดำเนินชีวิตของบุคคลที่อยู่ในสังคม ในด้านของการมีคุณธรรมความดีงาม ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่จะซึมซับลงไปจิตใจ

ของเด็กทีละเล็กทีละน้อย และค่อยฝังแน่นอยู่ในจิตใจของเด็กจนเป็นลักษณะบุคลิกประจำตัวของบุคคลนั้น

2.3 รูปแบบ และประเภทของนิทาน

รูปแบบของการเล่านิทานมีหลายวิธี ครูผู้เล่าสามารถพิจารณาเลือกใช้ตามความเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและผู้ฟังให้มากที่สุด

ฉวีวรรณ กิณาวงศ์ (2526 : 132 - 132) และวิไล เวียงวิระ (2526 : 70 - 71) ได้เสนอแนะรูปแบบของการเล่านิทานไว้ดังนี้

1. การอ่านจากหนังสือนิทาน
 2. การเล่าโดยใส่หน้าฉากหรือหุ่นสวมหัว
 3. การแสดงบทบาทสมมติ
 4. การเล่าโดยใช้เสียงเพลง หรือเสียงดนตรีประกอบ
 5. การเล่าโดยใช้เทปนิทาน
 6. การเล่าโดยฉายสไลด์ประกอบ
 7. การเล่าโดยใช้มือประกอบ ใช้สำหรับเล่านิทานเรื่องสั้นๆ หรือกลอนสั้นๆ
 8. การเล่านิทานประกอบภาพบนแผ่นป้ายสาธิต
 9. การเล่านิทานประกอบหุ่นชนิดต่าง ๆ เช่น หุ่นนิ้วมือ หุ่นเชิด หุ่นชัก เป็นต้น
- ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์ (2532 : 72) ได้แบ่งรูปแบบการเล่านิทาน ไว้ดังนี้

1. การเล่าปากเปล่าเลียนเสียงธรรมชาติ ผู้เล่าจะต้องมีความสามารถในการทำเสียง ให้เกิดความแตกต่างกันได้ เช่น สามารถเลียนเสียงของสัตว์ได้ เลียนเสียงปรากฏการณ์ธรรมชาติได้ หรือทำเสียงพูดของคนและสัตว์ที่ปรากฏในเรื่องได้

2. การเล่าโดยใช้กิริยาท่าทางประกอบ วิธีนี้ผู้เล่าจะต้องมีความสามารถในการแสดงท่าทางให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง และกำหนดใช้วิธีการเล่าปากเปล่าเลียนเสียงธรรมชาติเข้าช่วยด้วย จะยิ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

3. การเล่าโดยใช้มือประกอบ วิธีนี้ผู้เล่าจะต้องมีความสามารถในการใช้มือเป็น เครื่องประกอบในการเล่านิทานให้สนุกสนาน ไม่แพ้อุปกรณ์อย่างอื่น ผู้เล่าสามารถใช้มือทำท่าทางแทนความหมายในคำพูดโดยอาศัยท่าทางที่ใช้กับคนหูหนวก ฉะนั้นผู้เล่าจำเป็นต้องศึกษาภาษามือที่ใช้กับคนหูหนวกเป็นหลัก และอาจดัดแปลงได้บ้างหากไม่ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป

4. การเล่าใช้ภาพประกอบ วิธีนี้ผู้เล่าสามารถใช้แผ่นภาพ ภาพพลิก หนังสือภาพ หรืออื่นๆ ที่เป็นภาพ แต่ภาพนั้นต้องชัดเจน มีสีสัน และน่าสนใจในขณะที่เล่าผู้เล่าใช้ภาพเหล่านี้ประกอบไปด้วย

5. การเล่าโดยใช้เชือกประกอบ วิธีที่ผู้เล่าจะใช้เชือกประกอบ ไปกับการเล่าให้เป็นรูปร่างต่างๆ ให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และหลังจากจบก็สามารถนำเชือกมาให้เด็กเล่นเพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ

6. การเล่าโดยการพับกระดาษเป็นรูปต่างๆ วิธีนี้ผู้เล่าจะพับกระดาษเป็นตัวละครนั้นๆ ในขณะที่เล่าเมื่อกล่าวถึงตัวละครนั้นๆ ผู้เล่าอาจใช้กระดาษแผ่นเดียวหรือกระดาษหลายแผ่นก็ได้ขึ้นอยู่กับเรื่องและความถนัดของผู้เล่า

7. การเล่าโดยใช้เพลงประกอบ วิธีนี้ผู้เล่าจะใช้เพลงเป็นสื่อร่วมในกิจกรรมการฟังนิทานทำให้เกิดความสนุกสนานและมีส่วนร่วมมาก

8. การเล่าโดยใช้ผู้ฟังประกอบ การเล่าวิธีนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการเล่า ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่นการตอบคำถามหลังจากเล่านิทาน ตั้งชื่อนิทาน วาดภาพประกอบเรื่อง ทำท่าทางประกอบ เล่นบทบาทสมมติ ตลอดจนแสดงละคร เป็นต้น

9. การเล่าโดยใช้วัสดุตามท้องเรื่องประกอบ การเล่าวิธีนี้ผู้เล่าจะใช้วัสดุต่างๆเช่นกระดาษ วัสดุจากพืชมาฉีกหรือตัดกระดาษ ให้ปรากฏตามท้องเรื่อง ประกอบการเล่านิทานจะสร้างความสนใจใคร่ติดตามเรื่องอย่างดี แต่ควรใช้กิริยาท่าทางประกอบการเล่านิทานด้วย

รูปแบบการเล่านิทาน จึงขึ้นอยู่กับตัวครูเป็นสำคัญที่จะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะนำ รูปแบบใดมาเล่าให้เด็กฟังโดยพิจารณาทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับเนื้อหาในนิทาน สถานการณ์ในขณะนั้น และความพร้อมของครูในขณะนั้นด้วย ดังนั้นในการเล่านิทานครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การเล่านิทานประกอบภาพ ที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมเพื่อช่วยให้เด็กสนใจเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม

ประเภทของนิทาน

จิระประภา บุญนิษฐ์ (2526 : 15 - 19) แบ่งนิทานตามรูปแบบของนิทาน ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. นิทานปรัมปรา เป็นนิทานที่มีลักษณะเรื่องค่อนข้างยาว เป็นเรื่องที่มักสมมติขึ้น ณ ที่ใดที่หนึ่ง ไม่กำหนดชัดเจนว่าที่ไหน ตัวเอกของเรื่องจะเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่พิเศษประการใดประการหนึ่ง เช่น เป็นผู้มีอำนาจมีฤทธิ์เดช ทำให้ศัตรูพ่ายแพ้ได้ ถ้าเป็นหญิงมักได้แต่งงานกับชายผู้สูงศักดิ์ เช่น เรื่องปลาบู่ทอง สโนไวท์ และซินเดอเรลล่า

2. นิทานท้องถิ่น เป็นนิทานที่มีเรื่องสั้นกว่านิทานปรัมปรา มักเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี โศกกลาง หรือคตินิยม แต่เชื่อว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงหรือมีเค้าความจริง มีบุคคลจริง ๆ มีสถานที่จริงที่กำหนดแน่นอนกว่านิทานปรัมปรา

3. เทพนิยาย เป็นนิทานที่มีเทวดา นางฟ้า เป็นตัวเอกของเรื่อง เช่น เมฆลารามสูร ท้าวมหากานต์

4. นิทานเรื่องสัตว์ มีนิทานที่มีตัวเอกเป็นสัตว์ และมีความคิดและการกระทำต่าง ๆ ตลอดจนการพูดอย่างคนหรืออาจมีคนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ทั้งคนและสัตว์สามารถพูดโต้ตอบและปฏิบัติต่อกัน นิทานประเภทนี้อาจแบ่งได้ 2 ประเภท

4.1 นิทานเรื่องสัตว์ประเภทคติธรรม ได้แก่ นิทานอีสป และชาดกต่าง ๆ

4.2 นิทานเรื่องสัตว์ประเภทเล่าซ้ำ หรือเล่าไม่รู้จบ เช่น เรื่องยายกับตาอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่ กลโกง การแก้เผ็ด การแสดงปฏิภาณไหวพริบ ตลอดจนการเดินทางและการผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปกติในแง่ขบขันต่าง ๆ

นอกจากนี้ วิไล เวียงวีระ (2526 : 68 - 69) ได้แบ่งประเภทนิทานที่แตกต่างจากที่กล่าวมา ซึ่งเป็นประเภทนิทานที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1. เรื่องจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวเด็ก
2. เทพนิยายต่าง ๆ
3. ตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา
4. ปัญหาที่เกี่ยวกับศาสนา, กลอน
5. นิทานแต่งเป็นโคลงกลอน
6. นิทานประเภทส่งเสริมจินตนาการ
7. นิทานให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กจะเรียนรู้

จากประเภทของนิทานที่นิยมนำมาใช้ในการเล่านิทานให้เด็กปฐมวัยฟังพอสรุปได้ว่า เป็นนิทานเกี่ยวกับ เรื่องของผู้มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เทพนิยาย เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ และเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันที่สอดแทรกคุณธรรมต่าง ๆ ให้เด็กได้คิดและจินตนาการ เพื่อนำมาเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน

2.4 หลักเกณฑ์การเลือกนิทานให้เหมาะกับเด็กปฐมวัย

วิไล เวียงวีระ (2526 : 71) ได้แบ่งระดับอายุของเด็กและเรื่องที่เด็กสนใจ ไว้ดังนี้คือ

อายุ 2 ขวบ ชอบฟังเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง เป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวเด็กเอง เกี่ยวกับชีวิตประจำวันสั้นๆ ง่ายๆ เช่น เรื่องเกี่ยวกับครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง สัตว์ในบ้าน

อายุ 3 - 4 ขวบ ชอบฟังเรื่องราวที่ใกล้ตัว หรือเรื่องที่เป็นเรื่องในชีวิตจริง นิทานที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยนี้ควรจะต้องอิงความจริงอยู่ด้วย

อายุ 4 - 5 ขวบ วัยนี้เป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น ต้องการที่จะรู้ว่าสิ่งนั้นมาจากไหนทำไมถึงเป็นเช่นนั้น เช่นนี้ สิ่งนี้มีความหมายเป็นอย่างไร วัยนี้เริ่มจะเข้าใจข้อแตกต่างระหว่างความจริงและเรื่องสมมติ นิทานที่เหมาะสมกับเด็กวัยนี้ ควรเป็นเรื่องสั้นๆ เข้าใจง่าย มีละครตัวเอกอยู่เพียงตัวเดียว และตัวละครร่วมอีก 2 - 3 ตัว เรื่องที่ส่งเสริมจินตนาการ และอิงความจริงอยู่บ้าง

อายุ 5 - 6 ขวบ วัยนี้เริ่มสนใจโลกของความเป็นจริง และอดีตปัจจุบัน ได้รู้จักสิ่งแวดล้อมที่ห่างตัวมากขึ้น เริ่มเข้าใจว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมไม่ใช่เป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งทุกอย่างดังแต่ก่อน เนื้อเรื่องที่เล่าควรเป็นเรื่องที่ส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาด้วยจะเป็นเรื่องจริงในปัจจุบันนี้หรือเป็นเรื่องประเภทวีรบุรุษทั้งหลาย

นารี ศิริทรัพย์ (2529 : 12 - 13) และ พรจันทร์ จันทวิมล (2529 : 104) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกเรื่องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นเรื่องง่าย ๆ แต่มีความสมบูรณ์ในตัว เน้นเหตุการณ์อย่างน้อยให้เด็กพอคาดคะเนเรื่องได้บ้าง อาจสอดแทรกเกร็ดที่ชวนให้เด็กสงสัยว่าอะไรจะเกิดขึ้นต่อไป เพื่อให้เรื่องมีรสชาติตื่นเต้นเร้าความสนใจให้แก่เด็ก

2. มีบทสนทนาหลายๆ เพราะเด็กส่วนมากยังไม่สามารถฟังเรื่องที่เป็นความเรียงได้ดีพอ

3. มีการกล่าวสัมผัสและถ้อยคำ วลีที่เด็กจะจดจำได้ง่าย และรวดเร็วยิ่งขึ้นหรือนิทานที่เด็กสามารถจินตนาการตามได้

4. มีการใช้ภาษาที่สละสลวย ซึ่งได้เลือกสรรแล้วว่ามีความเหมาะสมกับวัยของเด็กเป็นอย่างดี

5. ควรเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในครอบครัว และเรื่องราวที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันเป็นเรื่องที่เด็กสามารถจินตนาการตามได้ เรื่องที่เกิดขึ้นในครอบครัวของเด็กในชั้นนี้จะไม่เหมือนกันเนื่องจากความแตกต่างระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจ ครูจึงควรเลือกเรื่องที่เหมาะสมกับเด็กส่วนใหญ่มากที่สุด

6. มีการเดินเรื่องได้อย่างรวดเร็ว

7. มีตัวละครน้อย มีลักษณะที่จำได้ง่าย เด็กอาจสมมติขึ้นมาเป็นตัวแทนของตนเองได้

8. สร้างความรู้สึกความพอใจให้กับผู้ฟัง

9. ความยาวไม่ควรเกิน 15 นาที

จันทร์เพ็ญ สุภาพล (2535 : 29) ได้ให้หลักเกณฑ์ในการเลือกนิทานที่เน้นโครงสร้างของเรื่องไว้ดังนี้

1. เน้นเรื่องที่จัดขึ้นสำหรับเด็ก

2. โครงเรื่อง การดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ควรวางโครงเรื่องให้น่าประทับใจชวนติดตามโดยมีรู้เบื้อ

3. ฉากของเรื่อง สถานที่ เวลาที่เกิดของเรื่อง จุดเริ่มต้นของเรื่อง เกิดที่ใดเวลาใด การดำเนินเรื่องกำหนดเรื่องต่อไปต้องสอดคล้องกับจุดเริ่มต้น

4. แก่นของเรื่อง ที่จะเน้นให้เด็กได้คิด มีความน่าสนใจ ชวนติดตาม

5. ลักษณะของตัวละคร มีลักษณะและพฤติกรรมของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ตัวละครอยู่ใกล้เคียงกับตัวเด็ก

6. เนื้อหาของเรื่อง ภาษาของเรื่องต้องเข้าใจง่าย ๆ

7. ลักษณะอื่นๆ ได้แก่ ให้ความรัก และความสดชื่นแก่เด็กตรงกับความต้องการและความสนใจของเด็ก

จะเห็นได้ว่า นิทานมีคุณค่าสำหรับเด็กปฐมวัย ดังนั้นในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ให้กับเด็ก ครู ผู้ปกครองก็สามารถนำนิทานมาใช้เป็นสื่อได้ ถ้าครูหรือผู้ปกครองรู้จักเลือกนิทานที่มีคุณค่าและนำมาถ่ายทอดได้อย่างเหมาะสมจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาไปในทางที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้วิจัยได้เลือกนิทานที่มีความเหมาะสมกับเด็กปฐมวัยที่มีเนื้อหาส่งเสริมพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม

2.5 เทคนิคการเล่านิทาน

ในการจัดกิจกรรมการเล่านิทานมีเทคนิค และข้อเสนอแนะที่น่าสนใจผู้วิจัยทำการศึกษามาดังต่อไปนี้

รัชนี ศรีไพรวรรณ (2516 : 37 - 41) ได้เสนอแนะวิธีการเล่านิทานไว้ดังนี้

1. การเริ่มต้น ควรหาวิธีจูงใจให้เด็กด้วยวิธีที่น่าสนใจ เช่น อาจจะเอ่ยถึงตัวละครที่สนใจในนิทานให้เด็กอยากรู้หรือสนทนากับเรื่องนิทาน ทายปริศนาให้เด็กสนใจ นึกสนุก หรือได้ดูรูปภาพเกี่ยวกับนิทานให้เด็กพร้อมที่จะฟังแล้วจึงเล่า

2. ขณะเล่าให้เด็กนั่งฟังตามสบาย

3. ผู้เล่าต้องสร้างอารมณ์และความรู้สึกสนุกกับเรื่องที่เล่า การเล่าจึงออกรส

4. ใช้เสียงดังพอเหมาะให้เด็กได้ยินชัดเจน ออกเสียงให้ชัดเจน พุดไม่ซ้ำหรือเร็วเกินไป มีจังหวะเป็นไปตามบทบาทของเรื่องที่เล่า

5. ทำท่าทางประกอบให้เห็นจริงจัง และสนุกสนานตามท้องเรื่อง ถ้ามีภาพประกอบด้วยยิ่งดี เพราะจะทำให้เด็กสนุก และจำเรื่องได้

6. มองเด็กทุกคนขณะที่เล่า อย่าให้สายตาจับอยู่ที่เด็กคนใดคนหนึ่งนานเกินควร

7. ลำดับเรื่องเล่าให้เด็กเข้าใจง่าย

8. ใช้ภาษาง่ายๆ ให้เหมาะกับเด็ก

9. แสดงจุดสำคัญของนิทานตามแนวที่ผู้เล่าต้องการเล่า อย่างเน้นหรือเสนอจนเด็กหมดสนุก

10. ตอนจบก็สำคัญเหมือนตอนเริ่มต้นให้เด็กรู้สึกได้ว่า นิทานสนุกและเสียดยอยากมีโอกาสฟังอีก

อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2546 : 30) ได้ให้ข้อเสนอแนะที่จะช่วยให้การเล่านิทานมีประสิทธิภาพได้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียม ขั้นปฏิบัติ และขั้นติดตาม

1. ขั้นเตรียม

1.1 การเลือกนิทานจะต้องพิจารณาให้รอบคอบว่านิทานเรื่องใดเหมาะกับเด็กวัยใด สำหรับเด็กเล็กควรเป็นนิทานง่ายๆแต่น่าสนใจ และสนุกสนานเต็มไปด้วยจินตนาการความฝัน

1.2 การเตรียม สิ่งที่ต้องเตรียมพร้อมเป็นอันดับแรก คือตัวครูผู้สอน เพราะความมั่นคงของครูเป็นสิ่งสำคัญ

2. ขั้นปฏิบัติการ

2.1 บุคลิกภาพของครู บุคลิกภาพของครูผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ในการเล่านิทานถ้าครูเล่านิทานแบบไม่น่าสนใจ และน่าเบื่อเด็กก็จะขาดความสนใจ แต่ในขณะเดียวกันถ้าครูเล่านิทานด้วยความกระตือรือร้น สนุกสนาน และเล่าด้วยความเข้าใจ นิทานนั้นก็จับใจเด็กได้เป็นอย่างดี

2.2 น้ำเสียงของครู การใช้ น้ำเสียงระดับต่างๆกัน เป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งในการเล่านิทานที่ดี ถ้ามีน้ำเสียงเท่ากันตลอด ไม่มีระดับสูงต่ำจะไม่ช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการ วิธีการก็คือครูควรจะใช้เสียงพูดแบบให้อารมณ์และความรู้สึกก็จะทำให้นิทานนี้น่าสนใจ

2.3 การแสดงท่าทางประกอบการเล่านิทาน ครูควรใช้ร่างกายตัวเองเพราะร่างกายของเรามีอุปกรณ์ช่วยสอนมากมาย เช่น ดวงตา ใบหน้า และมือควรจะใช้ประกอบเพื่อให้นิทานน่าสนใจยิ่งขึ้น

3. ขั้นติดตามผล

3.1 ครูควรตั้งคำถาม และร่วมกันอภิปรายความหมายที่แฝงอยู่ในนิทานร่วมกับเด็กๆ

3.2 ให้เด็กเล่านิทานหลังจากที่ครูเล่าจบแล้ว และอาจให้เด็กแสดงละครบทบาทสมมติ วาดภาพจากเรื่องราว ระบายสีจากเรื่องราว เป็นต้น

วิลเลียม วิมกตายน (2540 : 31) กล่าวถึงกลวิธีการเล่านิทาน มีขั้นตอนตามลำดับคือ

1. ตกลงกับเด็กว่าเวลาฟังนิทานเด็กต้องตั้งใจฟัง

2. ครูสำรวจตำแหน่งที่ครูอยู่นั้น เด็กสามารถมองภาพในนิทานได้ชัดเจน

3. เรื่องที่นิยมนิทาน วิธีการเล่าของครู แต่ละคนไม่เหมือนกัน วิธีการเล่าปากเปล่าเป็นวิธีการหนึ่งที่ครูจะต้องเล่าโดยพยายามใช้คำพูดเป็นของตนเองให้เหมือนที่เรากำลังคุยพยายามให้เด็กมีอารมณ์ร่วมในการเล่านิทานแสดงท่าทางประกอบก็จะทำให้นิทานนั้นมีชีวิตชีวาได้สมความตั้งใจ

4. เมื่อเล่านิทานจบลง ครูจะต้องดึงดูความสนใจและจุดสำคัญในนิทานออกมาเพื่อให้เด็กแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกัน จะเป็นการย้ำและเน้นให้นักเรียนเข้าใจ และส่งเสริมทัศนคติของเด็ก ครูอาจให้เด็กช่วยกันเล่าเรื่องใหม่อีกครั้งหนึ่งมีกิจกรรมหลายอย่าง ที่ครูอาจทำได้หลังจากเล่านิทานจบลงแล้ว เช่นการตอบคำถามของครู เพื่อเป็นการทบทวนเรื่องหรือสิ่งที่ครูต้องให้เด็กจำ และลำดับเหตุการณ์ในเรื่องว่าตอนใดมาก่อนและหลัง

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 190) ได้ให้หลักการของการเตรียมตัวครูในการเล่านิทานไว้ดังนี้

1. วิธีเริ่มต้นเล่านิทาน

- 1.1 ควรสร้างความสนใจให้แก่เด็ก
- 1.2 กำหนดเวลาให้เหมาะสม ไม่น้อยเกินไปหรือมากเกินไป
- 1.3 เมื่อเริ่มต้นเล่าและเล่าตอนต่อไป ควรมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน
- 1.4 บทนำเรื่องไม่ควรยาวเกินไป

2. วิธีการเล่านิทาน

- 2.1 ลำดับของการเล่าเรื่อง ไม่ข้ามไปข้ามมา จนทำให้เกิดความสับสน
- 2.2 เน้นความสำคัญของเรื่องให้ชัดเจน ไม่ยาว จนทำให้ผู้ฟังเบื่อหน่าย
- 2.3 อธิบายตอนใดตอนหนึ่งมากเกินไป จนทำให้เนื้อเรื่องขาดความสนุกสนาน
- 2.4 ควรเน้นตัวละครสำคัญของเรื่อง ส่วนตัวประกอบไม่ควรเน้นมาก เพราะจะทำให้ตัว

เอกหมดความหมาย

2.5 ใช้สื่อประกอบให้น่าสนใจ เช่น ภาพ หนังสือนิทาน หุ่นตุ๊กตาระบาย หุ่นมือ หน้ากาก ฯลฯ

3. การใช้ถ้อยคำน้ำเสียง

- 3.1 ใช้ถ้อยคำ สำนวนที่สุภาพ ไม่หยาบหรือให้ความหมายหลายแง่ หลายมุม
- 3.2 ใช้ภาษาที่เหมาะสมกับเด็ก ไม่ใช่ศัพท์หรือสำนวนที่สูงเกินไปจนยากแก่การ

เข้าใจ

3.3 มีเสียงดังฟังชัด ได้ยินทั่วถึง

3.4 ใช้เสียงสูงต่ำ หรือเสียงเหมาะสมกับบรรยากาศของเรื่อง เช่น เสียงแสดง ความเศร้า โศก ดีใจหรืออื่น ๆ

3.5 เน้นเสียงหนักเบา ตามโอกาส ไม่เป็นเสียงระดับเดียวกันหมด

4. บุคลิกภาพของผู้เล่านิทาน

- 4.1 แสดงท่าทางประกอบการเล่านิทานอย่างเหมาะสม
- 4.2 แสดงสีหน้า ดวงตา เพื่อแสดงออกทางอารมณ์ได้ดี

4.3 อย่าพูดไป หัวเราะไป

5. สรุป

- 5.1 บทสรุปได้เฉลยปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้มาในเรื่องตอนต้นจนกระทั่งจบ
- 5.2 ใช้เวลาได้เหมาะสมไม่มากหรือน้อยเกินไป
- 5.3 สรุปโดยเรียกจุดสนใจของนักเรียนได้ดี เช่น อาจใช้คำพังเพย คำคมสุภาษิต
- 5.4 ชี้ให้เห็นถึงคุณและโทษของการกระทำ ตามท้องเรื่อง
- 5.5 เน้นการนำข้อคิดไปใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

สันหัตถ์ อรุณชาลี (2542 : 30 - 31) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมเล่านิทานมีคุณค่าและจำเป็นต่อการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สำคัญและใช้มากในระดับปฐมวัย หากวางแผนจัดกิจกรรมเป็นขั้นตอน เด็กจะเรียนรู้ได้ดี ช่วยส่งเสริมความคิด จินตนาการ และการใช้ภาษาของเด็กได้ดี จึงสรุปเทคนิควิธีในการเล่านิทานว่ามีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ คือ

1. ขั้นเตรียม หรือขั้นวางแผนเล่านิทาน
2. ขั้นปฏิบัติการเล่านิทาน
3. ขั้นกิจกรรมต่อเนื่องจากการเล่านิทาน เพื่อให้เด็กได้มีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้เนื้อหาหรือแนวคิดจากนิทานนั้น

2.6 การจัดกิจกรรมหลังจากเล่านิทานจบ

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2533 : 53) ได้กล่าวถึงขั้นตอนติดตามผลของการเล่านิทานไว้ว่า เมื่อเล่านิทานจบไม่ควรจบลงเพียงเสียงเล่าคำสุดท้ายเท่านั้น แต่ควรมีกิจกรรมเพิ่มเติมโดยการพูดคุยซักถาม หรือตอบคำถามหลังจากเล่านิทานจบแล้ว โดยสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

1. ควรซักถามเด็กเกี่ยวกับเรื่องที่เล่าผ่านมา เพื่อจะทราบว่าเด็กเข้าใจหรือไม่ เด็กมีความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานหรือตัวละครในนิทานอย่างไร เพื่อจะได้ปรับปรุงทั้งผู้เล่าและผู้ฟัง
2. ให้เด็กได้แสดงร่วมด้วย เช่น ให้เด็กเล่าซ้ำหรือเล่าเรื่องอื่น ๆ ให้เพื่อนฟังหรือแสดงบทบาทตัวละครในเรื่อง
3. นำเรื่องนิทานที่เล่าไปแล้วมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสอนภาษา สอนเลขและอื่น ๆ ให้มากที่สุดหลังจากเล่านิทานแล้วครูผู้เล่าควรสังเกตและพิจารณาว่าได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด มีอะไรเป็นข้อสังเกตที่จะต้องแก้ไขหรือติดตามบ้าง ควรบันทึกไว้ทั้งปฏิบัติการหรือการแสดงออกของผู้ฟัง ตลอดจนคำถามของผู้ฟัง ควรให้ข้อคิดแก่ผู้ฟัง นอกจากนี้ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2533 : 53) ยังมีวิธีการเล่านิทานที่มีประสิทธิภาพที่สามารถนำมาใช้ได้ 4 วิธีดังนี้

1. ถาม ตอบ อภิปราย ครูควรตั้งคำถามและช่วยอภิปรายความหมายที่แฝงอยู่ในนิทานร่วมกับพวกเขา

2. ให้เด็กเล่านิทาน ควรจะให้เด็ก 1 - 2 คน เล่านิทานที่ได้ฟังไปแล้ว โดยมีโฮสต์ทัศนอุปกรณ์ประกอบด้วย

3. แสดงละคร ให้เด็กแสดงละครเกี่ยวกับนิทาน

4. วาดภาพ - ระบายสี ให้เด็กวาดภาพบางตอนจากนิทานหรืออาจให้ปั้นแป้งจากเรื่องราวที่ครูเล่าแล้วให้เด็กจินตนาการออกมาเป็นเรื่องราว

การจัดกิจกรรมต่อเนื่องจากการเล่านิทานมีหลายวิธี เช่น อาจให้เด็กร่วมกิจกรรมโดยใช้การถามตอบ อภิปราย หรือให้เด็กร่วมแสดงบทบาทของตัวละครในเรื่อง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นการช่วยเปลี่ยนบรรยากาศให้เด็กได้มีการแสดงออกทั้งการพูดและการกระทำ เด็กได้เปลี่ยนอิริยาบถซึ่งเอื้อต่อธรรมชาติการเรียนรู้ตามความเหมาะสมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยจึงเลือกกิจกรรมที่จัดต่อเนื่องจากการเล่านิทานประกอบภาพด้วยการตอบคำถาม และด้วยการแสดงบทบาทสมมติ เพื่อสังเกตและพิจารณาว่าการเล่านิทานได้ผลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

3. การใช้คำถาม

พัฒนาการปกติของเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 3 – 6 ปี เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว เด็กวัยนี้มีความจินตนาการสูงมากในด้านความคิด เริ่มเข้าใจสิ่งรอบตัว มีความอยากรู้อยากเห็นมาก ด้านภาษาพูดมีการเจริญอย่างรวดเร็ว เรามักได้ยินเด็กถามว่า อะไร ทำไม อยู่ตลอดเวลา ผู้ใหญ่ไม่ควรเห็นว่าเป็นเรื่องไร้สาระ เพราะการซักถามอย่างนี้เป็นประโยชน์ต่อเด็กที่จะได้เรียนรู้โลกรอบตัวอย่างซ้ำๆ จากจินตนาการของเด็ก

3.1 ความหมายของคำถาม

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการใช้คำถามไว้ดังนี้

วีระ ไทยพานิช (2529 : 156) ให้ความหมายว่า การถามคำถามเป็นกระบวนการที่แต่ละคนทำการสืบสวน หรือ สอบสวน เกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่างแล้วผู้ฟังพูดตอบ เพื่อประเมินระดับความรู้ หรือขอบเขตความเข้าใจในบางวิชาบางหัวข้อ

ระยัย ทฤษฎีคุณ (2530 : 70) กล่าวว่า iva คำถามคือคำพูดหรือข้อความที่ผู้พูดหรือผู้เขียนมุ่งให้เกิดการตอบสนองจากผู้ที่ได้ยินวาจาหรือเห็นข้อความนั้น

วยุภา จิตต์สิงห์ (2534 : 32) กล่าวว่า iva คำถามหมายถึงกระบวนการเพื่อใช้ในการเชื่อมโยงเนื้อหาและเชื่อมโยงประสบการณ์ในการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2537 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำถามหรือสิ่งที่เด็กได้ยินแล้ว เด็กจะต้องคิดหาคำตอบ การคิดนั้นจะเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 177) กล่าวว่า คำถามหมายถึงการที่ทำให้ผู้เรียนได้คิดแก้ปัญหา ได้วิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายของคำถามจึงสรุปได้ว่าคำถามหมายถึง คำพูดหรือข้อความที่ไปกระตุ้น ให้ผู้ฟัง ได้ยินแล้วนำไปคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ความสำคัญของการใช้คำถาม

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของคำถาม และการใช้คำถามในด้าน ต่างๆ ดังนี้

ทิพย์วัลย์ สัจจันทร์ (2531 : 64) กล่าวถึงความสำคัญของการใช้คำถามไว้ดังต่อไปนี้

1. ใช้เป็นสื่อสำหรับสำรวจและทบทวนพื้นความรู้เดิมและประสบการณ์เดิมของนักเรียน คำตอบของนักเรียนจะเป็นสื่อนำไปสู่การเรียนการสอนบทเรียนใหม่และประสบการณ์ใหม่

2. ใช้กระตุ้นความสนใจของนักเรียน ครูอาจใช้คำถามเพื่อเร้าความสนใจของนักเรียนได้ ทุกขั้นตอนในการเรียนการสอน เช่น การใช้คำถามเพื่อเริ่มต้นบทเรียน ถามให้นักเรียนสังเกต ให้ ยกตัวอย่าง ใช้เป็นสื่อเชื่อมโยงหรือเริ่มต้นการสนทนาระหว่างครูกับนักเรียน เพราะนักเรียนจะตอบ คำถามของครูได้หากสนใจเรียนตลอดเวลา

3. ใช้เสริมสร้างความสามารถทางความคิดให้แก่ นักเรียน ช่วยให้นักเรียนฝึกคิดหาคำตอบ หาเหตุผล และหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

4. คำถามที่ดีจะช่วยให้มีการอภิปรายต่อเนื่อง เป็นการขยายความคิดและแนวทางในการ เรียนรู้และข้อสรุปหลักเกณฑ์ใหม่ ๆ

5. การใช้คำถาม ช่วยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เช่น ทำให้นักเรียนมี โอกาสตอบคำถาม เสนอความคิดเห็นและตั้งคำถาม รวมทั้งได้ร่วมกิจกรรมอื่นๆ ด้วย

6. ช่วยให้นักเรียนพยายามค้นคว้าหาความรู้ใหม่เพิ่มเติมเพื่อที่จะนำมาตอบคำถามของครู

7. ใช้ช่วยทบทวนหรือสรุปบทเรียนให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน

8. ใช้ช่วยประเมินผลการเรียนของนักเรียนและการสอนของครู

จันทร์ดี ถนอมคล้าย (2539 : 25) และ ประยุกต์ ประทุมทิพย์ (2539 : 94 – 96) ได้กล่าวว่า คำถามมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง คำถามเป็นตัวกระตุ้นความอยากรู้ อยากรูเห็นของนักเรียน ช่วย ให้การดำเนินการสอนเป็นไปด้วยดี ฝึกให้นักเรียนคิดเป็นคิดดี มีเหตุผล รู้จักวิเคราะห์ปัญหา แก้ปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา การใช้คำถามที่มีประสิทธิภาพจะเกิดประโยชน์ มากมาย ดังนี้

1. ใช้คำถามเชื่อมโยงข้อมูลเก่าไปสู่ข้อมูลใหม่

2. เป็นการกระตุ้นยั่วให้นักเรียนอยากเรียน

3. คำถามที่ดีทำให้เกิดการอภิปรายต่อเนื่อง
4. ทำให้ผู้เรียนมีกิจกรรมร่วมในการเรียนการสอน
5. ก่อให้เกิดการค้นคว้าและหาความรู้ใหม่
6. เป็นการทบทวนหรือสรุปเรื่องราวที่สอนโดยการใช้คำถาม

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 177) ได้สนับสนุนความสำคัญของการใช้คำถามว่า ถ้าผู้ถามมีความสามารถในการถามคำถามที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ได้ดี ซึ่งจะช่วยให้แก่นักเรียนมีทักษะการคิด ดังนั้นการใช้คำถามนับว่าเป็นหัวใจของการเรียนการสอน ไม่ว่าจะครูจะใช้วิธีการสอนแบบใดก็ตาม ก็ต้องมีการใช้คำถามปะปนอยู่เสมอไม่มากก็น้อย ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจอย่างต่อเนื่อง

3.3 ลักษณะของคำถาม

คำถามที่ครูใช้ควรจะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้เรียนต้องใช้ความคิดก่อนแล้วจึงเรียบเรียงคำตอบออกมา คำถามของครูจะต้องไม่เป็นคำถามที่มีคำตอบให้เลือกสองทาง คือ “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” เพราะผู้เรียนไม่มีโอกาสได้ฝึกเรียบเรียงคำพูดออกมาเป็นประโยค ครูจึงควรหลีกเลี่ยงการใช้คำถามนำ แต่เป็นคำถามที่ผู้เรียนคิดหาคำตอบ แล้วบรรยายออกมาเป็นข้อความซึ่งช่วยพัฒนาภาษาของผู้เรียนได้ (ราสี ทองสวัสดิ์. 2525 : 223) นอกจากนี้คำถามที่ดีควรเป็นคำถามที่ตอบได้หลายคนและตอบได้หลายคำตอบ ผู้ตอบตอบแล้วไม่รู้สึกลับข้องใจ ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นความรู้สึกได้อย่างเสรี คำถามเร้าใจให้อยากตอบ มีลำดับขั้นตอนในการถาม ช่วยให้ผู้ตอบไม่สับสนและควรได้รับแรงเสริมจากการตอบด้วย

ประดินันท์ อุปรมย์ (2542 : 255) ได้กล่าวถึงการใช้คำถามที่น่าสนใจดังนี้

1. ถามโดยใช้ภาษาที่สื่อความหมายได้ชัดเจน และเสียงดังฟังชัดได้ทั่วถึง
2. เว้นระยะให้นักเรียนมีสมาธิในการคิดคำตอบ
3. ถามคำถามก่อนการเรียกชื่อให้นักเรียนตอบแต่ละคน นักเรียนจะได้สนใจฟังคำถาม
4. การถามคำถามของครูบ่อย ๆ เป็นการฝึกให้นักเรียนสนใจติดตามบทเรียนตลอดเวลา
5. ไม่ควรทวนคำถามที่นักเรียนตอบ เพื่อให้แก่นักเรียนสนใจในคำตอบของเพื่อน
6. ถ้านักเรียนตอบได้ความไม่ครบถ้วนต้องใช้คำถามให้นักเรียนขยายความต่อ
7. ถ้านักเรียนตอบคำถามระดับสูงไม่ได้ทันทีต้องใช้คำถามที่จะต้องให้คำตอบที่เป็น

พื้นฐานนำไปสู่การตอบคำถามระดับสูง

วิระ ไทยพานิช (2529 : 156) กล่าวว่า การถามคำถามมีหลายรูปแบบซึ่งสามารถใช้เป็นพื้นฐานของระดับความคิดในการตอบคำถาม ระดับต่ำสุดได้แก่ ความจำ ความรู้ (Cognitive) ระดับการรวมหรือจากกว้างไปสู่แคบ (Convergent) ระดับการแยกหรือกระจาย (Divergent) และ

ระดับการประเมินผล (Evaluative) ในเนื้อหานี้ๆ และมีข้อเสนอแนะการถามคำถามว่าไม่ควรถามเจาะจงให้นักเรียนคนใดคนหนึ่งตอบ และไม่ใช้คำถามที่ตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” ควรให้เวลานักเรียนในการตอบคำถาม ไม่ควรเขะเข็ยเมื่อเพื่อนตอบผิด ควรเตรียมคำถามเพื่อถามความสามารถในการคิดทุกระดับ

จันทร์ดี ถนอมคล้าย (2539 : 25) และ อารมณ์ ใจเที่ยง (2540 : 182) ได้กล่าวถึงการเลือกใช้คำถามที่ดี ครูควรคำนึงถึงหลักการดังนี้

1. เป็นคำถามตรงประเด็น ควรถามให้เฉพาะเจาะจง กระชับและชัดเจน
2. ใช้ภาษาที่เรียบง่าย ที่ผู้เรียนมีความคุ้นเคยและเข้าใจง่าย
3. คำถามจะต้องเน้นที่สิ่งเดียว พยายามหลีกเลี่ยงการรวม 2 คำถามเป็นคำถามเดียว
4. คำถามแต่ละคำถามส่งเสริมให้เด็กใช้ความคิดและลงมือปฏิบัติ
5. หลีกเลี่ยงคำถามที่นักเรียนเดาคำตอบได้ หรือคำถามที่ตอบว่า “จริง” หรือ “ไม่จริง” “ใช่” หรือ “ไม่ใช่”
6. ถ้าผู้เรียนตอบถูก ควรมีการเสริมกำลังใจ และถ้าตอบไม่ถูกควรเสริมแรงกระตุ้น ให้พยายามต่อไป
7. ถ้าไม่มีคำตอบควรถามใหม่ ใช้คำถามที่ง่ายขึ้น หรืออธิบายขยายความทำให้ผู้เรียนได้แนวทางในการตอบ
8. ใช้คำถามให้สอดคล้องกับเนื้อหา วัช สติปัญญา ของผู้เรียน
9. ควรกระตุ้นผู้ที่ไม่สนใจตอบคำถาม ให้มีส่วนร่วมในการคิดตอบด้วย
10. ใช้คำถามให้กลมกลืนกันในขั้นตอนต่างๆ ของการสอน ใช้คำถามที่ถูกจังหวะ และโอกาส

สรุปลักษณะของคำถามได้ว่า คำถามที่ใช้ควรเป็นคำถามที่ง่ายแก่การเข้าใจตรงประเด็น เป็นภาษาที่สื่อความหมายได้อย่างชัดเจน เรียงลำดับคำถามตามความยาก - ง่าย และคำถามนั้นควรเป็นคำถามที่ตอบได้หลายคนและตอบได้หลายคำตอบ ผู้ตอบตอบแล้วไม่รู้สึกลับข้องใจ ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นความรู้สึกได้อย่างเสรีจะช่วยส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาด้วย

3.4 ระดับของคำถาม และประเภทของคำถาม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2537 : 74 - 78) ได้เสนอแนวคิดในการใช้คำถามสำหรับเด็กปฐมวัยว่า คำถามเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง เพราะคำถามจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กเกิดการคิด และสนใจต่อสื่อและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัว คำถามแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ คำถามระดับต่ำ และคำถามระดับสูง

1. คำถามระดับต่ำ

เป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง ซึ่งได้จากความจำและการสังเกต คำถามประเภทนี้ มักมีคำตอบเดียว คำถามระดับต่ำแบ่งได้เป็น 6 ชนิดคือ

1.1 คำถามให้สังเกต เป็นคำถามที่ต้องการใช้ประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น และ ผิวกาย เพียงส่วนใด ส่วนหนึ่งหรือหลายส่วน รวบรวมข้อมูลในการตอบคำถาม แต่ผู้ตอบต้องไม่ เพิ่มความรู้เดิม หรือความคิดเห็นส่วนตัวลงไป เช่น เด็กๆ เห็นอะไรในภาพนี้บ้าง (ตา)

มะละกอที่เด็กๆ ชิมมีรสเป็นอย่างไร (ลิ้น)

เด็กๆ ลองเอามือเคาะโต๊ะ แล้วฟังซิว่ามีเสียงอย่างไร (หู)

ดอกไม้ที่เด็กๆ ถืออยู่มีกลิ่นหรือไม่ (จมูก)

ลองจับคูชิ ผิวของน้อยหน้าเป็นอย่างไร (ผิวกาย)

1.2 คำถามให้ทบทวนความจำ เป็นคำถามที่ผู้ตอบสามารถนำความรู้หรือ ประสบการณ์เดิมมาตอบคำถาม

เด็กๆ ทราบไหม นกกินอะไรเป็นอาหาร

ลองนึกคูชิ ไก่ที่เด็กๆ เคยเห็นมีลักษณะอย่างไร

รู้จักน้มน้ำมีกี่สี

สัตว์ปีกออกลูกเป็นอะไรก่อน

1.3 คำถามให้บอกความหมายหรือคำจำกัดความ เป็นคำถามที่ใช้ตรวจสอบ ประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องคำศัพท์และความหมายของคำ ก่อนการจัด ประสบการณ์ใหม่แก่ผู้เรียน

รังนกหมายถึงอะไร

บ้านของนักเรียนอีกอย่างหนึ่งว่าอะไร

ข้าวเปลือกหมายถึงข้าวลักษณะอย่างไร

1.4 คำถามชี้บ่ง เป็นคำถามที่กำหนดข้อมูลไว้หลายอย่าง แล้วให้เลือกข้อมูลอย่าง หนึ่งที่เด็กต้องการนำมาเป็นคำตอบ

ตัวหนอน หนุ่แห่ง น้ำหวานจากดอกไม้ สิ่งใดคือ อาหารของนก

มะม่วง ส้ม และน้อยหน้า ผลไม้ชนิดใดที่มีเมล็ดภายในผลเพียงเมล็ดเดียว

ระหว่างวัว ช้าง และม้า สัตว์ชนิดใดวิ่งเร็วที่สุด

ปลาฉลาม ปลานิล และปลาทอง ปลาชนิดใดที่เลี้ยงไว้ดูเล่น

1.5 คำถามถามนำ เป็นคำถามที่ใช้เน้นเรื่องที่ครูพูด และดึงความสนใจของเด็ก คำถามประเภทนี้มักนำไปสู่คำตอบ ใช่ จริง ถูก เป็นส่วนใหญ่

แก้วเป็นเด็กที่เลี้ยงนก ไข่หรือไม่

ต้นไม้ในภาพมีขนาดใหญ่ใช่ไหม

เด็กๆ คิดว่าการยิงนกเป็นสิ่งดีหรือไม่

1.6 คำถามเร้าความสนใจ เป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบอย่างจริงจัง แต่ใช้เพื่อ
ดำเนินกิจกรรมในชั้นเรียนให้เป็นที่ไปตามที่ได้ออกแบบไว้

เด็กๆ คอยดูซิว่า เพื่อนจะทำทำอะไรต่อไป

เด็กๆ ลองคิดดูซิว่า ในกล่องนี้มีอะไรอยู่

คำถามระดับต่ำทั้ง 6 ชนิดดังกล่าว ยังมีความจำเป็นในห้องเรียนอยู่ไม่น้อย ทั้งนี้
เพราะครูอาจเลือกใช้คำถามเพื่อทบทวนความจำ ใช้เชื่อมโยงความรู้ประสบการณ์เดิมไปสู่
ประสบการณ์ใหม่ และเพื่อควบคุมกิจกรรมในห้องเรียนให้ดำเนินไปในทิศทางที่ต้องการ

2. คำถามระดับสูง

เป็นคำถามที่ส่งเสริมให้ผู้ตอบใช้ความคิด นำความรู้และประสบการณ์เดิมมาเป็นพื้นฐาน
สรุปหาคำตอบ ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์และเกิดทักษะในการคิดอย่างมีระบบ
นอกจากนั้นยังเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็น ตลอดจนกระตุ้นให้ได้ลอง
แก้ปัญหาด้วยตนเอง คำถามระดับสูงแบ่งได้เป็น 7 ชนิดคือ

2.1 คำถามให้อธิบาย เป็นคำถามที่ผู้ตอบจะต้องนำความรู้ และประสบการณ์เดิมมา
เป็นพื้นฐาน สรุปหาคำตอบเช่น ถ้าเด็กๆ อยากทราบว่า มดที่เลี้ยงไว้ชอบอาหารประเภทใดมากที่สุด
เด็กๆ จะทำอย่างไร

ทำไมเด็กๆ จึงบอกว่า มดชอบกินน้ำหวาน ลองเล่าให้เพื่อนๆ ฟังซิ

ทำไมเด็กๆ เหล่านี้จึงไม่สวมเสื้อในฤดูหนาว

ทำไมมดแต่ละรังต้องมีนางพญามด

2.2 คำถามให้เปรียบเทียบ เป็นคำถามที่มีจุดมุ่งหมายให้เด็กใช้ความคิดเปรียบเทียบ
ของสองสิ่งว่า มีคุณสมบัติหรือลักษณะคล้ายกันหรือต่างกันอย่างไร คุณสมบัติที่นำมาเปรียบเทียบ
นั้นได้แก่ รูปร่าง ลักษณะ สี ขนาด น้ำหนัก จำนวน ปริมาตร ความสูง ความยาว ความหนา รสชาติ
กลิ่น ฯลฯ

เสือกับแมวมีอะไรต่างกันบ้าง - เสือกับแมวมีอะไรที่คล้ายกัน

ถ้าเราต้องช่วยกันจัดผลไม้เหล่านี้ใส่กระดาษ 2 ใบ เด็ก ๆ จะจัดแบ่งอย่างไร ลองคิด
และเล่าให้เพื่อนๆ ฟัง

2.3 คำถามให้จำแนกประเภท เป็นคำถามเพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักจัดกลุ่ม จัด
หมวดหมู่โดยใช้เกณฑ์ของตนเองหรือของผู้อื่น หรือบอกเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดกลุ่มที่ผู้อื่นทำไว้

เกณฑ์ที่ใช้ในการจัดกลุ่มนี้อาจได้แก่ สี ขนาด รูปร่าง ประโยชน์ หรือวัสดุที่ใช้ หากเป็นภาพของสิ่งมีชีวิตอาจแบ่งตามอาหาร ที่อยู่อาศัย ลักษณะเช่น สัตว์ 2 เท้า สัตว์ 4 เท้า และประโยชน์ เช่น สัตว์เลี้ยงไว้ใช้งาน เป็นต้น

ครูแบ่งมดออกเป็น 2 พวก เด็กๆ บอกได้ไหมว่าทำไมครูจึงแบ่งเช่นนี้

ลองคิดดูซิว่า เราจะแบ่งภาพสัตว์เหล่านี้เป็น 2 กลุ่มได้อย่างไรดี

2.4 คำถามให้ยกตัวอย่าง เป็นคำถามที่ต้องการให้ผู้ตอบบอกชื่อ หรือยกตัวอย่างของสิ่งที่กำหนดให้โดยอาศัยทักษะการสังเกต และมีความรู้ความจำเรื่องต่างๆ เป็นพื้นฐานในการหาคำตอบ

ให้นักเรียนยกตัวอย่างผักที่ใช้เป็นอาหารคนละ 1 ชื่อ

ให้บอกชื่อสิ่งของที่บรรจุอยู่ในกระป๋องมาคนละ 1 ชื่อ

บอกชื่อผลไม้ที่มีรสหวานคนละ 1 ชนิด

มีสัตว์ชนิดใดบ้างที่เลี้ยงไว้ใช้งาน

2.5 คำถามให้วิเคราะห์ เป็นคำถามที่ให้นักเรียนหาความจริงหรือแยกแยะเรื่องราวเพื่อหาสาเหตุและผลต่างๆ ของปัญหาที่เกิดขึ้น หรือให้นักเรียนได้คิดค้นหาความจริงต่างๆ ที่ประกอบขึ้นมาเป็นเรื่องราวเหตุการณ์

แมวมียประโยชน์อย่างไร

แมวให้โทษอย่างไร

ถ้าจะเลี้ยงแมว เด็กๆ จะต้องเตรียมอะไรบ้าง

ทำไมผ้าจึงแห้งได้

จงช่วยกันบอกชื่อส่วนต่างๆ ของต้นไม้

2.6 คำถามให้สังเคราะห์ การสังเคราะห์ หมายถึง การผสมรวมสิ่งต่างๆ ตั้งแต่สองสิ่งขึ้นไปให้เกิดเป็นของใหม่ขึ้นมาเช่น การปรุงอาหาร การพูด การเขียนให้เป็นข้อความหรือเรื่องราวที่เป็นแนวคิดใหม่ หรือพัฒนาของเก่าให้ดีขึ้น ใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น คำถามให้สังเคราะห์เป็นคำถามที่มีจุดมุ่งหมายให้เด็กใช้กระบวนการคิด เพื่อสรุปความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลย่อยขึ้นเป็นหลักการ

อะไรเอ่ย นกมีหู หนูมีปีก บินหลบหลีกอยู่กลางคืน

ถ้าไม่ยอมให้ฟันผุ เด็กๆ คิดว่าควรทำอย่างไร

ถ้ามดง่ามตัวโตเท่าช้างจะเป็นอย่างไร

ถ้าคนบินได้อะไรจะเกิดขึ้น

ถ้าสัตว์ต่างๆ ในโลกนี้พูดภาษาคนได้ อะไรจะเกิดขึ้น (เป็นคำถามที่มุ่งให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ คือ คิดในแนวทางที่แปลกและแตกต่างไปจากเดิมเกิดเป็นแนวคิดใหม่)

2.7 คำถามให้ประเมินค่า เป็นคำถามที่มีจุดมุ่งหมายให้ได้พิจารณาคุณค่าของสิ่งของก่อนตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักประเมินค่าของสิ่งต่างๆ โดยใช้กฎเกณฑ์ที่เป็นจริง และเป็นที่ยอมรับของสังคมแล้วมาสนับสนุนความคิดเห็นของตนก่อนตัดสินใจ เช่น

อาหารจานนี้หนูควรรับประทานหรือไม่ เพราะเหตุใด

เด็กๆ ควรเอาอย่างเด็กในภาพหรือไม่ เพราะเหตุใด (ครูให้ดูภาพเด็กกำลังยิงนก ครูต้องการให้เด็กประเมินการกระทำของเด็กคนนั้นในภาพ)

กรมวิชาการ (2537 : 12 - 14) ได้แบ่งประเภทของคำถามไว้ 2 ระดับดังนี้

1. คำถามที่ใช้ความคิดพื้นฐาน หรือคำถามระดับต่ำ เป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงซึ่งได้มาจากความจำ และการสังเกต ทบทวนความรู้ และการให้ความหมายของคำถาม คำถามประเภทนี้มักมีคำตอบเดียวได้แก่

1.1 คำถามให้สังเกต เป็นคำถามที่มุ่งให้เด็กหาคำตอบโดยใช้ประสาทสัมผัสคือ ตา หู จมูก ลิ้น และการสัมผัสด้วยผิวหนังเพื่อสังเกตสิ่งต่างๆ หรือเหตุการณ์ที่กำหนด เช่น เด็กในภาพนี้มีกี่คน เด็กในภาพกำลังทำอะไร ดอกไม้มีกลิ่นอย่างไร น้ำในอ่างใบไหนร้อน

1.2 คำถามให้ทบทวนความจำเป็นคำถามที่เด็กสามารถนำความรู้หรือประสบการณ์เดิมมาตอบคำถาม คำถามนี้มักมีคำตอบถูกต้องเพียงคำตอบเดียว เช่น น้ำอ้อยมีรสอย่างไร ดอกไม้ที่เด็กเห็นชื่ออะไร เสียงที่เด็กได้ยินคล้ายกับเสียงอะไร

1.3 คำถามให้บอกความหมายหรือคำถามจำกัดความ เป็นคำถามที่เด็กสามารถบอกความหมายของคำ หรือให้คำจำกัดความ โดยนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาใช้ คำถามที่ได้มีเพียงคำตอบเดียว เช่น น้ำผลไม้หมายถึงอะไร ข้าวสารหมายถึงอะไร ดอกไม้อะไรเอ่ยเล็กๆ สีขาวมีกลิ่นหอมใช้บูชาพระ

1.4 คำถามบ่งชี้ เป็นคำถามที่ครูกำหนดข้อมูลให้หลายอย่าง แล้วให้เลือกว่าข้อมูลใดใช้เป็นคำตอบที่ต้องการ เช่น น้ำอ้อย น้ำส้ม น้ำมะนาว อย่างไหนมีรสหวาน มะละกอ แตงโม มะม่วงผลไม้ชนิดใดมีน้ำมาก นกกระจอก นกพิราบ นกแก้ว นกชนิดใดพูดได้

1.5 คำถามถามนำ เป็นคำถามที่ครูเน้นเรื่องที่พูด โดยไม่มุ่งหวังคำตอบอย่างจริงจัง แต่เป็นวิธีการบอกหรือทบทวนข้อเท็จจริง เพื่อเร้าความสนใจของเด็ก เช่น หนูเคยไปทำบุญที่วัดบ้างไหม เด็ก ๆ คิดว่านมมีประโยชน์หรือไม่ ก่อนกินอาหารเราต้องล้างมือก่อนใช่ไหม

1.6 คำถามเร้าความสนใจ เป็นคำถามที่ไม่เกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน โดยตรงแต่ใช้เพื่อควบคุมพฤติกรรมในชั้นเรียนให้ดำเนินไปด้วยความราบรื่น เช่น วันนี้อากาศหนาวไหมคะ

ใครอยากฟังนิทานบ้างเอ่ย ขอคุณน้อยซีใครเป็นเด็กดีของครูบ้าง ลองทายซินิทานตอนต่อไป เป็นอย่างไร

2. คำถามเพื่อการคิดค้นและขยายความคิด หรือคำถามระดับสูง เป็นคำถามที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถจากประสบการณ์เดิม หรือความจำ ที่ได้มาจากคำถามระดับต่ำ หรืออาจเป็นการริเริ่มสร้างสรรค์ก็ได้คำถามประเภทนี้ได้แก่

2.1 คำถามให้อธิบาย เป็นคำถามที่มักมีคำว่า ทำไม อย่างไร และเพราะเหตุใด ประกอบอยู่ด้วย เช่น เราจะทำน้ำผลไม้ได้อย่างไร ผลไม้ที่เราเลือกซื้อควรมีลักษณะอย่างไรบ้าง ทำไมเราจึงไม่ควรรับประทานผลไม้ดอง

2.2 คำถามให้เปรียบเทียบ เป็นคำถามให้เด็กเปรียบเทียบสิ่งของสองสิ่งว่ามีคุณสมบัติหรือลักษณะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันอย่างไร เช่น แดงโมกับส้มโอมีลักษณะคล้ายคลึงกันอย่างไร ส้มโอกับกล้วยมีรสต่างกันอย่างไร มะม่วงกับมะพร้าวมีลักษณะต่างกันอย่างไร

2.3 คำถามให้ยกตัวอย่าง เป็นคำถามที่เด็กสามารถใช้ความรู้ประสบการณ์ได้คิดหาคำตอบและมีคำตอบหลายอย่าง เช่น ผลไม้ที่ต้องปกปิดเพื่อรับประทานมีอะไรบ้าง ผลไม้ที่มีเปลือกสีแดงอะไรบ้าง ผลไม้อะไรบ้างที่มีเมล็ดหลายเมล็ดในผลเดียว

2.4 คำถามให้วิเคราะห์ เป็นคำถามที่ให้เด็กได้คิด ค้นหาความจริงต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ หรือให้แยกแยะเรื่องราวออกเป็นส่วนย่อยเพื่อหาสาเหตุและผลของปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น เช่น ทำไมผลไม้จึงเสีย ผลไม้แต่ละผลประกอบด้วยอะไรบ้างเด็กๆ รู้ไหมคนที่ท้องเสียเกิดจากสาเหตุใดบ้าง

2.5 คำถามให้สังเคราะห์ เป็นคำถามให้เด็กคิด เพื่อสรุปความสัมพันธ์ระหว่างสรุปย่อยมาเป็นความคิดใหม่ และพัฒนาแล้วให้ดีขึ้นใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น ทำไมจึงต้องล้างมือทุกครั้งก่อนรับประทานอาหาร ถ้าเด็กๆรับประทานผลไม้โดยไม่ต้องล้างเปลือกก่อนจะเป็นอย่างไร ถ้าไม่ยอมให้ท้องเสีย เด็กๆ คิดว่าควรทำอย่างไรจึงจะดีที่สุด

2.6 คำถามให้ประเมินค่า เป็นคำถามที่ให้เด็กพิจารณาคูณค่าของสิ่งต่างๆและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักประเมินผลโดยใช้เนื้อหา เรื่องราวรวมทั้งกฎเกณฑ์ที่เป็นจริงแล้วนำมาสรุปความคิดเป็นของตน เช่น เด็กๆ ชอบผลไม้ชนิดใดมากที่สุด เพราะเหตุใด เด็กๆจึงเลือกซื้อผลไม้ ที่มีผลลักษณะอย่างนั้นลองบอกเหตุผลประกอบ เราควรรับประทานผลไม้ทุกวันใช่หรือไม่

จึงสรุปประเภทของคำถามได้ว่า คำถามมี 2 ระดับ คือ 1) คำถามที่ใช้ความคิดพื้นฐานหรือคำถามระดับต่ำ เป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นคำถามประเภทความจำ การสังเกต การทบทวนความรู้ คำถามประเภทนี้มีคำตอบเดียว 2) คำถามเพื่อการคิดค้นและขยายความคิด

หรือคำถามระดับสูง เป็นคำถามที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถจากประสบการณ์เดิม หรืออาจเป็นการริเริ่มสร้างสรรค์ของคำถามได้

3.5 เทคนิค และหลักการในการใช้คำถาม

วีระ ไทยพานิช (2529 : 156) กล่าวถึงวิธีการถามคำถามว่า เริ่มแรกครูต้องมีจุดประสงค์ และเป้าหมายของบทเรียนนั้นๆ อย่างชัดเจนก่อนที่จะสร้างคำถาม ถ้าเป็นไปได้ให้เขียนคำถามสำคัญๆไว้ในแผนการสอน หรือบางคำถามจะพัฒนาขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติในระหว่างเวลาเรียน

กรมวิชาการ (2540 : 126) การใช้คำถามกับเด็กปฐมวัยมีวิธีการดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศ กิจกรรมการสอนยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง การใช้คำถามต้องให้เด็กคิดหาคำตอบด้วยตนเอง
2. การรู้พัฒนาการของเด็ก พัฒนาการของเด็กแต่ละวัยแตกต่างกัน ครูควรใช้คำถามให้เหมาะสมกับวัย
3. การใช้คำถามที่ตรงกับวัตถุประสงค์ การใช้ภาษาอย่างง่ายๆด้วยเสียงที่ชัดเจน และที่สำคัญครูต้องกำหนด

นภเนตร ธรรมบวร (2544 : 7) คำถามเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการส่งเสริมกระบวนการคิดและการพัฒนาความคิดขั้นสูง มีหลักการดังนี้

1. ในการถามคำถามเด็ก ครูควรใช้เวลาแก่เด็กในการคิดและแสดงออกซึ่งความคิดของตน ครูไม่ควรเร่งเด็กให้ตอบคำถามมากเกินไป หรือเป็นผู้ตอบคำถามเอง ถ้าครูใช้เวลาแก่เด็กในการคิดหาคำตอบโดยใช้เวลาในการรอคอยคำตอบให้ยาวนานขึ้น จำนวนของเด็กที่จะตอบคำถามก็จะมีมากขึ้น ความล้มเหลวในการตอบคำถามจะลดน้อยลง การพูดคุย อภิปราย และสรุปองค์ความรู้ของเด็กจะมีเพิ่มมากขึ้น รวมตลอดจนจำนวนของคำถามที่เด็กถามก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

2. คำถามที่ครูใช้ควรเป็นคำถามปลายเปิด ซึ่งส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาในการเปรียบเทียบและทางเลือก คำถามที่ส่งเสริมให้เด็กคิดแก้ปัญหาหนึ่งจะต้องมีคำตอบที่ถูกอย่างหลากหลาย ไม่ใช่มีเพียงคำตอบเดียว ทั้งนี้เพื่อให้เด็กมีความคิดที่เปิดกว้าง สามารถคิดได้หลายทาง

3. คำถามที่ครูถามควรเป็นคำถามที่ช่วยให้เด็กเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมของตนกับการเรียนรู้ในปัจจุบันได้

4. ครูควรกระตุ้นและส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้ตั้งคำถามด้วยตนเอง ซึ่งครูอาจช่วยกระตุ้นเด็กให้ถามคำถามโดยวิธีการต่างๆ เช่น เปิดโอกาสให้เด็กถามคำถาม และตั้งใจฟังคำถามของเด็ก ถ้าเด็กถามไม่ชัดเจน ครูควรให้เด็กถามคำถามซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เพราะจะช่วยให้ครูและเด็กเข้าใจคำถามมากขึ้น ควรส่งเสริมให้เด็กตอบคำถามด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การถามคำถามต่อไป เนื่องจากทุก

ครั้งที่เด็กหาคำตอบได้ด้วยตนเอง เด็กจะพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง รวมตลอดถึงทัศนคติในทางบวกต่อตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะถามคำถามต่างๆด้วยตนเองต่อไป

5. ครูควรใช้คำถามของเด็กในการกระตุ้นให้เด็กเรียนรู้ และค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การใช้คำถามเป็นกิจกรรมที่ใช้อยู่เสมอในการเรียนการสอน คำถามที่ใช้ถามเด็กปฐมวัยแบ่งได้เป็น 2 ระดับคือ คำถามระดับต่ำ และคำถามระดับสูง ซึ่งคำถามระดับต่ำประกอบด้วย คำถามให้สังเกต คำถามให้ทบทวนความจำ คำถามให้บอกความหมาย คำถามชี้บ่ง คำถามถามนำ คำถามเร้าความสนใจ ส่วนคำถามระดับสูงประกอบด้วย คำถามให้อธิบาย คำถามให้เปรียบเทียบ คำถามให้จำแนกประเภท คำถามให้ยกตัวอย่าง คำถามให้วิเคราะห์ คำถามให้สังเคราะห์ และคำถามให้ประเมินค่า การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คำถามระดับสูง (กรมวิชาการ, 2537 : 12 - 14) มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดที่เด็กสามารถตอบได้หลายคำตอบ คำถามระดับสูงประกอบไปด้วยคำถามอธิบาย เปรียบเทียบ ยกตัวอย่าง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินผล ตามลำดับจากคำถามง่ายๆไปหายาก เพื่อให้เด็กได้ใช้ความคิดพิจารณาพฤติกรรมทางสังคมต่างๆที่ได้รับจากการฟังนิทานประกอบภาพในพฤติกรรมที่เหมาะสม และสามารถนำไปสู่การใช้ในชีวิตประจำวัน และใช้ในอนาคต่อไป

4. การแสดงบทบาทสมมติ

การแสดงบทบาทสมมติ เป็นรูปแบบการจัดการการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในตนเองเข้าใจความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้อื่น และเกิดการปรับเปลี่ยนเจตคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่เหมาะสม ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

4.1 ความหมายของการแสดงบทบาทสมมติ

ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของการแสดงบทบาทสมมติจากนักการศึกษาที่ให้ความหมายของการแสดงบทบาทสมมติไว้ดังนี้

วีระ ไทยพานิช (2529 : 73) ให้คำจำกัดความการแสดงบทบาทสมมติไว้ว่า เป็นสถานการณ์การแสดงที่ไม่มีการเตรียมตัว โดยเน้นความสำคัญที่ตัวบุคคลและบทบาท นักเรียนได้สวมบทบาทใครคนใดคนหนึ่ง และแสดงหรือปฏิบัติบทบาทของผู้ที่เข้าเป็นสถานการณ์จำเพาะที่เกิดขึ้น

กรมวิชาการ (2540 : 37) ได้ให้ความหมายของการแสดงบทบาทสมมติไว้ว่า การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการให้เด็กเล่นสมมติตนเองเป็นตัวละครต่างๆ อาจใช้สิ่งประกอบการเล่นสมมติ

เพื่อเร้าความสนใจ และก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะรูปภาพ และสัตว์รูปแบบต่างๆ เครื่องแต่งกายและรูปอุปกรณ์ของจริงต่างๆ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 119) ได้กล่าวถึงการแสดงบทบาทสมมติว่าเป็นวิธีการที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์ และบทบาทสมมติขึ้นจากความจริง ให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามที่ผู้เรียนเห็นว่าควรจะเป็น ผู้สอนจะให้การแสดงออกทั้งทางด้านความรู้ ความคิดและพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นพื้นฐานในการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียน อันจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาสาระและบทบาทอย่างลึกซึ้งและรู้จักปรับหรือเปลี่ยนพฤติกรรม และการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2543 : 4) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกหลังจากที่ได้ศึกษาและอภิปรายสาระต่างๆ แล้วสรุปประเด็นเพื่อเสนอเรื่องที่กลุ่มตัดสินใจ หรือมีข้อสรุปตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย การใช้บทบาทสมมติเพื่อเปลี่ยนแปลงบรรยากาศของการสอน ผู้เรียนจะได้ทั้งสาระความรู้ ในขณะเดียวกันก็เป็นการฝึกความคิด ความกล้าแสดงออกของผู้เรียน การสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วมในการเรียนและการสร้างความสุขจากการเรียนอีกด้วย นอกจากนี้ผู้เรียนได้มีโอกาสเตรียมตัว และเตรียมอุปกรณ์ประกอบบทบาทสมมติก็จะทำให้ผู้เรียนได้รับสุนทรียภาพไปด้วย

ศุภวรรณ เล็กวิไล (2548 : 148) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นวิธีการที่มีการกำหนดบทบาทให้ผู้เรียนได้แสดงในสถานการณ์สมมติให้ โดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทนั้น และแสดงตามความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ของตน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เข้าใจความรู้สึกนึกคิดทั้งของตนเองและผู้อื่น ทั้งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในพฤติกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับบทบาทสมมติที่แสดงด้วย

จากความหมายข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นกิจกรรมการสอนหนึ่งที่เด็กได้แสดงอารมณ์ ท่าทางตามสถานการณ์หรือบทบาทที่สมมติขึ้น ผู้เรียนได้แสดงออกทั้งคำพูดและท่าทาง โดยผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามที่ตนคิดว่าจะเป็นผู้แสดงเกิดข้ออภิปรายเพื่อการเรียนรู้ทำให้เด็กได้มีโอกาสเลียนแบบตามความจริงเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ถึงความรู้สึก อารมณ์ และเหตุผลที่ตนเองได้สวมบทบาทเพื่อพัฒนาสู่การปรับพฤติกรรมของตนเองให้มีประสิทธิภาพเมื่อพบสถานการณ์ต่างๆ และสามารถนำความรู้สึกและพฤติกรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.2 ความสำคัญของการแสดงบทบาทสมมติ

นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะต่อความสำคัญของการแสดงบทบาทสมมติไว้น่าสนใจดังนี้

ทิสนา แคมมณี (2525 : 6) และสุจริต เพียรชอบ (2531 : 230 - 232) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้บทบาทสมมติไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียนลึกซึ้งขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม รวมทั้งค่านิยมและการปฏิบัติตนในสังคมได้อย่างเหมาะสม
3. ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกการใช้ความรู้ในการเผชิญสภาพการณ์ต่าง ๆ ฝึกการแก้ปัญหาประกอบการตัดสินใจ
4. ช่วยให้คนในกลุ่มเกิดความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นกันเองมีความสามัคคีปรองดองกัน มีความเข้าใจอันดีต่อกัน
5. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ยิ่งขึ้น
6. ช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ได้มากยิ่งขึ้น
7. ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนและเรียนได้อย่างสนุกสนาน และช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์
8. ช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจตนเองมากยิ่งขึ้น

ผุสดี ภูอินทร์ (2526 : 50 - 52) กล่าวถึงความสำคัญของการแสดงบทบาทสมมติไว้ว่าเป็นการช่วยให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่น รู้จักร่วมมือ แบ่งปัน และช่วยเหลือผู้อื่น ยอมรับและเป็นมิตรกับผู้อื่น มีความคิดสร้างสรรค์

หรรษา นิลวิเชียร (2535 : 86) กล่าวถึงความสำคัญของการแสดงบทบาทสมมติไว้ว่า ช่วยให้เด็กฝึกจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เด็กจะสร้างภาพพจน์เรื่องราวต่างๆ แม้แต่เรื่องในใจของตนเอง เด็กจะเลียนเสียงธรรมชาติ เลียนเสียงสัตว์ เสียงพูด ตลอดจนการเคลื่อนไหวของคนและสัตว์ในการเล่นวัสดุสิ่งของ เด็กก็อาจจะเป็นใคร ไปไหน ทำอะไรก็ได้ในจินตนาการของตน เด็กจะเรียนรู้สิ่งแวดล้อม และเรียนรู้ที่จะแยกออกว่า อะไรเป็นความจริง และอะไรเป็นความฝัน

ประภาพรรณ เอี่ยมสุภามิต (2537 : 177) ได้กล่าวถึงการแสดงบทบาทสมมติว่ามีลักษณะคล้ายๆ กับการซ้อมพฤติกรรม คือ มีการกำหนดพฤติกรรมนั้นและการให้เด็กได้ฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 122) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของวิธีการแสดงบทบาทสมมติ ไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้บทเรียนน่าสนใจ และผ่อนคลายความตึงเครียด
2. สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกอารมณ์ และเจตคติของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี
3. สร้างเสริมความสามัคคี และช่วยให้เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ได้ดีขึ้น
4. ช่วยฝึกฝนแก้ปัญหาและความเข้าใจของผู้เรียน
5. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียน ได้ลึกซึ้ง
6. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการปรับเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมรวมทั้งปฏิบัติตนในสังคมได้

อย่างเหมาะสม

จากความสำคัญและประโยชน์การใช้บทบาทสมมติ พอสรุปได้ว่ากิจกรรมบทบาทสมมติ ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง และผู้อื่นมากยิ่งขึ้น เด็กมีโอกาสดูการแสดงออก รู้ถึงสาเหตุของพฤติกรรมและทำให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดีตลอดจน มีความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่นมากขึ้น และได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติพร้อมปรับพฤติกรรมให้ถูกต้องเหมาะสมกับการเรียนหรือร่วมทำงานกับผู้อื่น และสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าตนเองประสบความสำเร็จกล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น

4.3 ประเภทของการใช้บทบาทสมมติ

นักวิชาการได้จำแนกประเภทของการนำบทบาทสมมติมาเป็นประกอบการสอนไว้ดังนี้

สุจิตรา บัวคำภา (2530 : 20) ได้กล่าวถึงการนำบทบาทสมมติมาใช้ในการเรียนการสอนว่ามี 2 วิธี ดังนี้

1. การใช้บทบาทสมมติแบบเตรียมบทไว้พร้อม หมายถึง ผู้สอนได้เตรียมบทไว้ล่วงหน้าผู้แสดงอาจแสดงบทบาทเพิ่มขึ้นเองบ้าง ตัดบทขึ้นเองบ้าง แต่ต้องตรงกับเนื้อเรื่องที่กำหนด
2. การใช้บทบาทสมมติแบบไม่มีบทเตรียมมาก่อน หมายถึง ผู้แสดงไม่ต้องฝึกซ้อมมาก่อนเมื่อเรื่องราวถึงตอนใดก็แสดงออกได้ทันทีโดยแสดงไปตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง

สุจิตรา เพียรชอบ (2531 : 33 - 34) ได้จำแนกประเภทของการแสดงบทบาทสมมติออกเป็น 3 ประเภทสรุปได้ ดังนี้

1. การแสดงแบบเตรียมบทมาแล้ว

การใช้บทบาทสมมติแบบมีบทเตรียมไว้ก่อน หมายถึง การใช้บทบาทสมมติเข้ามาช่วยในการสอนโดยที่ผู้สอนได้เตรียมบทมาแล้วล่วงหน้าหวังจะให้ผู้เรียนเรียนไปตามแบบแผนและขั้นตอนที่เตรียมไว้ เช่น ครูเตรียมว่าควรจะใช้บทบาทสมมติช่วยในการสอนให้ผู้เรียนได้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจ

ใจเรา ครูจะเตรียมสภาพการณ์ล่วงหน้าและเตรียมบทบาทอย่างเรียบร้อย เมื่อเข้าสอนครูจะสอนและใช้บทบาทสมมติตามขั้นตอนที่เตรียมไว้

2. การแสดงบทบาทโดยฉับพลัน

การใช้บทบาทสมมติแบบไม่มีบทเตรียมไว้ หมายถึงการใช้บทบาทสมมติเป็นเครื่องมือช่วยในการสอนตามวาระและโอกาสที่เอื้อต่อครู โดยไม่ต้องเตรียมบทบาทมาให้ผู้เรียนล่วงหน้า เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงตอบโต้ในสภาพการณ์อย่างอิสระตามความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนเองจากประเภทของบทบาทสมมติ

3. การแสดงบทบาทจากสถานการณ์ที่กำหนดขึ้นนี้เป็นการแสดงที่เกิดจากการนำวิธีในข้อที่ 1 และข้อที่ 2 มารวมเข้าด้วยกัน

สรุปได้ว่า การแสดงบทบาทสมมติ มี 3 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ การแสดงบทบาทสมมติแบบเตรียมบทไว้ก่อนโดยมีผู้สอนได้เตรียมไว้ล่วงหน้า และบทบาทแบบไม่มีบทเตรียมไว้ก่อนโดยให้ผู้เรียนได้แสดงบทบาทไปตามแบบแผนขั้นตอนที่เตรียมไว้ผู้แสดงอาจจะแสดงบทบาทได้ไม่ครบถ้วน แต่ต้องตรงกับเนื้อหาที่กำหนด หรืออาจนำเสนอสองวิธีมารวมกัน เนื่องจากผู้วิจัยทำการทดลองกับเด็กปฐมวัย จึงใช้การแสดงบทบาทสมมติแบบไม่เตรียมบทมาเพื่อให้เด็กเกิดจินตนาการในการคิด การพูดแสดงความคิดเห็นออกมาด้วยตนเองตามความเข้าใจ แต่ได้มีการบรรยายนำเนื้อเรื่องเป็นตอนๆ เพื่อให้เด็กทำความเข้าใจตัวละครในนิทานประกอบภาพได้ง่ายตามเนื้อเรื่อง

4.4 หลักการนำกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติมาจัดการเรียนรู้

การแสดงบทบาทสมมติสามารถนำมาจัดกิจกรรมการสอน โดยมีหลักการต่างๆ ดังนี้
 วัลรัตน์ ชัยสิทธิ์ (2522 : 26 - 29) ให้หลักในการนำการแสดงบทบาทสมมติไปใช้สอน ดังนี้

1. การแสดงบทบาทสมมติ ควรใช้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ไม่ควรใช้เพื่อการบันเทิงเพียงอย่างเดียว
2. เรื่องที่นำมาใช้ควรเป็นเรื่องที่ไม่ยุ่งยากจนเกินไป เป็นเรื่องที่กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากอภิปรายเมื่อแสดงจบแล้ว
3. การแสดงบทบาทสมมติไม่ควรกำหนดเวลาแน่นอนตายตัวลงไป
4. การแสดงบทบาทสมมติ จะได้ผลเต็มที่เมื่อนำไปใช้ติดต่อกันพอสมควร ไม่ใช่เป็นการกั้นการเรียนเพียงครั้งหรือสองครั้ง เพื่อแก้ความเบื่อหน่ายของผู้เรียนเท่านั้น
5. ควรใช้การแสดงบทบาทสมมติ เมื่อต้องการให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและฝึกทักษะในการปฏิบัติเรื่องสัมพันธ์ของมนุษย์

กาญจนา เกียรติประวัติ (2524 : 146) ได้เสนอแนวทางของการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติไว้ดังนี้

1. ผู้แสดงควรได้รับการเตรียมตัวอย่างดี นอกจากกลุ่มจะมีความสามารถในการรับรู้และใจกว้างพอที่จะทดลองไปพร้อมๆกัน
2. สภาพการณ์ที่ใช้ควรเป็นจริง ทำได้และชัดเจนพอสำหรับสิ่งที่ต้องการสอน
3. ปกติผู้แสดงมักเสแสร้งกับบทบาทของตน ซึ่งจะทำให้บทบาทสมมติกลายเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิง ผู้แสดงจะต้องตระหนักว่าบทบาทเหล่านั้นควรดีแต่ความเป็นจริงเท่าที่จะทำได้
4. การใช้บทบาทสมมติ อาจเป็นวิธีการที่สิ้นเปลืองเวลา ปกติกระบวนการของการสอนแบบนี้ต้องใช้เวลาอย่างน้อยหนึ่งชั่วโมง
5. บทบาทสมมติต้องอาศัยจินตนาการของกลุ่มด้วยพอสมควร
6. บทบาทสมมติต้องการบรรยากาศที่อิสระในการอภิปรายและซักถาม
7. บทบาทสมมติเป็นวิธีที่อาศัยกระบวนการกลุ่ม ไม่ใช่การชี้แนะของใครคนใดคนหนึ่ง และใช้สื่อสำหรับใช้ในการทำให้การเรียนรู้เกิดผล
8. การใช้บทบาทสมมติให้ได้ผล ควรให้กลุ่มเกิดความคุ้นเคยซึ่งกันและกันก่อนเพราะถ้าผู้เรียนยังไม่พร้อมกัน ทำให้ปฏิกิริยาตอบโต้ต่อสถานการณ์ไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ทิสนา แคมมณี (2550 : 359 - 360) ได้สรุปข้อเสนอแนะในการใช้วิธีการสอนด้วยการแสดงบทบาทสมมติ ดังนี้

1. การเตรียมการ ผู้สอนต้องกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน และสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติที่จะช่วยสนองวัตถุประสงค์นั้น จะให้รายละเอียดมากเพียงใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ซึ่งผู้สวมบทบาทจะใช้ข้อมูลนั้นในการแสดงออกและแก้ปัญหาตามความคิดของตน
2. การเริ่มบทเรียน ผู้สอนสามารถกระตุ้นความสนใจผู้เรียนได้หลายวิธี เช่น โยงประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียน หรือใช้วิธีเล่าเรื่องราวหรือสถานการณ์ อาจใช้วิธีชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมการแสดง
3. การเลือกผู้แสดง ควรเลือกให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการแสดง เช่น เลือกผู้แสดงที่เหมาะสมกับบทบาท เพื่อช่วยให้การแสดงเป็นไปอย่างราบรื่น
4. การเตรียมผู้สังเกตการณ์ ผู้สอนควรเตรียมผู้ชม และทำความเข้าใจกับผู้ชมว่าควรสังเกตอะไร บันทึกข้อมูลอย่างไร
5. การแสดง ก่อนแสดงอาจมีการจัดฉากให้ผู้ดูสมจริง ควรสังเกตการณ์แสดงอย่างใกล้ชิด ไม่ควรจัดการแสดงกลางคัน นอกจากเกิดปัญหาหรือแสดงออกนอกทาง

6. การวิเคราะห์ อภิปรายผลการแสดง เป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ ควรมีการสัมภาษณ์ความรู้สึกความคิดเห็นผู้แสดง

สรุปได้ว่า การแสดงบทบาทสมมติ ควรใช้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และควรนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยครูจะต้องวางแผนการจัดกิจกรรมอย่างมีระบบ เพื่อให้เหมาะสมกับเวลาบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งผลจากการแสดงบทบาทสมมติทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและเป็นการฝึกทักษะในการปฏิบัติ และมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี

4.5 ขั้นตอนการแสดงบทบาทสมมติ

ผู้วิจัยได้ศึกษาขั้นตอนการแสดงบทบาทสมมติดังนี้

กรมวิชาการ (2527 : 27 - 34) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติไว้คือ

1. ขั้นเตรียมการ เป็นการเตรียมขั้นตอนการสอนไว้ดังนี้

1.1 เตรียมจุดประสงค์ของการแสดงบทบาทสมมติให้แน่ชัด และเฉพาะเจาะจงว่าต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจอะไรบ้างจากการแสดง

1.2 เตรียมสถานการณ์และบทบาทสมมติเพื่อเล่าให้ผู้เรียนฟังโดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การเตรียมสถานการณ์และบทบาทสมมตินี้อาจเตรียมเขียนไว้อย่างละเอียดเพื่อมอบบทให้แก่ผู้เรียนหรือเตรียมเฉพาะสถานการณ์เพื่อเล่าให้ผู้เรียนฟังส่วนรายละเอียดผู้เรียนต้องคิดเอง

1.3 การเตรียมสถานการณ์และบทบาทสมมตินี้ควรให้มีความชัดเจน มีความยากง่ายให้เหมาะสมกับระดับผู้เรียนมีแนวทางใกล้เคียงกับความเป็นจริงและควรให้มีความขัดแย้งหรือปัญหาที่จะต้องแก้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกคิดและแก้ปัญหา

2. ขั้นตอนการสอน

2.1 ชี้นำเข้าสู่การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้สอนอาจใช้วิธีโยงประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียนเช่น การเล่าเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมติ ชี้แจงประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติและการร่วมกันช่วยแก้ปัญหา

2.2 เลือกผู้แสดง เมื่อผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ผู้สอนจะจัดตัวผู้แสดงในบทบาทต่างๆในการเลือกตัวผู้แสดงนั้นอาจใช้วิธีดังนี้

2.2.1 เลือกอย่างเจาะจง เช่น เลือกผู้ที่มีปัญหาออกมาแสดงเพื่อจะให้เกิดความรู้สึกในปัญหาและเห็นวิธีแก้ปัญหา

2.2.2 เลือกผู้ที่มีบุคลิกลักษณะคุณสมบัติมีความเหมาะสมกับบทบาทที่กำหนดให้

2.2.3 เลือกผู้แสดงโดยให้อาสาสมัครเพื่อให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนการตัดสินใจ

2.3 การเตรียมความพร้อมของผู้แสดงเมื่อเลือกผู้แสดงได้แล้ว ผู้สอนควรใช้เวลาผู้แสดงได้เตรียมตัวและตกลงกันก่อนการแสดงผู้สอนควรช่วยให้กำลังใจช่วยจัดความตื่นเต้น ความประหม่า และความวิตกกังวลต่างๆ เพื่อผู้แสดงจะได้แสดงอย่างเป็นธรรมชาติ

2.4 การจัดการการแสดง อาจจะจัดแบบง่ายๆ คำนึงถึงความประหยัดทั้งเวลา และทรัพยากร เช่น อาจสมมติโต๊ะนักเรียนตัวเดียว เพราะการจัดการนี้เป็นเพียงส่วนประกอบของการแสดง

2.5 การเตรียมผู้สังเกตการณ์ ในขณะที่ผู้แสดงเตรียมตัวผู้สอนควรได้ใช้เวลานั้นเตรียมผู้ชมด้วย โดยควรทำความเข้าใจกับผู้ชมว่า ควรสังเกตอะไรจึงจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และอภิปรายในภายหลัง ผู้สอนอาจเตรียมข้อสังเกตหรือจัดทำแบบสังเกตการณ์เตรียมไว้ให้พร้อม แล้วเลือกผู้สังเกตการณ์ช่วยกันดูและบันทึกพฤติกรรมและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องราว

2.6 การแสดงเมื่อทุกฝ่ายพร้อมแล้วจึงเริ่มแสดง การแสดงนี้ควรปล่อยให้ไปตามธรรมชาติผู้สอนและผู้ชมไม่ควรเข้าขัดกลางคัน นอกจากในกรณีที่ผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือ ในขณะที่ผู้แสดงกำลังแสดง ผู้สอนควรสังเกตพฤติกรรมของผู้แสดงและผู้ชมอย่างใกล้ชิด

2.7 การตัดบทผู้สอนหรือผู้กำกับควรตัดบท หรือหยุดการแสดง เมื่อเวลาผ่านการแสดงเป็นเวลาสมควรไม่ควรปล่อยให้การแสดงยืดเยื้อเกินไปจะทำให้เสียเวลาและผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย การตัดบทควรจะทำ เมื่อ

2.7.1 การแสดงได้ให้ข้อมูลแก่กลุ่มเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์และอภิปรายได้

2.7.2 ผู้ชมและผู้แสดงพอจะเล่าได้ว่าเรื่องราวจะเป็นอย่างไรถ้ามีการแสดงต่อไป

2.7.3 ผู้แสดงไม่สามารถแสดงต่อไปได้เพราะเกิดความเข้าใจผิดบางประการ หรือเกิดอารมณ์สะเทือนใจมากเกินไป

2.7.4 การแสดงยืดเยื้อไม่ยอมจบหรือจบไม่ลง และผู้ชมหมดความสนใจที่จะชมการแสดงจนจบเรื่อง

3. ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง ขั้นนี้ถือเป็นขั้นสำคัญยิ่งในการสอนเพราะเป็นขั้นที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้สังเกตเห็นและนำมาวิเคราะห์หรืออภิปรายจนเกิดเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับตนเองในขั้นนี้ครูควรเตรียมคำถามต่างๆ ไว้เป็นแนวทาง

สำหรับตนเอง เพื่อที่จะใช้กระตุ้นให้ผู้เรียน วิเคราะห์และอภิปรายร่วมกัน โดยมีการดำเนินการในขั้นตอน ดังนี้

3.1 ชี้แจงให้ทั้งผู้แสดงและผู้ชมเข้าใจว่าการอภิปรายจะเน้นที่เหตุผลและพฤติกรรมที่ผู้แสดงได้แสดงออกมาไม่ใช่เน้นที่ใครแสดงดีไม่ใช่อะไร

3.2 สัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้แสดง

3.3 สัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้สังเกตการณ์หรือผู้ชม

3.4 ให้กลุ่มแสดงและผู้ชมวิเคราะห์เหตุการณ์เสนอความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกัน โดยครูอาจใช้คำถามต่างๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดโดยครูต้องพึงระมัดระวังในการดำเนินการอภิปรายคือ ครูควรแสดงความเป็นประชาธิปไตยให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการคิดและการตัดสินใจให้มากที่สุด

4. ชั้นแสดงเพิ่มเติมหลังจากการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดงแล้วกลุ่มอาจเสนอแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจครูอาจให้มีการแสดงเพิ่มเติมก็ได้แต่ถ้าการแสดงเพิ่มเติมไม่จำเป็นครูสามารถข้ามขั้นไปจนถึงขั้นที่ 5 ได้เลยก็ได้

5. ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปหลังจากจบการอภิปรายเกี่ยวกับการแสดงแล้ว ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีส่วนสัมพันธ์หรือเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ศึกษาแก่กันและกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์นี้เกี่ยวข้องกับความเป็นจริง และทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะหาข้อสรุปหรือได้แนวคิดรวบยอดที่ตนสามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดี

สุจริต เพียรชอบ (2531 : 236 - 241) ได้เสนอขั้นตอนในการแสดงบทบาทสมมติ ไว้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากผู้แสดงต้องใช้เวลาพยายามในการแสดงให้เหมาะสมกับบทบาทมากที่สุด ผู้แสดงควรฝึกสังเกตการแสดงบทบาทของบุคคลทุกอาชีพในสถานการณ์ที่ต่างกัน ลองเลียนแบบการแสดงบทบาทนั้นๆ เรื่องที่แสดงไม่ควรยุ่งยากซับซ้อนจนผู้แสดงเกิดความสับสนไม่เข้าใจบทบาทที่ตนต้องแสดง ผู้มีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทสมมติทั้งผู้แสดงและผู้ชมควรจะได้มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ที่กำหนดขึ้นเป็นอย่างดีเพื่อจะได้สามารถแสดงบทบาทและร่วมอภิปรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ควรคำนึงถึงความยากง่ายให้เหมาะสมกับผู้แสดง ผู้แสดงแต่ละคนย่อมจะเหมาะสมกับบทบาทหนึ่งสถานการณ์ที่กำหนดขึ้นควรเหมาะสมกับผู้แสดงในด้านวัย เพศ ระดับการศึกษา และความสนใจของผู้แสดง เพื่อให้การแสดงบทบาทสมมติดำเนินไปด้วยดี สถานการณ์ที่แสดงบทบาทสมมติจะต้องเป็นประโยชน์กับทุกคน สถานการณ์ที่กำหนดขึ้นควรจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหรือความขัดแย้งของมนุษย์ในวงกว้างไม่ใช่เรื่องส่วนตัวหรือเป็นประสบการณ์จริงของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทเพราะอาจทำให้กระทบกระเทือนความรู้สึกของผู้แสดงหรือผู้ชมได้

2. ขั้นสอน มีขั้นตอนดังนี้

2.1 ขั้นนำเข้าสู่การแสดง ขั้นนี้เป็นขั้นที่สำคัญมาก เพราะเป็นเหมือนการอุ่นเครื่อง ต้องทำให้ผู้แสดงและผู้ชมให้เกิดความรู้สึกคล้อยตาม เกิดอารมณ์ร่วมเข้าใจตัวละครตลอดจน ปัญหาของตัวละครเป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพหรือหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ถูกต้อง

2.2 การเลือกตัวผู้แสดง ควรคำนึงถึงจุดหมายของการแสดงและประโยชน์ที่ผู้มีส่วน ร่วมในการแสดงบทบาทควรจะได้รับเป็นสำคัญ

2.3 การจัดฉาก ควรจัดฉากให้เข้ากับบรรยากาศในการแสดงไม่จำเป็นต้องจัดฉากให้ หลูหรืองามเกินไป

2.4 การเตรียมผู้ชม ผู้สังเกตการณ์เพื่อให้ทุกคนได้รับประโยชน์จากการแสดง บทบาทสมมติให้มากที่สุด จำเป็นต้องให้ผู้ชมหรือสังเกตการณ์รู้จักวิเคราะห์การแสดง รู้จักสังเกต เพื่อให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ให้มากที่สุด

2.5 การเตรียมพร้อมก่อนแสดง ผู้แสดงควรปรึกษาหารือ และวางแผนร่วมกันอย่าง คร่าวๆว่าจะแสดงกันอย่างไร

2.6 ขั้นแสดงให้ผู้แสดงได้แสดงอย่างอิสระเสรี ตามธรรมชาติในกรณีที่มีการแสดง ไม่เหมาะสม ควรปล่อยให้การแสดงเสร็จสิ้นก่อนแล้วจึงค่อยนำมาวิพากษ์วิจารณ์กันภายหลัง

2.7 การตัดบทเมื่อการแสดงดำเนินไปพอควรเป็นไปตามสถานการณ์ที่กำหนดแล้ว ผู้ แสดงจะหยุดการแสดงเองหรืออาจตัดบทอย่างจงใจเพื่อให้ผู้ชมนำข้อมูลมาวิเคราะห์หรืออภิปราย ร่วมกัน

3. ขั้นวิเคราะห์และประเมินผลการแสดงเป็นขั้นที่ทั้งผู้แสดงและผู้ชมจะได้แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในบางกรณี หลังจากทบทวิเคราะห์ และอภิปรายร่วมกันแล้วกลุ่มอาจจะเสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหาหรือการตัดสินใจที่แตกต่าง ออกไปอีกทำให้มีวิธีแก้ปัญหาหลายๆ แนวหรือถ้าการแสดงครั้งแรกยังไม่ชัดเจนอาจมีการแสดงซ้ำ เพื่อดูผลการแสดง หรือหาวิธีแก้ปัญหาอีกครั้งหนึ่งก็ได้

บุญส่ง ครูศรี (2537 : 22 - 24) ได้เสนอรูปแบบการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ ซึ่งมี ขั้นตอนการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. เตรียมกลุ่มโดยเริ่มจากการเสนอปัญหาทำความเข้าใจปัญหาตีความจากปัญหาศึกษา ข้อขัดแย้ง โดยมีครูเป็นผู้ชี้แจงบทบาทที่จะต้องแสดง

2. เลือกผู้ร่วมงานโดยวิเคราะห์บทบาท และเลือกตัวแสดงให้เหมาะกับบทบาทที่ต้อง แสดง

3. สร้างฉากโดยการกำหนดแนวทางการแสดงกล่าวถึงบทบาทที่จะต้องแสดงอีกครั้งหนึ่งแล้วทำความเข้าใจกับสถานการณ์ปัญหาอย่างถ่องแท้

4. เตรียมผู้สังเกตการณ์ โดยเลือกสิ่งที่จะต้องสังเกต และมอบหมายหน้าที่ในการสังเกต

5. แสดงบทบาทให้เริ่มแสดงโดยแสดงให้ต่อเนื่องหลังจากนั้นจะเป็นยุคการแสดง

6. อภิปรายและประเมินผล โดยจะต้องปรับปรุงบทบาทการแสดงหลังจากนั้นอภิปรายจุดเน้นหากการแสดงยังไม่เป็นที่พอใจจะต้องกำหนดแนวทางในการแสดงใหม่

7. จัดแสดงใหม่ให้แสดงใหม่ตามที่ปรับปรุงจากข้อ 6.

8. อภิปรายและประเมินผล อภิปรายการแสดงและจุดเน้นอีกครั้งโดยพิจารณาว่าการแสดงเป็นไปตามที่ได้ปรับปรุงแล้วหรือยัง

9. ร่วมอภิปรายและสรุปขั้นนี้จะต้องโยงสถานการณ์ปัญหาเข้ากับชีวิตจริงและปัญหาปัจจุบันแล้วจึงสรุปบทบาทต่าง ๆ อีกครั้ง

องค์ประกอบของการแสดงบทบาทสมมติ มี 3 ส่วน คือ

1. มีสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติ

2. มีการแสดงบทบาทสมมติ

3. มีการอภิปรายเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออก ของผู้แสดง และสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ

กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ในการแสดงบทบาทสมมติมีทั้งหมด 9 ขั้นตอนดังนี้

1. นำเสนอสถานการณ์ปัญหา และบทบาทสมมติ ควรมึลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง และมีระดับความยากง่ายเหมาะสมกับวัย และความสามารถของผู้เรียน

2. เลือกผู้แสดง ผู้สอนและผู้เรียนจะร่วมกันเลือกผู้แสดง หรือให้ผู้เรียนอาสาสมัครแล้วแต่ความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์

3. จัดฉาก จัดได้ตามความพร้อม และสถานการณ์ที่เป็นอยู่

4. เตรียมผู้สังเกตการณ์ ก่อนการแสดงผู้สอนจะต้องเตรียมผู้ชมว่าจะสังเกตอะไร และปฏิบัติตัวอย่างไร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

5. ผู้แสดงต้องแสดงบทบาทตามที่ตนเองได้รับให้ดีที่สุด

6. อภิปรายและประเมินผล ส่วนใหญ่จะแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ การแสดงออกของผู้แสดง และเปิดโอกาสให้ผู้แสดงได้แสดงความคิดเห็นด้วย

7. แสดงเพิ่มเติมหากมีผู้เรียนเสนอแนะทางอื่นที่จะเป็นประโยชน์

8. การอภิปรายและประเมินผลอีกครั้ง หลังจากแสดงเพิ่มเติม ประเมินเกี่ยวกับการแสดงใหม่

9. แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปผลการเรียนรู้ แต่ละกลุ่มหาข้อสรุปของตน และหาข้อสรุปรวม หรือเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิดเห็น ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมของบุคคล ผลจากการเรียนรู้ตามรูปแบบนี้ ผู้เรียนจะเกิดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็น ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้อื่นรวมทั้งมีความเข้าใจในตนเองมากขึ้น

ทิสนา เขมมณี (2539 : 76 - 79) กล่าวถึงขั้นตอนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติไว้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ แบ่งออกเป็นขั้นตอนได้ 2 ขั้นคือ

1.1 การกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะ ในขั้นนี้ครูต้องเข้าใจว่า จุดเน้นของการแสดงบทบาทสมมติอยู่ที่ตัวผู้แสดง และความรู้สึก ความคิดเห็น เหตุผล และวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ของเขา ครูจำเป็นต้องกำหนดวัตถุประสงค์ให้แน่ชัดไปว่าต้องการให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้ความเข้าใจอะไรบ้างจากการแสดง

1.2 กำหนดสถานการณ์และบทบาทสมมติ ครูสามารถทำได้ 5 วิธี คือ

1.2.1 การกำหนดสถานการณ์สมมติของตัวละครขึ้นมา เตรียมไว้เล่าให้ผู้เรียนฟัง ส่วนรายละเอียดอื่นๆผู้เรียนจะต้องคิดเอง

1.2.2 การกำหนดสถานการณ์ของบทบาทสมมติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร บทบาทเขียนเตรียมไว้จะมีรายละเอียดไว้ให้บ้างจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

1.2.3 ประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียนหรือประสบการณ์สมมติที่เตรียมมาให้ผู้เรียนได้รับจากการเรียนครั้งก่อนๆจะนำเข้าสู่เรื่องที่จะศึกษา

1.2.4 เล่าเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมติที่เตรียมมา ให้ผู้เรียนฟังด้วยเทคนิควิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดอารมณ์ร่วมกับเหตุการณ์ในเรื่อง เช่น เล่าด้วยเสียงฟังแล้วเหมาะสมกับเนื้อหา มีการทักท้วงด้วยปัญหากระตุ้นให้ขยักคิดและชวนติดตาม เป็นต้น

1.2.5 ชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมแสดงบทบาทสมมติและการช่วยแก้ปัญหา

2. การเลือกผู้แสดง ในการเลือกผู้เรียนออกมาแสดงมีวิธีการเลือกผู้แสดงออกดังนี้

2.1 เลือกผู้เรียนที่มีบุคลิกลักษณะ และมีคุณสมบัติที่มีความเหมาะสมกับบทบาทการแสดง เพื่อการแสดงจะได้เป็นไปอย่างราบรื่น ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ได้สะดวกและรวดเร็ว

2.2 เลือกผู้เรียนที่มีบุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับบทบาทที่กำหนดให้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจในความรู้สึกพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากตนเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองพฤติกรรมใหม่ๆที่ตนเองอาจไม่กล้าทำในชีวิตจริง

2.3 เลือกผู้แสดงโดยให้อาสาสมัคร เพื่อให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนและการตัดสินใจ

2.4 เลือกผู้แสดงอย่างเจาะจง เช่น เลือกผู้ที่มีปัญหาออกมาแสดง เพื่อให้เขาารู้สึกในปัญหาและเป็นวิธีการแก้ปัญหา

2.5 การเตรียมความพร้อมผู้แสดง เมื่อเลือกผู้แสดงได้แล้ว ควรให้เวลาผู้แสดงได้เตรียมตัวและตกลงกันก่อนที่จะแสดงเวลาที่ให้ควรเหมาะกับการแสดงแต่ละเรื่องครูเป็นผู้ช่วยให้กำลังใจ เพื่อช่วยขจัดความตื่นตัวประหม่า และวิตกกังวลต่างๆ ได้

2.6 การจัดการการแสดง การจัดการแสดงให้มีลักษณะใกล้เคียงกับความจริง การจัดการอาจจะจัดแบบง่าย ๆ เช่น การเลื้อน โต๊ะเพียงตัวเดียวก็สามารถจัดการได้แล้ว

2.7 การเตรียมผู้สังเกตการณ์ ครูจะต้องทำความเข้าใจกับผู้ชมว่าควรสังเกตอะไรจึงจะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ และการอภิปรายในภายหลัง ครูอาจเตรียมหัวข้อการสังเกตหรือจัดทำแบบสังเกตการณ์เตรียมไว้ให้พร้อม เพื่อสะดวกในการบันทึกพฤติกรรมและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องราวไป

2.8 การแสดง เมื่อทุกฝ่ายพร้อมแล้ว ครูจึงให้ผู้แสดงได้เริ่มการแสดงควรปล่อยให้ไปไปตามธรรมชาติ ครูหรือผู้ชมไม่ควรชักกากลางคัน นอกจากในกรณีที่ผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น

2.9 การตัดบทเมื่อผู้แสดงแสดงเกินกว่าเวลาที่กำหนดพอสมควรแล้ว ครู หรือผู้กำกับการแสดงควรตัดบทหรือหยุดการแสดง ไม่ควรปล่อยให้การแสดงยืดเยื้อจนเกินไปจะทำให้เสียเวลาและผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย การตัดบทควรกระทำเมื่อ

2.9.1 การแสดงได้ให้ข้อมูลแก่กลุ่มเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์อภิปรายได้แล้ว

2.9.2 ผู้ชมและผู้แสดงพอจะเล่าได้ว่าเรื่องราวจะเป็นอย่างไรถ้าแสดงต่อไป

2.9.3 ผู้แสดงไม่สามารถแสดงต่อไปได้ เพราะเกิดความเข้าใจผิดบางประการ

2.9.4 การแสดงยืดเยื้อไม่ยอมจบหรือจบไม่ลง และผู้ชมหมดความสนใจชมการแสดงจนจบเรื่อง

3. ชั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง ชั้นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสอนเพราะช่วยให้ผู้เรียนได้รวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่ได้สังเกต และนำมาวิเคราะห์ อภิปรายจนเกิดความหมายสำหรับตน ในการดำเนินการมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ชี้แจงให้ผู้แสดง และผู้ชมเข้าใจการอภิปราย โดยจะเน้นที่เหตุผลและพฤติกรรมที่ผู้แสดงออกมาว่าใครแสดงดีไม่ใช่อะไร

3.2 สังเกตความรู้สึกนึกคิดของผู้แสดงและผู้ชม

3.3 ให้กลุ่มผู้แสดง และผู้ชมวิเคราะห์เหตุการณ์ เสนอความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกัน โดยครูอาจใช้คำถามต่างๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด

4. ขึ้นแสดงเพิ่มเติม หลังจากการวิเคราะห์ และอภิปรายผล การแสดงแล้วกลุ่มอาจจะเสนอแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ ครูอาจให้มีการแสดงเพิ่มเติมได้แต่หากการแสดงเพิ่มเติมนี้ไม่จำเป็น ครูสามารถข้ามขั้นนี้ไปถึงขั้นอื่นต่อไปได้

5. ขึ้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสรุปหลังจากจบการอภิปราย เกี่ยวกับการแสดงแล้ว ครูควรกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีส่วนสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้ศึกษาซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์นี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้แนวความคิดกว้างขวางขึ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นว่าสิ่งที่เรียนนั้นเกี่ยวข้องกับความเป็นจริง จึงทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะหาข้อสรุป หรือได้แนวความคิดรวบยอดที่ตนสามารถเข้าใจได้อย่างดี

ทิสนา เขมมณี (2550 : 358 - 359) กล่าวถึงขั้นตอนสำคัญการแสดงบทบาทสมมติ ดังนี้

1. ผู้สอน/ผู้เรียน นำเสนอสถานการณ์สมมติ และบทบาทสมมติ
2. ผู้สอน/ผู้เรียนเลือกผู้แสดง
3. ผู้สอนเตรียมผู้สังเกตการณ์
4. ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติ และสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออก
5. ผู้สอนและผู้เรียน อภิปรายเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้แสดง
6. ผู้สอนและผู้เรียนสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ
7. ผู้สอนประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

สรุปได้ว่า การสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติประกอบไปด้วยขั้นเตรียมการ ขั้นการแสดง ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล อาจเพิ่มขั้นแสดงเพิ่มเติมหลังการวิเคราะห์และอภิปรายแล้ว ถ้าหากการแสดงนั้นกลุ่มเสนอแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา ขึ้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และขั้นสรุปหลังจบการอภิปรายเกี่ยวกับการแสดงแล้ว ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำ ขั้นตอนการแสดงบทบาทสมมติ (ทิสนา เขมมณี. 2550 : 358 - 359) มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมไว้ 7 ขั้นตอนคือ

1. ขึ้นนำเสนอสถานการณ์
2. ขึ้นเลือกผู้แสดง
3. ขึ้นเตรียมผู้สังเกตการณ์
4. ขึ้นแสดงบทบาทสมมติ
5. ขึ้นอภิปรายความรู้สึก

6. ขั้นสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ

7. ขั้นประเมินผลการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อให้เด็กได้รับแนวคิดนำไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้เกิดเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมต่อไป

5. ความฉลาดทางอารมณ์

สภาพสังคมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงหลายด้านทั้งความเจริญด้านวัตถุที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การปรับตัวให้เข้ากับสังคมนั้นเยาวชนควรมีความฉลาดทางปัญญา และความฉลาดทางอารมณ์ควบคู่กันไป ยังมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความสำคัญความสามารถทางสติปัญญากับความฉลาดทางอารมณ์ว่าควรมีสองสิ่งร่วมกันอย่างสมดุลและพัฒนาไปพร้อมๆกัน ปัจจุบันจึงมีผู้ให้ความสนใจกับความฉลาดทางอารมณ์มากขึ้น

5.1 ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Emotional quotient หรือ Emotional intelligence มีผู้ใช้เรียกกันโดยทั่วไปว่า EQ ซึ่งมีการใช้ภาษาไทยอยู่หลายคำ เช่นเชาวน์อารมณ์ สติอารมณ์ ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ สติปัญญาทางอารมณ์ ความสามารถทางอารมณ์ วุฒิภาวะทางอารมณ์ แต่ผู้วิจัยขอใช้คำว่า ความฉลาดทางอารมณ์

1. นักจิตวิทยาและนักการศึกษาต่างประเทศได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์สามารถแยกออกได้ 2 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 โกลแมน (Goleman. 1998b : 317) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่าเป็นความสามารถในการตระหนักรู้ถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น จนสามารถจัดการอารมณ์ของตนเอง เพื่อสร้างแรงจูงใจในตนเองและสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับคูเปอร์ และซาวาฟ (Cooper and Sawaf. 1997 : 370) กล่าวว่าความฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถของบุคคลที่จะรับรู้เข้าใจและประยุกต์ใช้ การรู้จักอารมณ์เป็นรากฐานของข้อมูลนำไปสู่การสร้างสายสัมพันธ์เพื่อการโน้มน้าวผู้อื่นได้ซึ่ง สโลเวย์ และเมเยอร์ (Salovey and Mayer. 1997 : 772 - 781) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์เพิ่มเติมว่า เป็นความสามารถในการรับรู้ ประเมินและแสดงอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสมสามารถเข้าถึงและสร้างความรู้สึที่ดีที่เกื้อกูลความคิดได้รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่สร้างสรรค์ได้ เข้าใจอารมณ์ แยกแยะ วิเคราะห์อารมณ์ และกระบวนการของอารมณ์ได้ดี คิดใคร่ครวญและควบคุมภาวะอารมณ์ได้ดีในทางที่ส่งผลให้สุขภาพจิตและสติปัญญาดี สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้อย่างเหมาะสมซึ่งคูเปอร์ และซาวาฟได้เพิ่มเติมเรื่องของสติปัญญา โดยเชื่อว่าหากมีความฉลาดทางอารมณ์แล้ว จะส่งผลให้สติปัญญาดีไปด้วย

กลุ่มที่ 2 ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า ความฉลาดทางอารมณ์หากมีอยู่ในบุคคลใดจะสามารถส่งผลให้ประสบผลสำเร็จในการทำงาน และประสบผลสำเร็จในการดำรงชีวิต ดังเช่น แพตตัน (Patton. 1997 : 2) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถในการใช้อารมณ์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายในการพัฒนาสัมพันธภาพและการได้มาซึ่งความสำเร็จในการทำงานสอดคล้องกับ บาร์ออน (Bar-on. 1997a : 15) ที่กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นชุดของขีดความสามารถ สมรรถนะ และทักษะทางจิตพิสัยที่ส่งผลต่อความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับข้อเรียกร้องและแรงกดดันต่างๆ ที่มาจากภาวะแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อการมีสุขภาพจิตที่ดี และการประสบผลสำเร็จในชีวิต และไฮน์ (Hein. 1999 : 1) มีความความเห็นพ้องกันว่า ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นการรวมกันระหว่างปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่อยู่ภายในกับความเป็นเหตุเป็นผล ทำให้เกิดความสุขในการดำรงชีวิตตลอดไป จะเห็นว่าความฉลาดทางอารมณ์มีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพและมีความสำคัญมากกว่าเขาวงกตปัญหา และโดนัลด์สัน (Donaldson. 1997 : 2) กล่าวว่า บุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์รู้จักเข้าใจอารมณ์ของตนเอง สามารถที่จะเผชิญความเครียดและปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม มีความยืดหยุ่นมีเป้าหมายในชีวิต มองโลกในแง่ดี ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

2. นักการศึกษาของประเทศไทย ได้ให้ความคิดเห็นและคำนิยามตลอดจนความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ไว้หลายท่านซึ่งแยกตามความเหมือนและความแตกต่างกัน โดยแยกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กล่าวถึง ความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการรู้จักตนเอง และรับรู้ความรู้สึก ของคนอื่น ซึ่ง สุรพงษ์ อัมพันวงษ์ (2541 : 8) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นการรู้จักตนเองรู้ว่าตนเองเป็นใคร มาจากไหน ต้องการอะไรในชีวิต สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ มีวินัยสูงบังคับใจตนเองได้ รู้จักผิดชอบชั่วดี สามารถจัดการอารมณ์ผู้อื่น มีอารมณ์ร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับมณีส บุญประกอบ (2545 : 55) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถที่จะอ่านใจเขาใจเราของบุคคล รู้จักควบคุมและใช้อารมณ์ความรู้สึกได้อย่างเหมาะสม มองโลกในแง่ดีมีความเป็นผู้นำ และรู้จักรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นไว้ได้ และ เทิดศักดิ์ เดชคง (2543 : 54) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ในการรับรู้และเข้าใจตนเองเข้าใจผู้อื่น มีความมุ่งมั่น อดทน รอคอย เพื่อไปยังเป้าหมาย มองโลกในด้านที่เป็นบวกและรู้จักจัดการกับความขัดแย้งของตนเองได้ ซึ่งคล้ายกับ แสงอุษา โรจนานนท์ และกฤษณ์ รุยาพร(2543 : 16)กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นความสามารถในการตระหนักถึงการแก้ปัญหากำกับอารมณ์ของตนเอง และบริหารอารมณ์ของผู้อื่น นิสรา คำมณี (2544 : 12) และภาณุ โศตรพิลา(2545 : 9) เห็นพ้องกันว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่ตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง สามารถที่

จะควบคุมและจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ สามารถเข้าใจตนเองตลอดจนสามารถรับรู้และเข้าใจ อารมณ์ของผู้อื่น และมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น ซึ่งชนันภรณ์ ลักขมีพิเชษฐ (2545 : 10) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่าเป็นความสามารถในการตระหนักรู้เกี่ยวกับความสามารถของตนเองและรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง มีความสามารถในการปรับตัว แก้ปัญหาและเผชิญปัญหาอย่างมีสติพร้อมที่จะยอมรับความจริง มีความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง ตลอดจนสามารถรับรู้และเข้าใจอารมณ์ของผู้อื่น มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น กรมสุขภาพจิต (2546 ก : 5) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กว่า หมายถึง ความสามารถในการรู้จัก เข้าใจ และควบคุมอารมณ์ของตนเองได้สอดคล้องกับวัย มีการประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างเหมาะสมและมีความสุข ความฉลาดทางอารมณ์เป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ทั้งความคิด อารมณ์และพฤติกรรม

กลุ่มที่ 2 ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ สามารถที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ดังเช่น สุนิสา ละวรรณวงษ์(2543 : 62) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะตระหนักรู้ความคิดและอารมณ์ของตนเองและของผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายในตลอดจนสามารถ อดได้ รอได้ ต่อการตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสมถูกกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองต่อการเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างไม่คับข้องใจ รู้จักจัดการความเครียดที่มาขัดขวางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเองได้และสาธิตา เมธนาวัน (2545 : 13 - 14) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่าหมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้จักอารมณ์ความรู้สึกของตนให้ตระหนักรู้ มีสติ รู้เท่าทันสาเหตุและความแปรผันด้านอารมณ์ของตนและสามารถควบคุมพฤติกรรม การแสดงออกที่เหมาะสมถูกกาลเทศะ เป็นการเรียนรู้ควบคุมตนเอง บริหารจัดการอารมณ์ ภาวะอารมณ์ อุปนิสัยของตนไปในทางที่สร้างประโยชน์ สร้างแรงจูงใจที่ดีให้แก่ตนเองในทางสร้างสรรค์ อัญญาณี ทิวทอง (2543 : 66) ให้ความหมายความฉลาดทางอารมณ์ว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการที่จะรับรู้เข้าใจตนเองและบุคคลอื่น ๆ ทั้งทางด้านส่วนตัว อารมณ์ และสังคม ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของบุคคล นอกจากนี้ ช่อเพชร เบ้าเงิน (2545 : 27) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถในการจัดการกับตนเองทั้งความคิด ความรู้สึกอารมณ์และพฤติกรรมให้ถูกกาลเทศะตามสถานภาพและสถานการณ์ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของงาน

กลุ่มที่ 3 ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างไปจาก 2 กลุ่มแรกว่าเป็นการใช้ปัญญาท่ากับการแสดงอารมณ์ออกมาให้มีเหตุมีผลในแต่ละสถานการณ์ โดยถือว่าอารมณ์หรือความรู้สึกนั้นเป็นพลังให้เกิดพฤติกรรม (พระราชวรมุณี (ประยูร ธรรมจิตโต). 2542 : 7)

สรุปได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง การรู้จักตนเอง สามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ การรับรู้ความรู้สึกของคนอื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความห่วงใย เห็นอกเห็นใจและมีเมตตา มีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ สามารถโน้มน้าว และแก้ไขสถานการณ์ไปในทิศทางที่ดีได้ ซึ่งจะส่งผลให้ประสบผลสำเร็จในการทำงานและประสบผลสำเร็จในการดำรงชีวิต

5.2 ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆตามที่นักการศึกษา กล่าวถึงดังนี้

คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2542 : 30 - 31) กล่าวว่า การศึกษาเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ช่วยให้คนได้เรียนรู้โดยตรงเกี่ยวกับเรื่องอารมณ์ สามารถเข้าใจและจัดการอารมณ์ตนเองได้ก่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองและผู้อื่น มีผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ทำให้สามารถรักษาความสมดุลระหว่างเหตุผลและอารมณ์ได้ และยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดังนี้

1. นำความรู้เรื่องความฉลาดทางอารมณ์ไปพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีบุคลิกภาพที่ดี โดยเฉพาะการพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์
2. นำความรู้เรื่องความฉลาดทางอารมณ์ไปพัฒนาการสื่อสาร การแสดงความรู้สึก และการเห็นใจผู้อื่น ทำให้มีสัมพันธภาพส่วนบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ
3. นำความรู้เรื่องความฉลาดทางอารมณ์ไปพัฒนาบุคคลในองค์กร เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ลดปัญหาความขัดแย้งในการทำงานร่วมกัน
4. นำความรู้เรื่องความฉลาดทางอารมณ์ไปพัฒนาศักยภาพของผู้นำในองค์กรต่างๆ ทำให้สามารถทำงานเกี่ยวกับบุคคลในองค์กรได้ดีขึ้น ก่อให้เกิดความสำเร็จในการบริหารงาน
5. นำความรู้เรื่องความฉลาดทางอารมณ์ไปพัฒนาธุรกิจด้านการบริการ ช่วยให้บุคคลรับผิดชอบด้านการบริการ มีความฉลาดในการดูแลลูกค้าเป็นอย่างดี เพราะสามารถเข้าใจความต้องการของลูกค้าได้เป็นอย่างดี

ลักษณะ สิริวัฒน์ (2545 : 175 - 186) อธิบายความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่า เป็นส่วนที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลแต่ละบุคคลได้รับความสำเร็จในชีวิตทั้งอาชีพการงานและครอบครัว เนื่องจากการมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่นจนทำให้เข้าใจตนเองและผู้อื่น ตระหนักในความสามารถและศักยภาพที่แตกต่างกัน หรือความแตกต่างของบุคคล ทำให้รู้เท่าทันอารมณ์ตนเองและผู้อื่น มองโลกในแง่ดี เกิดการปรับตัวปรับอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ จากคำพูดที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” ซึ่งให้เห็นถึงจิตใจที่ประกอบด้วยอารมณ์ความรู้สึก

ว่าสามารถควบคุมอวัยวะต่างๆของร่างกายให้อยู่ในสภาพใดๆได้ ดังนั้นเมื่อเราควบคุมอารมณ์ได้ ก็ย่อมควบคุมความรู้สึกได้ สมองและสติปัญญายังคงทำงานได้ตามปกติ

เท็ดคักกี้ เดชคง (2543 : 16 - 18) ได้กล่าวถึงการวิจัยในต่างประเทศเรื่องความสามารถอดทนรอคอย ที่เรียกว่า มาร์ชเมลดเทสต์ (หรือเด็กกับขนมหวาน) เมื่อ 40 ปีที่แล้วนับเป็นจุดหักเหที่สำคัญของความสามารถด้านอื่นๆ ที่ให้เด็กเลือกว่าจะกินขนม 1 ชิ้นเดี๋ยวนี้ หรือจะรอ 2 ชิ้นแต่ว่านานหน่อย จากการติดตามเด็กทั้งสองกลุ่มเป็นเวลาหลายสิบปี ทำให้ทราบความสามารถในการอดทนรอคอยที่ปรากฏในเด็กกลุ่มที่สามารถห้ามใจตนเองแล้วรอกินขนม 2 ชิ้นได้ สามารถคาดเดาความสำเร็จเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ที่มีความอดทนรอคอยจะมีเพื่อนฝูง ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี สามารถแก้ไขความขัดแย้งได้ดี

กรมสุขภาพจิต (2546 ก : 1 - 6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ด้านต่างๆดังนี้

1. ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ต่อตนเอง การที่จิตใจมีผลต่อร่างกาย การเกิดความเครียดเป็นบ่อเกิดของโรคภัยไข้เจ็บหลายชนิด หากเรามีอารมณ์ที่ดีย่อมส่งผลให้ร่างกายแข็งแรง ความฉลาดทางอารมณ์ช่วยให้คนมองโลกในแง่ดี มีความสุขความพอใจและยอมรับสภาพที่เป็นอยู่

2. ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ต่อครอบครัว ครอบครัวจะอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขต้องอาศัยความรักความเข้าใจ การยอมรับได้ในข้อบกพร่องของผู้อื่น ความฉลาดทางอารมณ์มีผลอย่างมากต่อความสุขในบ้านหรือต่อคู่ชีวิตปัญหาความแตกแยกหย่าร้างล้วนมีปัญหามาจากการไม่พยายามทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน หรือยอมรับข้อบกพร่องของอีกฝ่ายไม่ได้ เมื่อมีปัญหาไม่หันหน้าเข้าคุยกัน ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับกัน

3. ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ต่อการศึกษา การที่เด็กจะเรียนดีและมีอนาคตที่ดีนั้น นอกจากความสามารถด้านวิชาการแล้วยังต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆอีกมากมาย โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันเต็มไปด้วยสิ่งยั่วยุมากมายพบว่า มีเด็กจำนวนไม่น้อยที่เผชิญปัญหาด้านความรู้สึกจนเสียโอกาสทางการศึกษาอย่างน่าเสียดาย เช่นปัญหาหาสาเหตุ ปัญหาตั้งครครภ์ในวัยเรียน หรือปัญหาพฤติกรรมด้านอื่นซึ่งปัญหาเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากความอ่อนแอด้านเชาว์ปัญญา แต่มาจากความอ่อนแอทางอารมณ์ที่ไม่สามารถรู้เท่าทัน และจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกทั้งของตนเองและผู้อื่น

4. ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ต่อการทำงาน ความฉลาดทางอารมณ์มีผลต่อการทำงานอย่างชัดเจน นักจิตวิทยาพบว่า ผู้ที่มีอารมณ์ดีจะมีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้ง่ายตลอดจนมีทักษะอารมณ์ที่ดีในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ขณะเดียวกันความฉลาดทางอารมณ์จะ

ช่วยให้เรามองโลกในแง่ดี ทำให้มีพลังในการต่อสู้อุปสรรคต่างๆอย่างไม่ย่อท้อ สามารถสร้างกำลังใจให้กับตนเองในยามล้มเหลวหรือมีปัญหา ซึ่งต่างจากคนที่มองโลกในแง่ร้ายมักจะมองเห็นแต่ปัญหาและความยุ่งยาก ทำให้ขาดกำลังใจที่จะต่อสู้อุปสรรคได้ เซอร์ปัญญาดีไม่ได้บ่งชี้ความสำเร็จในการทำงานได้เสมอไป หากไม่มีความฉลาดทางอารมณ์เป็นส่วนประกอบ ดังนั้นผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จในการทำงาน จึงจำเป็นต้องฉลาดรู้ทั้งเรื่องการทำงานและคนทำงาน ตลอดจนมีการเรียนรู้เข้าใจ สามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกได้

5.3 องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์

มีผู้จำแนกองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ไว้หลายท่าน ดังนี้

ทศพร ประเสริฐสุข (2542 : 29 - 30) ได้สรุปองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ตามแนวคิดของสโลเวย์ และเมเยอร์ และของโกลแมน ได้ 5 องค์ประกอบใหญ่ ดังต่อไปนี้

1. การตระหนักรู้ในตนเอง เป็นความสามารถที่จะรับรู้และเข้าใจความรู้สึกความคิดและอารมณ์ของตนเองได้ตามความเป็นจริง สามารถประเมินตนเองได้อย่างชัดเจนตรงไปตรงมา มีความเชื่อมั่น รู้จักจุดเด่นจุดด้อยของตน เป็นคนซื่อตรง พูดแล้วรักษาคำพูด มีจรรยาบรรณ มีสติเข้าใจตน

2. การบริหารจัดการกับอารมณ์ของตน อาจเรียกว่า การกำหนดตนเองเป็นความสามารถที่จะจัดการกับอารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยความสามารถในการควบคุมตนเอง เป็นคนที่น่าไว้วางใจได้ มีคุณธรรม มีความสามารถในการปรับตัวและ มีความสามารถในการสร้างแนวคิดใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

3. การจูงใจตนเอง เป็นความสามารถที่จะจูงใจตนเอง ที่เรียกว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ มองโลกในแง่ดี สามารถนำอารมณ์และความรู้สึกของตนเองมาสร้างพลังงานในการกระทำสิ่งต่าง ๆ และเป็นพลังงานในการให้กำลังใจตนเองในการคิดและกระทำอย่างสร้างสรรค์

4. การรู้จักสังเกตความรู้สึกของผู้อื่น หมายถึง ความสามารถที่เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา มีจิตใจให้บริการ สามารถแสดงออกทางอารมณ์ ได้อย่างเหมาะสม

5. การดำเนินการด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นทักษะทางสังคมเป็นความสามารถที่จะรู้เท่าทันอารมณ์ของผู้อื่น เป็นทักษะทางสังคมที่มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นอันจะส่งผลให้เกิดความเป็นผู้นำ ความสามารถลักษณะนี้จะประกอบไปด้วยการสื่อความหมายที่ดี

วีรวุฒิ ปันนิตามัย (2542 : 191) ได้เสนอองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ว่าประกอบด้วยหลักสำคัญ 4 องค์ประกอบด้วยกัน และมีองค์ประกอบย่อยในแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1. ความรอบรู้ในอารมณ์ เป็นตัวที่ทำให้เกิดการรับรู้ การควบคุมตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเอง ประกอบด้วย

- 1.1 ความซื่อสัตย์ในอารมณ์ คือ รับรู้อารมณ์ตรงตามที่เป็น
- 1.2 การสร้างพลังอารมณ์ รวบรวมอารมณ์ให้เกิดพลังสร้างสรรค์
- 1.3 ตระหนักรู้ในอารมณ์
- 1.4 รับผลย้อนกลับของอารมณ์
- 1.5 หยั่งรู้ด้วยตนเอง
- 1.6 รับผิดชอบ
- 1.7 สร้างสัมพันธ์เชื่อมโยง

2. ความเหมาะสมทางอารมณ์ ประกอบด้วย

- 2.1 สร้างความเชื่อถือได้ให้เกิดแก่น
- 2.2 มีความเชื่อ ศรัทธา และมีความยืดหยุ่น
- 2.3 สร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา ไม่พอใจที่จะอยู่กับที่

3. ความลึกซึ้งทางอารมณ์ เป็นการสำรวจแนวทางที่จะปรับชีวิตและหน้าที่การงานให้เข้ากับศักยภาพ และเป้าหมายของตนเอง ประกอบด้วย

- 3.1 ความผูกพันในงาน รู้รับผิดชอบและมีสติ
- 3.2 มีเป้าหมายและศักยภาพที่โดดเด่น
- 3.3 มีความซื่อสัตย์ ทำงานอย่างซื่อสัตย์ และยึดหลักจริยธรรมรักษามาตรฐานส่วนบุคคล ทำตามทีพูด รักษาคำพูด ยอมรับข้อผิดพลาดที่ตนกระทำอย่างเปิดเผย
- 3.4 สามารถโน้มน้าว ชูงใจบุคคลอื่น โดยปราศจากอำนาจ

4. ความกลมกลืนและความไปกันได้ทางอารมณ์ โดยใช้สัญชาตญาณ

ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสมรรถภาพที่จะเผชิญปัญหาและความกดดันประกอบด้วย

- 4.1 การแสดงออกด้านการหยั่งรู้
- 4.2 สามารถคิดใคร่ครวญ
- 4.3 การเล็งเห็นโอกาส
- 4.4 การสร้างอนาคต

สุนิสา ละวรรณวงษ์ (2543 : 28) ได้ปรับปรุงรูปแบบของความฉลาดทางอารมณ์ที่เน้นองค์ประกอบทางการรู้ การคิดองค์ความฉลาดทางอารมณ์เป็น 4 องค์ประกอบดังนี้

1. ความสามารถในการรับรู้ ประเมินค่า และการแสดงออกทางอารมณ์ทั้งของตนเองและ

ผู้อื่น

1.1 ความสามารถในการระบุภาวะอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตนเองได้(ตอนนี้รู้สึกโกรธ น้อยใจ โหมโหเพราะสาเหตุใด)

1.2 ความสนใจในการระบุภาวะอารมณ์ของผู้อื่นได้ (ดูจากงานศิลปะ)

1.3 ความสามารถในการแสดงอารมณ์ได้อย่างถูกต้อง แสดงความต้องการได้ตรงกับความรู้สึกได้อย่างเหมาะสมถูกต้องกาลเทศะ (รู้สึกโหมโห แต่สำรวมเพราะอยู่ต่อหน้าผู้ใหญ่)

1.4 ความสามารถในการจำแนกความรู้สึกต่างๆ ออกได้ว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้องจริงใจหรือไม่จริงใจ (การขอบคุณ ขอโทษ หรือการแสดงความเสียใจนั้นทำไปโดยมารยาทหรือออกมาจากใจจริง)

2. ความสามารถที่จะใช้อารมณ์เพื่อการคิด

2.1 ความรู้สึกหรืออารมณ์ช่วยจัดลำดับความสำคัญหรือช่วยในการคิดจัดลำดับความสำคัญ (รู้สึกว่าคุณเครียดบอกสมองให้แบ่งเวลาออกกำลังกาย)

2.2 อารมณ์ที่ชัดเจนพร้อมที่จะเพื่อการตัดสินใจ และจดจำ ความรู้สึกต่างๆ ได้ดี (เจ็บแล้วจำ ได้บทเรียนรู้ว่าจะไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นกับตนเองอีก)

2.3 อารมณ์หรือความรู้สึกที่เปลี่ยนไป ทำให้ความคิดและจุดยืนเปลี่ยนไปจากแง่บวกเป็นลบ จากความคิดแง่เดียวมุมเดียว เป็นคิดได้หลากหลาย (รู้สึกโกรธจะดูค่า แต่พอรู้เหตุผลที่แท้จริงก็เห็นอกเห็นใจเขา)

2.4 ภาวะอารมณ์ต่างๆ ทำให้คิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้นรู้สึกเป็นสุข ทำให้จิตใจเปิดกว้าง รับฟังเหตุผล มีความคิดสร้างสรรค์ (จิตใจผ่อนคลายพิจารณาได้รอบคอบมากขึ้น ไม่วุ่นวาย หรือมองอะไรในแง่เดียว)

3. การเข้าใจ การวิเคราะห์ และการใช้ความรู้สึกเกี่ยวกับอารมณ์

3.1 ระบุความรู้สึกหรืออารมณ์ เห็นความเชื่อมโยงระหว่างอารมณ์กับถ้อยคำต่างๆ ได้ เช่น ความชอบพอกับอารมณ์รัก ความรู้สึกไม่ชอบกับเกลียด ความสมหวังกับการดีใจ

3.2 ตีความหมายของอารมณ์ที่เกิดขึ้นอันสืบเนื่องจากอารมณ์หนึ่งๆ ได้เช่น การพลัดพราก การสูญเสียทำให้เกิดความเศร้าใจ

3.3 เข้าใจอารมณ์ที่ซับซ้อนได้ เกิดความรู้สึกหลายอย่างในเวลาไล่เลี่ยกัน ทั้งรักและเกลียด อารมณ์ขบขันที่เป็นผลรวมของความโกรธและความกลัว

3.4 เข้าใจความผันแปรของภาวะอารมณ์ต่าง ๆ การแปรเปลี่ยนจากความโกรธมาเป็นความพึงพอใจ หรือจากความโกรธมาเป็นความละอายใจ

4. อารมณ์ส่งเสริมความงอกงามของสติปัญญา

4.1 เปิดใจรับต่อความรู้สึกทางบวกและลบที่รื่นรมย์ และไม่น่าอึดอัดใจได้

4.2 เมื่อคิดใคร่ครวญให้ดีแล้ว สามารถยึดถือ ปลดปล่อยตนจากภาวะอารมณ์ความรู้สึกอันใดอันหนึ่งได้ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้รับและความเป็นประโยชน์

4.3 คิดอย่างพินิจพิเคราะห์ ถึงภาวะอารมณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเองและผู้อื่น เล็งเห็นได้ว่า ความรู้สึกเหล่านั้น ชัดเจน คงอยู่ มีเหตุผล และส่งผลต่อการปฏิบัติของตนเช่นไร

4.4 บริหารจัดการภาวะอารมณ์ของตนเองและคนอื่นได้ ลดความรุนแรงของอารมณ์ทางลบได้ แสดงอารมณ์ออกทางบวกโดยไม่บิดเบือน หรือมีกลวิธีในการป้องกันตนเองมากเกินไป

คมเพชร ฉัตรสุกกุล และผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2544 : 6) ได้แบ่งองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์เป็น 5 ด้าน คือ

1. การรู้จักอารมณ์ของตนเอง

1.1 สามารถรับรู้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในขณะนั้นว่ารู้สึกอย่างไร

1.2 สามารถรับรู้ความรู้สึกต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา

2. การบริหารจัดการอารมณ์

2.1 สามารถจัดการกับภาวะอารมณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

2.2 สามารถที่จะระงับอารมณ์ของตนเอง

2.3 สามารถจัดการความวิตกกังวล วุ่นวายใจ ความมีดีม่น สิ้นหวังหรือความท้อแท้ใจให้ลดลง และหมดสิ้นไปในที่สุด

3. การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง

3.1 ให้อารมณ์เป็นตัวนำความคิด และกำหนดการมุ่งสู่เป้าหมาย

3.2 รู้จัก ออกได้ รอได้ และระงับความหุนหันพลันแล่นของตนเอง

3.3 แม้มีปัญหา อุปสรรคก็ไม่ย่อท้อที่จะมุ่งสู่เป้าหมาย

4. การรับรู้และรู้จักอารมณ์ของบุคคลอื่น

4.1 สามารถตระหนักถึงความรู้สึกของบุคคลอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเราและมีความเห็นอกเห็นใจ

4.2 สามารถปรับอารมณ์ของตนเอง ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการตามความจำเป็นเพื่อสร้างและรักษาสัมพันธภาพ

5. การบริหารจัดการด้านสัมพันธภาพ

5.1 มีทักษะทางสังคมในการบริหารจัดการอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นสามารถสร้างสายสัมพันธ์ สร้างความร่วมมือ สร้างพลังร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตลอดทั้งสามารถบริหารความขัดแย้งให้ยุติลงได้

5.2 มีปฏิสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่น

ข้อเพชร เบ้าเงิน (2545 : 19 - 22) ได้นำแนวความคิดของโกลแมนมาปรับปรุงแล้วเสนอองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ใหม่ดังนี้

1. ความสามารถภายในตน คือ ตระหนักรู้ในอารมณ์และยอมรับอารมณ์ของตนเอง แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมด้วยความมั่นใจหนักแน่น ประจักษ์แล้วว่ามีความสำเร็จแห่งตน

2. ความสามารถระหว่างบุคคล คือ เอาใจเขามาใส่ใจเรา รับผิดชอบทางสังคม

3. ความสามารถในการปรับตัว คือ เข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ได้และตรวจสอบอารมณ์ที่แท้จริงได้ มีความยืดหยุ่น แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้

4. ความสามารถในการจัดการกับความเครียด คือ อดทนต่อความเครียดได้ดีควบคุมอารมณ์รุนแรงของตนได้ดี

5. ความสามารถเกี่ยวกับภาวะอารมณ์ต่างๆ ไปคือ มองโลกในแง่ดี มีความสุขใจ

ข้อเพชร เบ้าเงิน (2545 : 19 - 22) เสนอองค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ 2 ส่วนดังนี้

1. ความฉลาดทางอารมณ์เฉพาะบุคคล ได้แก่ การตระหนักรู้จักตนเอง การบริหารอารมณ์ของตนเอง การสร้างแรงจูงใจที่ดีให้แก่ตนเอง

2. ความฉลาดทางอารมณ์ที่เสริมสร้างสายสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ ทักษะการสื่อสารที่ดี ความมีมนุษยสัมพันธ์ การช่วยเหลือผู้อื่นให้ช่วยตัวเองได้

กรมสุขภาพจิต (2546 ก : 42 - 43) ได้ให้คำนิยาม และความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข โดยแบ่งองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้

1. ดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้จักเห็นใจผู้อื่นและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ประกอบด้วยความสามารถต่อไปนี้

1.1 ควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง

1.1.1 รู้อารมณ์และความต้องการของตนเอง

1.1.2 ควบคุมอารมณ์และความต้องการได้

1.1.3 แสดงออกอย่างเหมาะสม

- 1.2 เห็นใจผู้อื่น
 - 1.2.1 ใส่ใจผู้อื่น
 - 1.2.2 เข้าใจและยอมรับผู้อื่น
 - 1.2.3 แสดงความเห็นใจอย่างเหมาะสม
- 1.3 รับผิดชอบ
 - 1.3.1 รู้จักให้ รู้จักรับ
 - 1.3.2 รับผิดชอบ ให้อภัย
 - 1.3.3 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2. เก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจ สามารถตัดสินใจ แก้ปัญหาและแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ประกอบด้วย ความสามารถต่อไปนี้

- 2.1 รู้จักและมีแรงจูงใจในตนเอง
 - 2.1.1 รู้ศักยภาพตนเอง
 - 2.1.2 สร้างขวัญและกำลังใจให้กับตนเอง
 - 2.1.3 มีความมุ่งมั่นไปสู่เป้าหมาย
 - 2.2 ตัดสินใจและแก้ปัญหา
 - 2.2.1 รับรู้และเข้าใจปัญหา
 - 2.2.2 มีขั้นตอนในการแก้ปัญหา
 - 2.2.3 มีความยืดหยุ่น
 - 2.3 มีสัมพันธภาพกับผู้อื่น
 - 2.3.1 สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
 - 2.3.2 กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม
 - 2.3.3 แสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์
3. สุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข ประกอบด้วย
- 3.1 ภูมิใจในตนเอง
 - 3.1.1 เห็นคุณค่าตนเอง
 - 3.1.2 เชื่อมั่นในตนเอง
 - 3.2 พึงพอใจในชีวิต
 - 3.2.1 มองโลกในแง่ดี
 - 3.2.2 มีอารมณ์ขัน

3.2.3 พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่

3.3 มีความสงบทางใจ

3.3.1 มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข

3.3.2 รู้จักผ่อนคลาย

3.3.3 มีความสงบทางจิตใจ

จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ดังกล่าวมาแล้ว สามารถสรุปและแยกองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ไว้เป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรู้สึที่ดีต่อตนเองด้านการรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น และด้านการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการรับรู้อารมณ์และความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง
 - 1.1 รับรู้อารมณ์ความรู้สึกและควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม
 - 1.2 มีความสุขต่อสิ่งที่ได้กระทำ
 - 1.3 กล้าพูดกล้าบอก
 - 1.4 มีความอดทนอดกลั้น รู้จักการรอคอย
 - 1.5 ชื่นชมและยอมรับความสามารถของตน
 - 1.6 รู้ว่าอะไรควรไม่ควร แสดงออกได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ
2. การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น
 - 2.1 เข้าใจและรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา
 - 2.2 เห็นอกเห็นใจ ห่วงใย และมีเมตตา
 - 2.3 ชื่นชม และยอมรับความสามารถของผู้อื่น
 - 2.4 รู้ภาวะอารมณ์และความต้องการของผู้อื่น
3. การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น
 - 3.1 เคารพกฎกติกาการเล่นและข้อตกลง
 - 3.2 เสริมสร้างความสามัคคี
 - 3.3 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

5.4 ความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย

ความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย มีการยอมรับกันว่าเด็กที่เรียนได้ดี เรียนได้เร็ว มีความสุข มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคนในแง่ดี มองโลกในแง่บวก ปรับตัวได้กับสภาพการณ์ต่างๆ และมีปัญหาพฤติกรรมน้อยเป็นเด็กที่มีความฉลาดทางอารมณ์ (กรมสุขภาพจิต 2545 : 23) นอกจากนี้เด็กที่มีความฉลาดทางอารมณ์ จะเป็นเด็กที่มีความรับผิดชอบ กล้าแสดงสิทธิของตน ชอบช่วยเหลือ รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีทักษะในการแก้ปัญหา หรือความขัดแย้งได้ดี ควบคุม

ตนเองได้ คิดก่อนพูดและคิดก่อนทำ มีความรู้สึกที่ดีที่มีความผูกพันต่อครอบครัวและโรงเรียน มีความสามารถทางการเรียนสูงสามารถควบคุมอารมณ์หรือความรู้สึกไม่พอใจ กล้าแสดงออกมีความมุ่งมั่นพยายาม สามารถระบุลักษณะอารมณ์และเข้าใจอารมณ์ของตนเองได้ ทศพร ประเสริฐสุข (2542 : 56) และวีรวัดน์ ปันนิตามัย (2542 : 6 - 7) ซึ่ง อัจฉรา สุขารมณ์ และคณะ (2543 : 59) กล่าวว่า เด็กที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตไม่ใช่เด็กที่มีความฉลาดทางสติปัญญาอย่างเดียว แต่เด็กนั้นต้องมีความฉลาดทางอารมณ์ด้วย คือการที่เด็กรู้จักอารมณ์ของตนเองและเรียนรู้ที่จะจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ไม่เก็บกด มีทางระบายออกอย่างเหมาะสม รู้จักการรอคอยมีวินัยและรู้จักการควบคุมตนเอง สามารถเข้าใจผู้อื่น รู้เขารู้เรา เห็นอกเห็นใจ เด็กเหล่านี้สามารถสร้างความสัมพันธ์ ที่ดีกับบุคคลอื่นในสังคมและอยู่ได้อย่างมีความสุขดังนั้นความฉลาดทางอารมณ์ควรได้รับการพัฒนาตั้งแต่เด็ก โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ให้กับเด็กวัยนี้มีความพร้อมที่จะเติบโตและเผชิญกับโลกกว้างต่อไป คือเป็นคนดี มองโลกในแง่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จะเห็นได้ว่าในสังคมปัจจุบันความฉลาดทางอารมณ์ต้องได้รับการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านสติปัญญา หากเรามัวพัฒนาเฉพาะความรู้ความสามารถด้านสติปัญญาเพียงอย่างเดียว เด็กจะเป็นคนเก่งแต่หาความสุขไม่ได้อาจเห็นแก่ตัวไม่ยุ่งเกี่ยวกับสังคมนอกห้อง หากทุกฝ่ายมองเห็นความสำคัญร่วมมือกันพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้สูงยิ่งขึ้นพร้อมๆ กันการพัฒนาความรู้ความสามารถ จะทำให้เด็กในสังคมเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุขในสังคม ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาตามที่คาดหวังได้ ก่อนถึงแนวทางการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ เราควรทำความเข้าใจถึงลักษณะของเด็กที่มีความฉลาดทางอารมณ์ก่อนว่าพฤติกรรมอย่างไรบ้างที่แสดงว่าเด็กมีความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่ง ฉันทนา ภาคบงกช (2544 : 160) กล่าวว่า เด็กที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะเป็นเด็กที่รู้จักตนเอง ชื่นชมและพึงพอใจในตนเองเห็นคุณค่าของตนเอง รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและเข้าใจผู้อื่นซึ่งจะเป็นพื้นฐาน “การรู้เขารู้เรา” และอยู่ร่วมกับผู้อื่นต่อไป นอกจากนี้ต้องสามารถจัดการกับอารมณ์โดยการแสดงออกได้อย่างเหมาะสมทำให้ปรับตนอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

อุสา สุทธิสาคร (2543 : 22 - 23) กล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์ในวัยเด็กว่า ควรมีลักษณะดังนี้

1. รักความยุติธรรม ซื่อสัตย์ มีเมตตากรุณา
2. เคารพกฎหมายและรับฟังเสียงส่วนใหญ่
3. มีจิตใจเป็นอิสระและเปิดกว้าง
4. มีคุณภาพชีวิต และมีหลักการในการดำเนินชีวิต
5. เป็นที่ไว้วางใจและน่านับถือ
6. รักและมีเมตตาผู้อื่น

7. มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ
8. มีความรู้ดีและมีแรงจูงใจสูง
9. เอาใจใส่ดูแลรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2544 : 68 - 70) กล่าวถึง ลักษณะของเด็กที่มีความฉลาดทางอารมณ์ จะมีลักษณะ ดังนี้

1. อารมณ์ อารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส รู้สึกมีความสุข มีอารมณ์ขัน ควบคุมอารมณ์โกรธได้ดี
2. ความคิด มองโลกในแง่ดี มีความพอใจในตนเอง เชื่อมมั่นในตนเองกล้าตัดสินใจ
3. การกระทำ รู้จักคิดก่อนทำ ไม่หุนหันพลันแล่น ทำตามกฎระเบียบวินัยมีความอดทน มีพฤติกรรมที่สมวัย ช่วยเหลือตนเองได้ตามวัย มีความรับผิดชอบ

4. ทักษะสังคม มีเพื่อนมาก คุยสนุก เข้ากับเพื่อนได้ดี มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีน้ำใจ โอบอ้อมอารี รู้จักแบ่งปัน กิริยามารยาทดี รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ มีความเป็นผู้นำ กล้าบอกความต้องการของตนให้ผู้อื่นรู้

5. การปลุกดันตนเอง มีความกระตือรือร้นมีแรงจูงใจและมีเป้าหมาย มีความมุ่งมั่นไม่ย่อท้ออุปสรรค ปรับตัวเก่ง ลักษณะของความฉลาดทางอารมณ์ดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้ในเด็กปฐมวัย พฤติกรรมความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กคนใดที่อยู่ในสังคมด้านลบ หากเราศึกษาพฤติกรรมและรู้สาเหตุและแนวทางที่จะพัฒนาได้ถูกต้องแล้ว จะช่วยให้ผู้ใกล้ชิดกับเด็กได้ส่งเสริมและพัฒนาในแต่ละด้านให้เหมาะสมกลมกลืน ไม่เร่งรัด แต่ให้เด็กมีสิทธิที่จะเรียนรู้ส่งเสริมให้เด็กคลายการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมให้เด็ก ได้ฝึกพึ่งพาตนเองและรู้จักแสดงน้ำใจต่อผู้อื่น การให้ความรัก และการใช้เหตุผลเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ และเด็กจะสามารถปรับตัวได้ดีสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

กรมสุขภาพจิต (2545 : 44 - 45) กล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์ในเด็กปฐมวัยดังนี้

1. การมีพัฒนาการทางอารมณ์ที่สมวัย มีสัมพันธภาพที่ราบรื่นกับผู้อื่น ปรับตัวและปรับใจได้อย่างเหมาะสม มีจริยธรรมและมีความสุข
2. การมีความพร้อมทางอารมณ์ที่จะเอื้อให้การดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในวัยผู้ใหญ่ เป็นไปอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข
3. การมีพัฒนาการทางอารมณ์ที่สมวัยและการมีความสามารถทางอารมณ์ที่ได้รับการส่งเสริม เพื่อเอื้อให้ดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีความสุขในวัยผู้ใหญ่
4. ความพร้อมทางอารมณ์ที่จะเอื้อให้ตนเองเป็นสุขและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นสุข
5. พัฒนาการทางอารมณ์ที่จะเอื้อให้ตนเองเป็นสุขและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นสุขด้วย
6. ศักยภาพทางอารมณ์ที่จะเอื้อให้ตนเองเป็นสุขและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นสุขด้วย

ความหมายของโครงสร้างและองค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ เด็กอายุ 3 – 5 ปีของ กรมสุขภาพจิต (2545 : 45) แยกเป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ดี คือ ความพร้อมทางอารมณ์ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น
 - 1.1 รู้จักอารมณ์ รู้จักลักษณะอารมณ์ของตนเองและการแสดงออกทางอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น
 - 1.2 มีน้ำใจ รู้จักแสดงความสนใจแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่น
 - 1.3 รู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด อะไรควร อะไรไม่ควร
2. เก่ง คือ ความพร้อมทางอารมณ์ที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จ
 - 2.1 กระตือรือร้น/สนใจใฝ่รู้ เป็นความสนใจใฝ่รู้ในสิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยการซักถามหรือการกระทำด้วยตนเองได้
 - 2.2 ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เป็นการยอมรับและยืดหยุ่นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง
 - 2.3 กล้าพูดกล้าบอก เป็นการกล้าพูดบอกถึงความรู้สึก ความต้องการหรือเรื่องราวต่างๆ กับผู้อื่น
3. สุข ความพร้อมทางอารมณ์ของบุคคลที่ทำให้เกิดความสุข
 - 3.1 รู้จักพอใจ เป็นความรู้สึกพอใจจากการได้รับความรักความสนใจ และความชื่นชมจากผู้อื่น
 - 3.2 อบอุ่นใจ เป็นความรู้สึกที่เกิดจากการได้รับการดูแลปกป้องคุ้มครอง
 - 3.3 สนุกสนานร่าเริง เป็นความสามารถในการสนุกสนานกับการเล่นทำกิจกรรมตามลำพังและร่วมกับผู้อื่น

5.5 การวัดความฉลาดทางอารมณ์

วีรวุฒิ ปันนิตมัย (2542 : 5 - 6) กล่าวว่า หลักการวัดหรือการประเมินความฉลาดทางอารมณ์สามารถประเมินได้ 2 นัย คือการใช้เครื่องมือที่เป็นปรนัย เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบประเมินและการให้รายงาน หรือแสดงความรู้สึก เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การรายงานตนเองโดยเขียนบันทึก การรายงานความรู้สึกจากสิ่งเร้าต่างๆ การแสดงออกในสถานการณ์สวมบทบาท ซึ่งแต่ละแนวทางมีความเชื่อถือได้ และความเที่ยงตรงแตกต่างกันไป ยังไม่มีข้อสรุปว่าวิธีไหนเหมาะสมที่สุด เนื่องจากงานวิจัยเชิงประจักษ์มีอยู่อย่างจำกัดยังต้องพัฒนา และตรวจสอบคุณภาพต่อไป แนวทางในการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ทำได้หลายวิธีดังนี้

1. การประเมินด้วยแรงจูงใจภายในบุคคล
2. การใช้เทคนิคเหตุการณ์สำคัญ

3. สถานการณ์จำลอง
4. การสัมภาษณ์ในเชิงลึก
5. แบบทดสอบที่มีความเป็นปรนัย

กรมสุขภาพจิต (2546 ก : 4 - 6) ได้สร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวัดความฉลาดทางอารมณ์ เป็นแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิต ซึ่งนำมาใช้กับประชาชนไทย โดยมีกรอบแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการเป็นคนดี คนเก่ง และคนที่มีความสุข แบบประเมินประกอบไปด้วย 3 ด้านหลัก องค์ประกอบย่อยด้านละ 3 องค์ประกอบ รวมเป็น 9 องค์ประกอบย่อย โดยแบ่งช่วงอายุการประเมินเป็น วันก่อนเรียน อายุ 3 - 5 ปี วัยเรียนอายุ 6 - 11 ปี วัยรุ่น - วัยผู้ใหญ่ อายุ 12 - 60 ปี

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยวัดความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย โดยใช้แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์เด็กอายุ 3 - 5 ปี ของกรมสุขภาพจิต ปี 2546 โดยประเมินคะแนนรวมทั้ง 3 ด้าน คือด้าน เก่ง ดี สุข แล้วนำคะแนนมาเทียบตาราง (T - score norms) จัดระดับความฉลาดทางอารมณ์เป็น 3 ระดับ คือ ระดับต่ำ 0 - 39 คะแนน ระดับกลาง 40 - 49 คะแนน ระดับสูง 50 - 100 คะแนน

6. พฤติกรรมทางสังคม

เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง โดยยึดเอาความคิดตนเองเป็นใหญ่ และคิดว่าตนมีความสามารถเหนือผู้อื่น ดังนั้นเมื่อเด็กเข้าไปอยู่ร่วมกันในโรงเรียนในระยะแรกเด็กจะยังไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ๆได้ ดังนั้นการเตรียมความพร้อมทางสังคมให้เด็ก จะช่วยให้เด็กสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้ดี มีการศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กในด้านต่างๆอย่างมาก

6.1 ความหมายของพฤติกรรมทางสังคม

อิงลิช และ อิงลิช (English & English, 1958 : 508) ให้ความหมายพฤติกรรมทางสังคมว่าเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลอื่น โดยได้รับการควบคุมจากองค์กรทางสังคม

กู๊ด (Good, 1973 : 314) ได้ให้ความหมายพฤติกรรมทางสังคมไว้ว่า เป็นการแสดงออกที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม หรือเป็นการแสดงออกของกลุ่มบุคคล

นอร์ตัน วัตนะนนท์ (2527 : 17 - 18) เชื่อว่าเด็กที่มีอายุ 2 - 6 ขวบ เรียนรู้ที่จะติดต่อกับสังคมกับบุคคลภายนอก เรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่นให้มีความร่วมมือในกิจกรรม การเล่น เป็นกลุ่มเด็กจะได้ศึกษากลุ่มของเด็ก และพบพฤติกรรมในช่วงวัยนี้คือ การต่อต้าน การก้าวร้าว

การแข่งขันเป็นผู้นำ การมีใจกว้างขวาง การเป็นที่ยอมรับของสังคม การเห็นอกเห็นใจ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อบุคลิกภาพ

เพจ และมาร์แชล (Page and Marshall. 1977 : 314) ให้ความหมายพฤติกรรมทางสังคมว่าพฤติกรรมที่แสดงออกเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลอื่น โดยได้รับการควบคุมจากองค์กรทางสังคม หรือเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อพยายามจะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น

ทิพจุฑา สุภิมารส (2548 : 49 - 50) แบ่งพฤติกรรมทางสังคมเป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ในที่นี้จะกล่าวถึงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในสองด้าน ได้แก่ พฤติกรรมทางสังคมด้านการช่วยเหลือตนเอง และพฤติกรรมทางสังคมด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

พฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ และควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นแก่เด็กวัยนี้มี 2 ด้าน คือ

1. พฤติกรรมทางสังคมด้านการช่วยเหลือตนเอง หมายถึงพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจส่วนตัวได้ทุกชนิด หรือรู้จักสิ่งต่างๆด้วยตัวเอง พฤติกรรมทางสังคมด้านการช่วยเหลือตนเองนี้จะครอบคลุมถึงพฤติกรรมต่างๆดังต่อไปนี้

1.1 การรับประทานอาหาร เด็กปฐมวัยสามารถจับช้อนและส้อมได้ดี และสามารถรับประทานอาหารได้เอง ถึงแม้จะหกเลอะเทอะบ้างขึ้นอยู่กับทักษะของเด็ก การรู้จักมารยาทการรับประทานอาหาร

1.2 การแต่งตัว เด็กปฐมวัยเริ่มสนใจที่จะช่วยเหลือตนเองในการอาบน้ำมากขึ้น สามารถถอดรองเท้า ถูงเท้าเองได้ สวมเสื้อผ้าด้วยตนเองได้แม้ไม่ถนัดนัก

1.3 การใช้ห้องน้ำห้องส้วม เด็กปฐมวัยสามารถบอกได้เมื่อต้องการไปห้องน้ำห้องส้วม สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำความสะดวกร่างกายตนเอง

1.4 การรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง เด็กปฐมวัยทำความสะอาดร่างกายผม เล็บ ฟันได้ดี รู้จักสวมเสื้อผ้าตามสภาพอากาศ รู้จักใช้ผ้าเช็ดหน้าเมื่อไอหรือปิดปาก ไม่บ้วนน้ำลายเลอะเทอะเมื่ออยู่ที่สาธารณะ

2. พฤติกรรมทางสังคมด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น หมายถึงพฤติกรรมที่เด็กได้รับอิทธิพลจากการสั่งสอนของพ่อแม่โดยตรง และได้รับจากทางอ้อมโดยขนบธรรมเนียมประเพณีแบบแผนแนวปฏิบัติของคนในสังคมนั้น ซึ่งพฤติกรรมทางสังคมด้านการอยู่ร่วมกันสังคม เป็นพฤติกรรมที่สังคมคาดหวังว่าจะเกิดขึ้นแก่เด็กปฐมวัย อันได้แก่

2.1 การรู้จักแบ่งปัน หมายถึง พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกโดยการไม่หวงของ และไม่ปฏิเสธเมื่อเพื่อนขอของเล่น รู้จักการเสียสละ รู้จักการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักการให้อภัย และแสดงความรู้สึกรักของคนที่มาต่อผู้อื่น

2.2 การให้ความร่วมมือและการทำงานร่วมกับผู้อื่น หมายถึง พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกโดยยินยอมพร้อมใจที่จะปฏิบัติงานต่างๆเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นและสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามข้อตกลงของกลุ่ม

2.3 การรู้จักตนเองและปฏิบัติตามขีดความสามารถได้อย่างเหมาะสม หมายถึง พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกถึงความเข้าใจตนเอง รู้ว่าตนเองทำอะไรได้บ้าง ซึ่งรวมถึงความมั่นใจในตนเองในการทำสิ่งต่างๆ กล้าแสดงออก ทำงานอย่างมีระบบและชี้แนะให้ผู้อื่นทำตามได้

2.4 การรู้จักมารยาทในการเข้าสังคม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงกิริยาวาจาต่อผู้อื่นอย่างสุภาพตามขนบธรรมเนียมของสังคม

2.5 การรู้จักปฏิบัติตามข้อตกลงหรือกติกาของกลุ่ม หมายถึง พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกในการปฏิบัติตามกติกาการทำงาน หรือเล่นตามข้อตกลงที่ได้กำหนดร่วมกันการที่เด็กจะปรับตัวอยู่ในสังคมได้นั้น เด็กจะต้องเรียนรู้พฤติกรรมทางด้านสังคมหลายอย่าง เพื่อที่จะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม

6.2 ทฤษฎีพัฒนาการด้านพฤติกรรมเด็กปฐมวัย

พฤติกรรมทางสังคมมีผลมาจากพัฒนาการในด้านต่างๆของเด็กปฐมวัย มีทฤษฎีต่างๆ ดังนี้

พาร์เทน (Parten, 1932 : 132) ได้ศึกษาการเข้าสังคมของเด็กจากการเล่นทางสังคมของเด็กอายุ 2 - 4 ปี พบว่าเด็กมีการเข้าสังคม 6 ระดับชั้น เด็กอายุ 2 - 3 ปี มักเล่นคนเดียวและเล่นแบบคู่ขนาน ยังไม่ค่อยเล่นในระดับเล่นกับเพื่อนอย่างมีความหมาย อายุ 3-4 ปี จะเล่นคนเดียวลดลง และเล่นร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความหมายมากขึ้น

กิเซล (Gesell, 1964 : 26) แบ่งพัฒนาการของเด็กออกเป็นด้านต่างๆ 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. พฤติกรรมทางการเคลื่อนไหว
2. พฤติกรรมทางการปรับตัว
3. พฤติกรรมทางภาษา

4. พฤติกรรมทางสังคมและบุคคล และในส่วนพฤติกรรมทางสังคมจะครอบคลุมการตอบสนองของเด็กต่อบุคคลอื่นในด้านวัฒนธรรมทางสังคม

อีริกสัน (Erikson, 1968 : 117) ได้เน้นพัฒนาการทางสังคม โดยกล่าวว่า เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้นและมีความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆในสังคมเพิ่มขึ้น เด็กจะประสบปัญหาต่างๆมากขึ้น

ผลสัมฤทธิ์ในการปรับตัวในแต่ละขั้นตอนของพัฒนาการจะเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพ และส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาในระยะต่อไป และได้แบ่งบุคลิกภาพออกเป็น 8 ในขั้นนี้ จะขอกว่า 3 ขั้นที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยได้แก่

ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจ และความไม่ไว้วางใจ จัดเป็นขั้นแรกอายุแรกเกิดถึง 1 ปี เด็กวัยทารกจำเป็นต้องมีผู้เลี้ยงดูเพราะช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ผู้เลี้ยงดูต้องตอบสนองเด็กจึงเกิดการไว้วางใจ นับเป็นรากฐานการพัฒนามบุคลิกภาพ

ขั้นที่ 2 ความเป็นตัวของตัวเอง และความสงสัยไม่แน่ใจในตนเอง (Autonomy VS shame and doubt) อยู่ระหว่าง 2 – 3 ปี เป็นวัยที่สามารถพูดได้ เดินได้ มีความเจริญเติบโตทางร่างกาย ผู้เลี้ยงดูควรใช้คำพูดอธิบายให้เด็กเข้าใจว่าสิ่งไหนทำได้ ทำไม่ได้ พ่อแม่ควรเน้นที่จะให้โอกาสเด็กพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 3 การเป็นผู้คิดริเริ่ม และการรู้สึกผิด (Initiative VS guilt) อายุประมาณ 3 – 6 ปี เป็นวัยที่มีความคิดริเริ่มอยากทำอะไรด้วยตนเอง จากจินตนาการของตน การเล่นสำคัญมากสำหรับวัยนี้เพราะเด็กจะได้ทดลองทำสิ่งต่างๆ เป็นวัยที่เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ทั้งด้านการพูดและการกระทำ มีความสามารถด้านต่างๆเพิ่มมากขึ้น ควรฝึกทักษะทางด้านสังคมในด้านการให้ความร่วมมือ การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี พัฒนาการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในบางครั้งอาจมีความขัดแย้งกับผู้อื่นทำให้เกิดความรู้สึกผิดได้ เด็กที่มีความวิตกกังวลกับความรู้สึกผิด อาจขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดทักษะในการให้ความร่วมมือกับผู้อื่น จะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางสังคมสำคัญต่อวัยเด็ก เพราะเด็กต้องทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นต้องเข้าสังคมกับผู้อื่น จึงจะได้รับการยอมรับและมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนช่วยให้เด็กมีความสุขในการใช้ชีวิตในสังคม มีผู้ให้ความหมายของพัฒนาการทางสังคมไว้ดังนี้

เฮอร์ล็อก (Hurlock, 1972 : 239) ให้ความหมายของพัฒนาการทางสังคมว่า หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการแสดงพฤติกรรมตามแบบแผนที่สังคมยอมรับ ปฏิบัติตนได้เหมาะสมตามบทบาทที่สังคมกำหนดและมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 1) ให้ความหมายพัฒนาการทางสังคมไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแบบแผนของสังคมที่ยอมรับเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ร่วมเล่นกับผู้อื่น หรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

บุปผา สุจริตนปรีชา (2531 : 54) มีความเห็นว่าพัฒนาการทางสังคม หมายถึง การติดต่อกันสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลอื่น เด็กอนุบาลเป็นวัยที่จะรู้จักตนเองมากขึ้น เริ่มมีความรู้สึกนึกคิดเป็นของตนเองมีการติดต่อกับบุคคลอื่นมากมาย ชอบสนุกสนานด้วยการเล่นกับเพื่อน

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2547 : 73) กล่าวถึงความหมายของพัฒนาการทางสังคมไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการติดต่อและสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น จะพัฒนามาจากความผูกพันใกล้ชิดพึ่งพาพ่อแม่ไปสู่การพึ่งพาตัวเอง และการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น

จึงสรุปได้ว่าพัฒนาการทางสังคมของเด็ก คือความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสามารถติดต่อและสร้างความสัมพันธ์ผู้อื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันเพื่อเป็นที่ยอมรับของสังคม

6.3 องค์ประกอบของการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม

เด็กปฐมวัยมักยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางและมีอารมณ์แปรปรวนง่ายยังไม่รู้จักควบคุมอารมณ์และยอมรับความคิดและความรู้สึกของผู้อื่น การแสดงพฤติกรรมทางสังคมในระยะแรกอาจมีปัญหาการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้นมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนรุ่นเดียวกัน รวมทั้งได้รับการอบรมปลูกฝังลักษณะพฤติกรรมที่เหมาะสมตามกฎเกณฑ์ของสังคม เด็กก็จะสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและเรียนรู้บทบาทของตนเองในสังคมได้ดีขึ้น (ศุภกุล เกียรติสุนทร. 2532 : 5 - 6) กล่าวว่า การที่เด็กปรับตัวเพื่อเข้าสังคมได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ลักษณะพฤติกรรมที่เหมาะสม เด็กจะเข้าสังคมได้ดีต้องประพฤติตนตามแนวที่สังคมยอมรับและนิยมชมชอบ ซึ่งสังคมแต่ละสังคมย่อมมีมาตรฐานของตนเอง เด็กต้องเข้าใจมาตรฐานและปฏิบัติตนได้เหมาะสม

2. บทบาทในสังคม หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่ยึดถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียมของสังคมซึ่งในแต่ละสังคมไม่เหมือนกัน บทบาททางสังคมดังกล่าวได้แก่ บทบาทของพ่อแม่ เด็ก ครู ถ้าเด็กๆ ไม่เข้าใจและไม่สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทที่สังคมกำหนด เด็กคนนั้นอาจมีปัญหในการปรับตัวและอยู่ในสังคมอย่างไม่มีสุข

3. เจตคติต่อสังคม หมายถึง ความรู้สึกของเด็กที่มีต่อสังคม เด็กจะต้องรู้สึกว่าเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม มีหน้าที่ที่จะต้องให้ความร่วมมือและมีความรู้สึกที่พึงพอใจในสังคมของตน เด็กจึงจะมีความสุข

6.4 ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมดังนี้

สุพันธ์วดี ไวยรูป (2540 : 32) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเบื้องต้นที่สำคัญๆ ที่เด็กปฐมวัยควรเรียนรู้ได้แก่

1. การเรียนรู้เกี่ยวกับการติดต่อและเล่นกับเพื่อนคนอื่น
2. การเรียนรู้เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งในด้านการรับ และการให้
3. การเรียนรู้ที่จะเข้ากับเพื่อนๆ ได้ดี

4. การเรียนรู้ที่จะเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น
5. การเรียนรู้เกี่ยวกับการผลัดกันทำกิจกรรม และคอยให้ถึงรอบของตนเอง
6. การเรียนรู้ในการแบ่งปันกับผู้อื่น
7. การเรียนรู้ที่จะเคารพสิทธิของผู้อื่น
8. การเรียนรู้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2537 : 223 – 227) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญาทางสังคม (Social cognitive theory) แบนดูรา (Bandura) เชื่อว่า พฤติกรรมที่แสดงถึงทักษะทางสังคมของเด็กที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยผ่านจากตัวแบบ และมีปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กสังเกตและลอกเลียนแบบ 4 ปัจจัย ได้แก่

1.1 กระบวนการตั้งใจ (Attentional process) เด็กจะไม่สามารถจำตัวแบบได้เลย ถ้าขาดความตั้งใจ ดังนั้นกระบวนการตั้งใจจัดว่าเป็นกระบวนการแรกที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้มาก ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กเกิดความตั้งใจคือ ลักษณะตัวแบบคือตัวแบบบุคคลที่ตัวเด็กชื่นชอบ แสดงพฤติกรรมแบบไม่ซ้ำซ้อน เมื่อแสดงแล้วได้รับการเสริมแรงทำให้เด็กสนใจ และปัจจัยต่อมาได้แก่ลักษณะตัวเด็กเอง ถ้าเด็กมีความสามารถรับรู้ที่ดี ตื่นตัว มีสติปัญญาพอก็จะทำให้จดจำและลอกเลียนแบบได้มากขึ้น

1.2 กระบวนการเก็บจำ (Retention process) เด็กที่สามารถจดจำพฤติกรรมต้องมีกระบวนการเก็บข้อมูล และจัดระบบข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 กระบวนการกระทำ (Production process) เป็นกระบวนการที่เด็กนำข้อมูลที่เก็บไว้มากแสดงออกเป็นการกระทำ ซึ่งจะทำให้ใกล้เคียงกับตัวแบบมากขึ้นโดยขึ้นอยู่กับความสามารถการจำและความสามารถทางกายที่เด็กมีอยู่

1.4 กระบวนการจูงใจ (Motivation process) เป็นกระบวนการที่จะบอกให้รู้ว่าเด็กจะแสดงพฤติกรรมที่ลอกเลียนแบบมาหรือไม่ เด็กจะแสดงออกต่อเมื่อเขามีแรงจูงใจที่จะกระทำ เช่น คาดว่าจะได้รับการเสริมแรงทันทีที่จะกระทำ

2. ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant conditioning) สกินเนอร์ (Skinner) เชื่อว่าพฤติกรรมของคนเรานั้นเกิดจากผลของการปฏิสัมพันธ์กับสังคม คือพฤติกรรมใดทำแล้วได้รับการเสริมแรงพฤติกรรมนั้นก็ทำอีก ปัจจัยที่มีผลต่อทฤษฎีการเรียนรู้ การวางเงื่อนไขแบบการกระทำได้แก่

2.1 การเสริมแรง (Reinforcement) คือการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการได้รับผลกระทบบางอย่าง ผลกรรมที่ทำให้พฤติกรรมเพิ่มขึ้นเรียกว่า ตัวเสริมแรง

ทางบวก (Positive reinforcement) ส่วนสิ่งที่เราที่ไม่พึงพอใจเรียกว่าตัวเสริมแรงทางลบ (Negative reinforcement)

2.2 การลงโทษ (Punishment) คือการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมลดลงซึ่งผลกรรมนั้นเรียกว่าตัวลงโทษ ตัวลงโทษนั้นมีคุณสมบัติทำให้พฤติกรรมลดลง ได้แก่การตำหนิ การตี หรือการถอดถอนสิ่งที่พึงพอใจออกไป

ดังนั้นถ้าต้องการให้เด็กพัฒนาทักษะทางสังคมที่เหมาะสม ก็ควรมีการเสริมแรงบ่อยครั้งจะทำให้เด็กมีทักษะทางสังคมเพิ่มมากขึ้น

6.5 ความสำคัญของพฤติกรรมทางสังคม

ทิพจุกา สุกิมารส (2548 : 122) กล่าวว่าเด็กปฐมวัยจะเรียนรู้สิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเลียนแบบผู้ใหญ่และสิ่งอื่นที่เด็กปฏิสัมพันธ์ด้วย เด็กจะจดจำพฤติกรรมต่างๆที่ผู้ใกล้ชิดแสดงออกมา การเข้าใจลักษณะพัฒนาการเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคมที่เหมาะสมจึงมีความสำคัญต่อเด็กปฐมวัยอย่างยิ่ง เพราะเป็นช่วงวัยของการวางรากฐานสิ่งต่างๆอันจะนำไปสู่การปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย เห็นความสำคัญว่าเด็กจะเข้าสังคมได้ดีต้องประพฤติตนตามแนวทางที่สังคมยอมรับและนิยมชมชอบ เด็กต้องเข้าใจมาตรฐานสังคมและปฏิบัติตนได้เหมาะสม จึงเห็นว่าพฤติกรรมทางสังคมในด้านที่เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นพฤติกรรมทางสังคมหนึ่งที่น่าจะปลูกฝังให้กับเด็กปฐมวัย

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับการเล่นนิทาน

รัตนา บำรุงญาติ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลการพัฒนาจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ 2 โดยการใช้หุ่นมือการเล่นนิทาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนวัดที่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำนวน 80 คน พบว่านักเรียนที่ได้รับการทดลองโดยใช้หุ่นมือ การเล่นนิทาน และการใช้แถบเสียงเล่นนิทาน มีพัฒนาการจริยธรรมทางความเอื้อเฟื้อสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และเมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างคู่ พบว่าการใช้หุ่นมือ การเล่นนิทาน และการใช้แถบเสียงนิทาน ทำให้มีพัฒนาการทางจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อ สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนอย่างปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01

ศรีอรอน เนียมนาค (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการพัฒนาการจัดกิจกรรมเล่นนิทานส่งเสริมพฤติกรรมจริยธรรมด้านการช่วยเหลือและแบ่งปันผู้อื่นของเด็กปฐมวัย พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับ

การจัดกิจกรรมเล่านิทานมีคะแนนพฤติกรรมด้านการช่วยเหลือและแบ่งปันหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทำกิจกรรมการเล่านิทานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จลณี เหล่าเสถียรกิจ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนการจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัย โดยใช้นิทานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้พฤติกรรมสังคมด้านความเอื้อเฟื้อ พบว่าการใช้นิทานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้พฤติกรรมสังคมด้านความเอื้อเฟื้อ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.91/88.18 และมีค่าประสิทธิผลเท่ากับ .7778 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนร้อยละ 77.78 แผนการจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัย โดยใช้นิทานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้พฤติกรรมสังคมด้านความเอื้อเฟื้อนี้สามารถนำไปพัฒนานักเรียนชั้นอนุบาล 2 ให้มีพฤติกรรมด้านความเอื้อเฟื้อได้ดี

นฤมล จิวแพ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการเล่านิทานประกอบภาพที่มีต่อพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อของเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนสวัสดิศึกษา สำนักงานเขตวัฒนา สังกัดกรุงเทพมหานคร ด้วยการสุ่มอย่างง่าย เด็กปฐมวัยกลุ่มตัวอย่างได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เล่านิทานประกอบภาพ โดยใช้แผนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ การเล่านิทานประกอบภาพ และแบบทดสอบพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ผลการวิจัยพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เล่านิทานประกอบภาพก่อนมีพฤติกรรมความเอื้อเฟื้อสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยที่เกี่ยวกับคำถาม

วันทนีย์ เหมาะผดุงกุล (2535 : 68 - 69) ได้ศึกษาพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กก่อนประถมศึกษาต่อการใช้คำถามในระหว่างการทำกิจกรรมและหลังจากการทำกิจกรรมในวงกลม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนก่อนประถมศึกษา ผลจากการวิจัยพบว่า เด็กก่อนประถมศึกษาที่มีการใช้คำถามในระหว่างการทำกิจกรรมวงกลมมีการพัฒนาการด้านปัญญาสูงกว่าเด็กก่อนประถมศึกษาที่ใช้คำถามหลังการทำกิจกรรมในวงกลม

จันทร์ดี ถนอมคล้าย (2539 : 56) ได้ศึกษาการพัฒนาวินัยในตนเองด้านความอดทนของเด็กก่อนประถมศึกษา ซึ่งมีระดับสติปัญญาแตกต่างกัน โดยใช้วิธีการเล่านิทานประกอบหุ่นมือกับการใช้คำถามก่อน ระหว่าง และหลังการเล่านิทาน ผลจากการวิจัยพบว่า เด็กก่อนประถมศึกษาที่มีสติปัญญาสูง และสติปัญญาปานกลางโดยมีการใช้คำถามระหว่างการเล่านิทานจะมีวินัยในตนเองด้านความอดทนสูงกว่า เด็กก่อนประถมศึกษาที่มีสติปัญญาต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการแสดงบทบาทสมมติ

ศรีสุดา ธิติโสภี (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาการเปรียบเทียบผลของการจัดกิจกรรมหลังเล่านิทานด้วยวิธีการตอบคำถามและวิธีการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบ

ของเด็กปฐมวัย พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมหลังเล่นนิทานด้วยวิธีการเล่นบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการทดลอง และเด็กที่ได้รับการจัดกิจกรรมเล่นนิทาน แล้วแสดงบทบาทสมมติมีมีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่เล่นนิทานแล้วตอบคำถาม

รัศมี เชื้อเจ็ดคน (2548 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาการใช้กิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาพฤติกรรมกล้าแสดงออกของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 1-2 โรงเรียนอนุบาลสวนน้อย จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2548 จำนวน 46 คน โดยใช้แผนการจัดประสบการณ์กิจกรรมบทบาทสมมติ 8 แผน ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมกล้าแสดงออกของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกในด้านการพูดมากกว่า การกระทำและการคิดตามลำดับ และมีพฤติกรรมกล้าแสดงออกมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์

อภิกา จตุกุล (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการใช้การสอนแบบระดมสมองที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ต่างกันกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนบ้านเกาะหลวง อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 17 คน โดยใช้แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ แผนการสอนแบบระดมสมองวิชาวิทยาศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ 3 ระดับคือ ระดับสูง ปานกลาง และต่ำ มีพัฒนาการด้านการแก้ปัญหาสูงขึ้นหลังการเรียนหน่วยที่ 2 และ 3 และมีค่าสัมประสิทธิ์การกระจายของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาลดลง 2) การเปรียบเทียบพัฒนาการด้านการแก้ปัญหาระหว่างนักเรียนแต่ละกลุ่มระดับความฉลาดทางอารมณ์ พบว่านักเรียนที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์สูง มีคะแนนเฉลี่ยหลังการเรียนหน่วยที่ 2 เพิ่มขึ้นเล็กน้อย และเพิ่มมากขึ้นในหน่วยที่ 3 นักเรียนที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ปานกลาง และต่ำ มีคะแนนเฉลี่ยหลังการเรียนเพิ่มมากขึ้นในหน่วยที่ 2 และ 3 โดยนักเรียนกลุ่มที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ต่ำ มีค่าเฉลี่ยหลังเรียนหน่วยที่ 1 ต่ำกว่านักเรียนกลุ่มที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ระดับปานกลาง แต่มี ค่าเฉลี่ยหลังเรียนหน่วยที่ 2 และ 3 สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ระดับปานกลาง

ขวัญใจ เพิ่มศรี (2550 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยการรับรู้ความสามารถในวิชาชีพของครูที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ต่างกัน ในโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูในโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี จำนวน 349 คน เครื่องมือที่

ใช้ในการวิจัยคือ แบบวัดการรับรู้ความสามารถในวิชาชีพครู ที่มีความเชื่อมั่น .9218 และแบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ ที่มีความเชื่อมั่น .9597 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two – way Analysis of Variance) ผลการวิจัย พบว่า 1) ครูที่มีประสบการณ์สอนแตกต่างกัน มีการรับรู้ความสามารถในวิชาชีพครูระดับสูงใกล้เคียงกัน 2) ครูที่มีความฉลาดทางอารมณ์ระดับสูง มีการรับรู้ความสามารถในวิชาชีพครูสูงกว่า ครูที่มีความฉลาดทางอารมณ์ระดับปานกลาง และระดับต่ำ และครูที่มีความฉลาดทางอารมณ์ระดับปานกลาง มีการรับรู้ความสามารถในวิชาชีพครูสูงกว่า ครูที่มีความฉลาดทางอารมณ์ระดับต่ำมีแนวโน้มว่าการรับรู้ความสามารถในวิชาชีพครูไปในทิศทางเดียวกับระดับความฉลาดทางอารมณ์ 3. ไม่พบว่ามีผลปฏิสัมพันธ์ที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างประสบการณ์สอน และความฉลาดทางอารมณ์ต่อการรับรู้ความสามารถในวิชาชีพครู

สิริวรรณ ฤทธิสาร (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์และความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยที่ กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 จากโรงเรียนวัดสุวรรณเจดีย์เลิศบุญยงค์อนุสรณ์ จำนวนนักเรียน 40 คน ปีการศึกษา 2550 โดยวิธีจับฉลากเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 20 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 20 คน กลุ่มทดลองใช้วิธีการสอนแบบการจัดกิจกรรมเล่นนิทานประกอบภาพ กลุ่มควบคุมใช้วิธีการสอนแบบปกติ ใช้แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ใช้วิธีการสอนแบบการจัดกิจกรรมเล่นนิทานประกอบภาพ สูงกว่าวิธีการสอนแบบปกติ 2) ความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยที่ใช้วิธีการสอนแบบการจัดกิจกรรมเล่นนิทานประกอบภาพ สูงกว่าวิธีการสอนแบบปกติ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคม

จันทร์เพ็ญ สุภาพผล (2535 : 72 - 73) ได้ศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้ฟังนิทานประกอบดนตรี และนิทานประกอบภาพควบคู่กับกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมความช่วยเหลือ กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 กลุ่มทดลองได้ฟังนิทานประกอบดนตรีควบคู่กับกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมความช่วยเหลือ กลุ่มควบคุมได้ฟังนิทานประกอบภาพควบคู่กับกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมความช่วยเหลือ ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้ฟังนิทานประกอบดนตรีควบคู่กับกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมความช่วยเหลือหลังการทดลองมีพฤติกรรมทางสังคมสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้ฟังนิทานประกอบภาพควบคู่กับกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมความช่วยเหลืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

วันเพ็ญ ปุฒพัฒน์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมด้านการแบ่งปัน การช่วยเหลือ และการร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสมมติแบบกึ่งชี้แนะ

และแบบอิสระ กลุ่มตัวอย่างคือ เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2538 โรงเรียนวัดสูง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 15 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 15 คน ผลปรากฏว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสมมติแบบกึ่งชี้แนะมีพฤติกรรมทางสังคมด้านการแบ่งปัน และพฤติกรรมทางสังคมด้านการช่วยเหลือ และการร่วมมือ สูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสมมติแบบอิสระ พฤติกรรมทางสังคมด้านการแบ่งปัน และการช่วยเหลือเป็นส่วนหนึ่งของความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น รู้จักเห็นอกเห็นใจ มีเมตตา

วีรพงษ์ บุญประจักษ์ (2545 : 49 - 50) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดประสบการณ์การเล่นพื้นบ้านไทยที่มีผลต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาล 3 ปีการศึกษา 2544 โรงเรียนศิริรักษ์วิทยา แขวงบุคคโล เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 10 คน ผลจากการศึกษาวิจัย โดยแยกพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นรายด้าน คือ ด้านที่ 1 พฤติกรรมทางสังคมด้านความร่วมมือของเด็กปฐมวัย มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมด้านความร่วมมือเพิ่มขึ้น ด้านที่ 2 พฤติกรรมทางสังคมด้านความเห็นอกเห็นใจ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ในช่วงสัปดาห์ที่ 1, 6, 7 แต่ช่วงสัปดาห์ที่ 5 และสัปดาห์ที่ 8 พบว่า พฤติกรรมด้านความเห็นอกเห็นใจของเด็กปฐมวัยไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากผู้เล่นหวังเอาชนะอย่างเดียวทำให้เด็กขาดพฤติกรรมในส่วนนี้ ด้านที่ 3 พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการช่วยเหลือ และแบ่งปันมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ในสัปดาห์ที่ 1-4 ในสัปดาห์ที่ 5-7 ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการเล่นบางประเภทเน้นการแบ่งปันเพื่อเอาชนะกัน ทำให้เด็กไม่เกิดพฤติกรรมด้านการช่วยเหลือและแบ่งปันในขณะที่ทำกิจกรรม ดังนั้นการจัดประสบการณ์การเล่นพื้นบ้านไทย สามารถส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางสังคมได้ พฤติกรรมทางสังคมด้านการร่วมมือ ความเห็นอกเห็นใจ การช่วยเหลือแบ่งปันเป็นส่วนหนึ่งของความฉลาดทางอารมณ์ด้านการรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา เห็นอกเห็นใจ ห่วงใยและมีเมตตา

โสมอุษา สุขศิริศักดิ์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเองที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเล่นิทานโดยแสดงบทบาทสมมติประกอบ ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยม้าลอย จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 7 คน ดำเนินการทดลองด้วยตนเองและกลุ่มตัวอย่าง 3 สัปดาห์ๆ ละ 5 วัน วันละ 40 นาที ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม แล้วประเมินเป็นคะแนนตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วนำมาวิเคราะห์ผลทางสถิติ จากผลการวิจัยพบว่าการจัดกิจกรรมเล่นิทานโดยแสดงบทบาทสมมติ

ประกอบ นักเรียนมีการพัฒนาพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ และวินัยในตนเองสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01

งานวิจัยที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์

ในการวิจัยนี้ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง ผลที่เกิดจากตัวแปรต้น 2 ตัว ที่มีผลต่อตัวแปรตาม ผู้วิจัยได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบภาพด้วยการตอบคำถาม และด้วยการแสดงบทบาทสมมติ กับระดับความฉลาดทางอารมณ์ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในวัตถุประสงค์ข้อสุดท้าย

กัลยา เมืองแสน (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับผลการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ กับรูปแบบของภาพประกอบเนื้อเรื่องในหนังสือแบบภาพเคลื่อนไหว และแบบภาพปกติ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2543 โรงเรียนเคหะชุมชนลาดกระบัง สำนักงานเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร จำนวน 180 คน พบว่ารูปแบบของภาพประกอบเนื้อเรื่อง กับ ระดับผลการเรียนของนักเรียนไม่มีปฏิสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ในการอ่านจับใจความ นักเรียนที่อ่านหนังสือที่มีรูปแบบของภาพประกอบเนื้อเรื่องแตกต่างกัน มีผลสัมฤทธิ์ในการอ่านจับใจความ ไม่แตกต่างกัน และนักเรียนที่มีระดับผลการเรียนแตกต่างกัน มีผลสัมฤทธิ์ในการอ่านจับใจความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

วารุณี ดำรงชัยธนา (2545 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการสอนการพัฒนาโฮมเพจ กับ ระดับความคิดสร้างสรรค์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอัสสัมชัญ จำนวน 80 คน พบว่า 1) นักเรียนที่มีระดับความคิดสร้างสรรค์ต่างกันมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีให้ดูชิ้นงานก่อนแล้วสอนคำสั่งในการสร้างชิ้นงานนั้นมี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าวิธีการสอนคำสั่งในการสร้างชิ้นงานก่อนแล้วให้ดูชิ้นงาน 3) ผลการวิจัยในด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนพัฒนาโฮมเพจพบว่าไม่มีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างวิธีการสอน กับระดับความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง จึงสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเล่านิทานเหมาะกับเด็กปฐมวัยในการช่วยปลูกฝังพฤติกรรมที่พึงประสงค์ หลังจากการเล่านิทานสามารถจัดกิจกรรมต่อเนื่องได้เช่น การตอบคำถาม การแสดงบทบาทสมมติ และควรจัดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก ในด้านงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการสอนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมต่างๆ ยังมีไม่มากนักในระดับปฐมวัย

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับการเล่นนิทาน

ดิกสันและคนอื่น ๆ (Dixon and others. 1977 : 367 - 373) ได้ศึกษาการเล่นนิทานกับเด็กปฐมวัย ณ โรงเรียนในเมืองดีทรอยต์ จำนวน 146 คน โดยแบ่งเด็กออกเป็น 4 กลุ่มกลุ่มทดลองมี 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 หลังจากได้ฟังนิทานแล้วมีการสนทนา กลุ่มที่ 2 พาไปศึกษานอกสถานที่ กลุ่มที่ 3 แสดงบทบาทเลียนแบบตัวละคร ส่วนกลุ่มที่ 4 ซึ่งเป็นกลุ่มควบคุมได้ฟังนิทานเพียงอย่างเดียว ผลการวิจัยพบว่าเด็กกลุ่มที่ฟังนิทานแล้ว ได้แสดงบทบาทเลียนแบบตัวละครในเรื่องไปด้วยจะพัฒนาความคิดต่าง ๆ ได้ดีที่สุดในที่สุด แสดงว่าเมื่อเด็กฟังนิทานแล้วเด็กย่อมมีความต้องการที่จะเลียนแบบตัวละครที่ตนชอบและตัวละครที่ประสบความสำเร็จ

อมอริจจิ (Amoriggi. 1981 : 1366A - 1367A) ได้ศึกษาความสามารถในการเล่นนิทานของเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยเล่นนิทานให้เด็กปฐมวัยฟัง แล้วให้เด็กย้อนกลับและเล่าเรื่องต่อจากผู้วิจัยเป็นเวลา 2 สัปดาห์ เด็กสามารถเล่นนิทาน ได้ถูกต้องการเรียงลำดับเหตุการณ์ต่างๆพัฒนามากขึ้น ในขณะที่ทำการทดลอง เด็กสามารถนำเอานิทานที่ฟังไปประยุกต์และเล่าเรื่องต่อไปหลังทดลองผ่านไป 3 สัปดาห์จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเล่นนิทานเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมของเด็กปฐมวัย เพราะนิทานจะเป็นสิ่งที่จะโน้มน้าว ให้เด็กมีความสนใจ และเกิดการเรียนรู้โดยผ่านวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์แก่เด็กปฐมวัยได้อย่างชัดเจน

งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้คำถาม

ซาเวนสัน และคูลฮาวี (Swenson and Kulhavy. 1974 : 212 - 215) ได้วิจัยเกี่ยวกับการใช้คำถามกับความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียน 6-9 จำนวนนักเรียน 109 คน โดยให้อ่านเนื้อหาบทเรียน และมีคำถามเชิงวิเคราะห์แทรกในแต่ละย่อหน้าที่ 1, 5, 10 และ 20 ทั้งวางอยู่ก่อนและหลัง และความเข้าใจและความคงทนในการจำ พบว่าการใช้คำถามแทรกอยู่ในแต่ละย่อหน้าทำให้อ่านเข้าใจและจดจำ เรื่องราวได้ดีกว่าคำถามก่อนเรียน

งานวิจัยเกี่ยวกับการแสดงบทบาทสมมติ

ลอนนอตตี (Lonnotti. 1980 : 142) ได้ศึกษาผลการใช้การแสดงบทบาทสมมติที่เน้นการไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ทดลองกับนักเรียนอายุ 6 ปี และ 9 ปี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีการฝึกโดยการใช้การแสดงบทบาทสมมติมีพฤติกรรมในการไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเพิ่มขึ้น

คลอร์และเบรย์ (Clare and Bray. 1978 : 145) ได้ศึกษาผลของการใช้นิทานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและทัศนคติของเด็ก โดยใช้หุ่นจำลองและการแสดงบทบาทสมมติกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย ระดับ 3 จากโรงเรียนประถมศึกษาสองแห่ง โดยให้นักเรียนแสดงอุปนิสัยทำท่าทาง

ให้เหมือนกับตัวละครในนิทานนั้น เมื่อเรียนจบแล้ววัดทัศนคติทันที พบว่าเด็กชายเหล่านั้นมีทัศนคติที่ดีต่อสัตว์ และหลังจากนั้นอีกหกสัปดาห์ก็ทำการวัดอีกครั้งหนึ่ง พบว่า การวัดทัศนคติเด็กชายทั้งสองโรงเรียนมีความมั่นคง เด็กชายที่เคยล่าสัตว์ก็เลิกล่าสัตว์โดยแน่นอน ผลการศึกษานี้แสดงว่ามีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมและทัศนคติที่มั่นคงของเด็กได้ดี

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์

ฮอลบรูค (Holbrook. 1997 : Abstract) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์อารมณ์กับทักษะการเขียนโดยตั้งสมมติฐานว่ามีความสัมพันธ์ในทางบวก ระหว่างทักษะการเขียนกับคะแนนเชาวน์อารมณ์ กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนวิชา EN 102 การเขียนเบื้องต้น ปีการศึกษา 1996 พบว่า คะแนนเชาวน์อารมณ์ได้มาจากการสังเกตของผู้สอน ซึ่งมีสหสัมพันธ์กับคะแนนจากแฟ้มสะสมงานผู้เรียน และเกรดวิชา EN 102 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทาเปีย (Tapia. 1999 : Abstract) ศึกษาความสัมพันธ์ของความฉลาดทางอารมณ์ที่วัดด้วยแบบสำรวจความฉลาดทางอารมณ์ กับคะแนนความฉลาดทางอารมณ์จากแบบทดสอบของตัวแปรอื่นๆ ได้แก่ ความสามารถทางภาษาและด้านจำนวน จากแบบทดสอบวัดความถนัดทางการเรียนเกรดเฉลี่ย ภูมิหลัง เพศ และระดับการศึกษาของบิดา มารดา แบบสำรวจความฉลาดทางอารมณ์มีความเที่ยงตรง และความเชื่อมั่น .81 ผลการศึกษาพบว่า คะแนนจากการวัดความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับเกรดเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สรุปได้ว่าแบบสำรวจความฉลาดทางอารมณ์เป็นเครื่องมือที่มีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นในการวัดความฉลาดทางอารมณ์

งานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคม

ดันแลป (Dunlap. 2009 : Abstract) ได้รวบรวมผลงานวิจัยเพื่อสรุปการเสริมสร้างพฤติกรรมทางสังคมที่ดีโดยการจัดกิจกรรมกลุ่ม พบว่ากิจกรรมที่ใช้กันอย่างแพร่หลายอยู่แล้วที่สามารถพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมได้แก่ การสร้างต้นแบบที่ดี (Modeling) การบอกบทพูด การกำกับเป็นระยะ (Prompting) และการส่งเสริมทางบวก (Positive reinforce) ไม่มีวิธีไหนที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ว่าใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมได้ด้วยวิธีเดียว โดยหลักทั่วไปแล้วควรจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบท สภาพแวดล้อมโรงเรียน สังคมวัฒนธรรมที่ต่างกัน ลักษณะนิสัย พัฒนาการของผู้เรียน และพฤติกรรมทางสังคมที่ครูเห็นว่าบกพร่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์

คามรอน (Cameron. 1964 : Abstract) ได้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างชั้นเรียน เด็กและกิจกรรมต่างๆ ต่อการควบคุมพฤติกรรมเด็กปฐมวัย ทดลองโดย จัดการเรียนแบบไม่แบ่งกลุ่ม และแบบมีการตั้งกลุ่มแล้วเปลี่ยนกลุ่ม สังเกตการณ์ทำกิจกรรมโดยการแบ่งเป็นกลุ่ม ให้เด็กทำกิจกรรมเอง มีครูชี้แนะ ไม่มีชิ้นงานให้ทำ แล้วดูพฤติกรรมรวมๆ ดูปฏิสัมพันธ์ด้านเพศ และด้าน

ความแตกต่างของเด็กที่ไม่เหมือนกัน พบว่า 1) กลุ่มที่ทำกิจกรรมแบบมีการเปลี่ยนกลุ่ม มีพฤติกรรมทางสังคมแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ มีสองปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ กิจกรรมที่ครูช่วยชี้แนะ และการปรับเปลี่ยนกลุ่มอย่างซ้ำๆ 2) ดูจากผล (HLM) แสดงผลการเปลี่ยนพฤติกรรมในชั้นเรียนมีปฏิสัมพันธ์เพศ กับทักษะทางสังคม โดยเด็กชายที่ไม่สามารถคุมพฤติกรรมได้มี ไม่แตกต่างเมื่อเทียบกับ เด็กชายที่มีทักษะต่ำ และเด็กหญิงที่มีทักษะหลายระดับ 3) เด็กชายที่มีทักษะก่อนสูง ใช้เวลาในการทำกิจกรรมอิสระ แต่ใช้เวลามากในการปีนป่าย ส่วนเด็กหญิงที่มีทักษะก่อนสูง ใช้เวลามากที่สุดในการต่อโครงสร้างอย่างอิสระ เด็กชายที่มีทักษะก่อนต่ำใช้เวลามากที่สุดในการทำงานในกลุ่ม แต่เด็กหญิงที่มีทักษะก่อนต่ำใช้เวลาน้อยที่สุดในการทำงานในกลุ่ม 4) การใช้ครูที่มีการศึกษาและประสบการณ์ ไม่สามารถทำนายการปฏิบัติงานของเด็กได้ เช่นเดียวกับการจัดชั้นเรียนหรือตัวเด็กเอง สรุปได้ว่า ผลการทดลองมีปฏิสัมพันธ์กันแต่ไม่เด่นชัดพอที่จะนำมาทำนายความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของเด็กได้

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย การจัดกิจกรรมเล่นนิทาน การใช้คำถาม การแสดงบทบาทสมมติ ความฉลาดทางอารมณ์ พฤติกรรมทางสังคม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงเห็นความสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมเด็กปฐมวัย ระดับความฉลาดทางอารมณ์ และการเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการ การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้การจัดกิจกรรมการเล่นนิทานประกอบภาพด้วยการตอบคำถามและด้วยการแสดงบทบาทสมมติ เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ต่างกัน